

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KOSKEB'İN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ DESTEKLERİNİN
KALKINMAYA ETKİSİ**

Yeter YARGUN

**Kasım-2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KOSGEB'İN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ DESTEKLERİNİN
KALKINMAYA ETKİSİ**

Yeter YARGUN

**Danışman
Doç. Dr. Ayşegül KANBAK**

Diğer Jüri Yeleri

Dr. Dila GÜVENÇ Doç. Dr. N. Şirin PINARCIOĞLU OCAKHAN

**Kasım-2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Yeter YARGUN tarafından hazırlanan “KOSGEB’in Kadın Girişimciliği Desteklerinin Kalkınmaya Etkisi” adlı tez çalışması 25/11/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Dila GÜVENÇ

.....

Danışman

Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

.....

Üye

Doç. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Yeter YARGUN

25/11/2024

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOSGEB'İN GİRİŞİMCİLİĞİ DESTEKLERİNİN KALKINMAYA ETKİSİ

Yeter YARGUN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı

Danışman: Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

2024, 93 Sayfa

Türkiye'deki kalkınma süreçlerine bakıldığında, genel bağlamda bölgesel eşitsizliklerin söz konusu olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bazı bölgeleri sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı gelişim gösterirken, geriye kalan diğer bölgeleri aynı şekilde gelişim gösterememektedir. Batı ile doğu arasındaki bölgesel farklılıklar, ulusal kalkınmaya doğru yol alırken yerel kalkınma için önem arz etmekte ve önemli bir parametre şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bölgeler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak için bölgede yaşayan insanını ve bölgede bulunan kaynağını ön plana çıkarmak önem arz etmektedir. Bu noktada, bölgesel kalkınma sürecinde girişimciliğin geliştirilmesi, bundan kaynaklı bölgede bulunan potansiyellerin kalkınma sürecine entegre edilmesi önem ihtiva etmektedir. Bahse konu olan potansiyellerin içinde kadın girişimciliği de yer almaktadır. Kadınların iş hayatında yer almaları bir ülke veya bölgede kalkınmanın yapılması için önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bu çalışma, KOSGEB desteklerinin kadın girişimciliğinin yerel ekonomik kalkınmadaki rolüne etkisini ve yaşanan sorunları tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma Batman ilinde faaliyet gösteren Batman KOSGEB'e kayıtlı on (10) kadın girişimci ile gerçekleştirilmiştir. Kadınların farklı sektörlerde çalışmalarına özen gösterilmiştir. Mülakat yöntemi kullanılmıştır. Var olan cinsiyet ayrımcılığını en aza indirgeyerek, kadınların iş yaşamına etkili bir biçimde katılımını ve verimliliğini yükselten KOSGEB hibe programlarının ekonomik yönden kalkınmaya olan etkisine değinilmiştir. Batman İli özelinde hazırlanan bu çalışmada, girişimcilik noktasında kadının sağlamış olduğu katma değerinin, ilde yok olmaya yüz tutmuş değerleri korumak amacıyla yatırım gerçekleştirilen bazı sektörlerde bulunarak istihdam sağlamak, ekonomik anlamda ilerlemeyi ve gelişimi sağlamak olduğu nitelendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler; Kadın Girişimciliği, Kalkınma, Kosgeb Destekleri

ABSTRACT

MASTER THESIS

EFFECT OF KOSKEB’S WOMEN’S ENTREPRENEURSHIP SUPPORTS ON DEVELOPMENT

Yeter YARGUN

**Batman University Institute of Social Sciences Department of Political Science and
Public Administration Political Science and International Relations Program**

Advisor: Prof. PhD. Ayşegül KANBAK

2024, 93 Pages

When the development processes in Turkey are examined, it is seen that there are regional inequalities in general. While some regions of Turkey develop due to social, cultural and economic reasons, the remaining regions cannot develop in the same way. Regional differences between the West and the East are important for local development while moving towards national development and emerge as an important parameter. In order to eliminate inequality between regions, it is important to highlight the people living in the region and the resources in the region. At this point, it is important to develop entrepreneurship in the regional development process and to integrate the potentials in the region into the development process. Women's entrepreneurship is also included in the potentials in question. The participation of women in business life is an important factor for development in a country or region. This study aims to discuss the effects of KOSGEB supports on the role of women's entrepreneurship in local economic development and the problems experienced. The study was carried out with ten (10) women entrepreneurs registered with Batman KOSGEB operating in Batman province. Attention was paid to women working in different sectors, the interview method was used and the impact of KOSGEB grant programs, which minimize the existing gender discrimination and increase the effective participation and productivity of women in business life, on economic development was mentioned. In this study prepared specifically for Batman Province, it is described that the added value provided by women in terms of entrepreneurship is to provide employment, ensure economic progress and development by being in some sectors where investments are made in order to protect the values that are on the verge of extinction in the province.

Keywords: Women Entrepreneurship, development, Kosgeb supports

ÖN SÖZ

Tez çalışmam sürecinde, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, kadın girişimciliği ile ilgili bilgilerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen kıymetli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Ayşegül KANBAK'a çok teşekkür ederim. Fikirleriyle beni aydınlatan, teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Hakan SAMUR'a teşekkürü bir borç bilirim. Beni bu süreçte yalnız bırakmayan, sürekli destekçim olan canım ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yeter YARGUN

BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
GRAFİKLER	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI.....	3
2.1. Bölge Kavramı	3
2.2. Bölge Türleri	4
2.2.1. Homojen bölge	4
2.2.2. Polarize bölge (kutuplaşmış bölge)	4
2.2.3. Plan bölge	5
2.3. Kalkınma Kavramı	5
2.4. Kalkınmanın Türleri.....	6
2.4.1. Bölgesel kalkınma	6
2.4.2. Toplumsal kalkınma	7
2.4.3. Yerel kalkınma	8
2.5. Bölgesel Kalkınmada Uygulanan Politikalar	9
2.6. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amaçları	10
2.7. Bölgesel Kalkınmanın Artan Önemi	11
2.8. Bölgesel Kalkınmada Kullanılan Politika Araçları.....	11
2.9. Bölgesel Kalkınma Politikasının Temel İlkeleri	12
2.9.1. Sosyal kârlılık ilkesi	13
2.9.2. Kalkınma kutbu ilkesi.....	13
2.9.3. Halkın katılımı ilkesi	13
3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE KOSGEB DESTEKLERİ.....	15
3.1. Girişimci.....	15
3.2. Girişimcilik Kavramı	15
3.3. Girişimci Özellikleri.....	21
3.4. Girişimciliğin Önemi	22
3.5. Girişimciliği Etkileyen Faktörler	22
3.6. Girişimcilik Türleri	23
3.6.1. İç girişimcilik.....	23
3.6.2. Girişimci girişimciliği:	23
3.6.3. Sosyal girişimcilik	23

3.6.4. Bağımsız girişimcilik.....	24
3.6.7. Fırsat girişimciliği	24
3.6.8. Zorunlu yenilikçi girişimcilik.....	24
3.7. Kadın Girişimciliği.....	25
3.8. Yerel Kalkınmada Kadın Girişimciliği	27
3.9. Türkiye’de Kadın Girişimciliği.....	31
3.10. Kadınları Girişimciliğe Yönlendiren Faktörler	35
3.10.1. İtici faktörler	35
3.10.2. Çekici faktörler	36
3.11. Kadın Girişimciliğinin Önündeki Sorunlar	38
3.11.1. Sermaye ve mal temini	39
3.11.2. Bürokratik işlemler	39
3.11.3. Örgütlenememe	40
3.11.4. Eğitim yetersizliği	40
3.11.5. Aile ve sosyal çevre	41
3.11.6. Cam tavan engeli	41
3.11.7. Cinsel ve duygusal taciz	42
3.12. Kadın Girişimcinin Özellikleri.....	43
3.13. KOSGEB Girişimcilik Destekleri	44
3.13.1. Geleneksel girişimci destek programı	44
3.13.1.1. Kuruluş desteği	45
3.13.1.2. Performans desteği.....	45
3.13.1.3. Sertifika desteği	45
3.13.2. Destek programından yararlanma koşulları.....	46
3.13.3. Başvuru.....	46
3.13.4. Destek programına yapılan başvuruların değerlendirilmesi.....	46
3.13.5. Sonlandırma ve izleme	47
3.13.6. Destek ödemeleri	47
3.13.2. İleri girişimci destek programı	47
3.13.2.1. Kuruluş desteği	49
3.13.2.2. Performans desteği.....	49
3.13.2.3. Makine, teçhizat ve yazılım desteği.....	49
3.13.2.4. Mentorlük, danışmanlık ve işletme koçluğu desteği	50
3.13.2.5. Sertifika desteği	50
3.13.2.6. Diğer giderler desteği.....	50
3.13.2.7. Destek programından yararlanma koşulları	50
3.13.2.7. Başvuru, değerlendirme ve itiraz	50
3.13.2.8. İzleme ve Sonlandırma	51
3.13.2.9. Destek ödemesi	51
4. ALAN ARAŞTIRMASI.....	54
4.1. Batman İli Hakkında Genel Bilgiler	54
4.1.1. Nüfus	56
4.1.2. Ekonomik sektörler	59
4.1.3. Tarım	60
4.1.4. Petrol’ün Batman ekonomisindeki yeri	61
4.1.5. Ticaret.....	61
4.1.6. Batman ili teşvik politikaları	61
4.2. Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Araştırma.....	63
4.2.1. Araştırmanın amacı ve önemi.....	63

4.2.2. Araştırma yöntemi	63
4.2.3. Araştırmanın kapsamı	65
4.2.4. Araştırmanın evreni ve örnekleme	65
4.2.5. Verilerin toplaması	66
4.2.6. Verilerin analizi	66
4.3. Araştırma Bulguları	67
4.3.1. Demografik bilgiler	67
4.3.2. İş Kurma ve girişimcilik serüveni	69
4.3.3. Destek ve kaynak kullanımı	71
4.3.5. İş Kurma ve sonrasındaki zorluklar	74
4.3.6. Sektörel bilgi ve eğitim durumu	78
4.3.7. İşletmenin gelişimi ve istihdam	79
SONUÇ VE ÖNERİLER	83
KAYNAKÇA	86

TABLÖLAR DİZİNİ

TABLO 3.1. GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
TABLO 3.4. CİNSİYETE GÖRE FARKLILIKLAR	29
TABLO 3.5. TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİN GELİŞMESİNE KATKI SAĞLAYAN KURUMLAR.....	31
TABLO 3.6. TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAYA YÖNELİK PROJELER	33
TABLO 3.7. GİRİŞİMCİLİĞE İTEN VE ÇEKEN FAKTÖRLER	37
TABLO 3.8.CİNSİYETLER AÇISINDAN GİRİŞİMCİLİK	37
TABLO 3.9. KADIN GİRİŞİMCİ TÜRLERİ	42
TABLO 3.10. DESTEK UNSURLARI.....	44
TABLO 3.11. DESTEK UNSURLARI.....	48
TABLO 3.12. NACE REV.2’YE GÖRE TEKNOLOJİ SINIFLANDIRMASI.....	51

GRAFİKLER

GRAFİK 4.1. BATMAN NÜFUS GRAFİĞİ.....	56
GRAFİK 4.2. BATMAN KADIN ERKEK NÜFUSU	56
GRAFİK 4.3. BATMAN İLİ İŞSİZLİK ORANLARI	57
GRAFİK 4.4. BATMAN İLİ İSTİHDAM ORANI.....	58
GRAFİK 4.5. BATMAN İLİ İŞ GÜCÜNE KATILMA ORANI.....	58

KISALTMALAR

3B:	Bilgi Başvuru Bankası
AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM:	Avrupa Birliği Geliştirme Merkezi
AIESEC:	Uluslararası Ticari Bilimler Ekonomi Öğrenciler Birliği
BM:	Birleşmiş Milletler
CEDAW:	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi
DB:	Dünya Bankası
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DSĞ:	Devlet İstatistik Enstitüsü
EBSO:	Ege Bölgesi Sanayi Odası
FCEM:	Dünya Kadın Girişimciler Derneği
GAP:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GEM:	Küresel Girişimcilik Raporu
GAP-GİDEM:	Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimleri Destekleme Merkezi
IBRD:	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IDA:	Uluslararası Kalkınma Birliği
ILO:	Uluslararası Çalışma Örgütü
INSTRAW:	Birleşmiş Milletler Uluslararası Kadının İlerlemesi İçin Araştırma ve Eğitim Merkezi
İYİG:	İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi Katılım Desteği
KAGİDER:	Kadın Girişimciler Derneği
KEDV:	Kadın Emekğini Değerlendirme Vakfı
KIG:	Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi
KOBĞ:	Küçük ve Orta Büyüklükte işletme

KOSGEB:
Başkanlığı

Küçük, Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi

1. GİRİŞ

Son zamanlarda, kadınların, iş hayatına büyük oranda katılım sağlaması ve girişimcilik faaliyetlerine daha aktif bir şekilde katılmaları, gelişmekte olan ekonomiler için “kritik” bir öneme sahiptir. Çünkü iş hayatında zengin olmanın, kullanılmayan potansiyeli açığa çıkarmanın ve yeni iş fırsatları yaratmanın yönteminin, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesinin hem akademik çevrelerde hem de iş dünyasında vurgulandığı bilinmektedir (Soysal, 2010: 71).

Kadınlar cinsiyetleri nedeniyle karşı karşıya kaldıkları engellerden kaynaklı, çalışma yaşamının dışında kalmaktadırlar. Bu nedenle girişimcilik yaparak kendi işlerini kurmak, kadınların iş gücüne katılmaları için önemli bir alternatif olarak kabul edilmektedir. Kadınların girişimci olarak iş gücüne katılması, işsizlik sorununun çözümüne ve ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle, kadın girişimciliği hem dünyada hem de Türkiye’de kadın istihdamı problemini çözmede önemli bir faktör olarak görülmektedir (Baranoğlu, 2018: 1). Son yıllarda kadınların çalışma hayatındaki etkileri giderek daha belirgin hale gelmektedir. Özellikle ekonomik ve toplumsal gelişimde girişimcilik her zaman anahtar rol oynamaktadır. 1980’li yıllardan itibaren girişimcilik üzerine çok fazla araştırma ve çalışma gerçekleştirilmiştir. Girişimcilik kavramı erkekler kadar kadınların da ilgisini çekmeye başlamıştır. Kadınların çalışma yaşamına katılmalarının artmasıyla beraber kadın işgücünün toplam iş gücü içindeki payında bir artış gözlemlenmektedir. Ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişimler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların rollerinde değişikliklere yol açmıştır (Nayır, 2008: 634).

Kadınlara destek veren ve yönlendiren sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşu ve uluslararası kuruluşlar kurulmuştur. KOSGEB de bu kurum ve kuruluşlardan bir tanesi olup kadın girişimcilere destek sağlamaktadır (Durukan, 202: 17-31). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 20 Nisan 1994 yılında yayımlanan 3624 sayılı kanun ile kurulan kurumun amacı ve adı daha sonra kaldırılan 1. maddede şu şekilde verilmektedir: “*Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve*

Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluşun kısa adı KOSGEB'dir'' (Haşit, 20201: 339).

KOSGEB kendi işini kurmak, yürütmek ve geliştirmek isteyen kadın girişimciler için farklı sektörlerle hitap eden destek modelleri oluşturmaktadır. KOSGEB, "Girişimcilik Destekleri", "AR-GE, Teknolojik Üretim ve Yerlileştirme Destekleri", "İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaşma Destekleri", "KOBİ Finansman Destekleri, Laboratuvar Hizmetleri", "İŞGEM/TEKMER Destek Programı" ve "Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri" gibi işletmelerin kuruluşundan gelişimine kadar her türlü aşamasında yardımcı olacak desteklerinden oluşmaktadır. Bu başlıklar altında çeşitli destek modelleri mevcut olup, talep edilen programa göre kadın girişimcilere hem destek miktarında hem de destek süreçlerinde pozitif ayrımcılık yapılmaktadır

Bu çalışmanın amacı; KOSGEB'den destek almış girişimci kadınların iş açma sürecinde karşılaştıkları sorunların neler olduğunun belirlenmesi, KOSGEB'den destek alırken ne gibi zorluklarla karşılaştıkları, girişimcilik çalışmalarının tamamlanmasında ve bu süre zarfında kadınların başarılarına etki eden nedenlerin tanımlanması, karşılaştıkları olumsuz durumlara karşı nasıl bir yol izlemeleri gerektiği ve KOSGEB tarafından kadın girişimcilere verilen desteklerin yeterli gelip gelmediğini araştırmaktır. Ayrıca cinsiyet ayrımcılığını en aza indirgeyerek, kadınların iş yaşamına etkili bir biçimde katılımını ve verimliliğini yükselten KOSGEB hibe programlarının ekonomik yönden kalkınmaya olan etkisi de incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma Batman ilinde faaliyet gösteren Batman KOSGEB'e kayıtlı on (10) kadın girişimci ile gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat yönteminin kullanıldığı araştırmada, yarı yapılandırılmış soru formları kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kalkınma tanımları açıklanmış, kalkınma türleri belirtilmiş, kalkınma önemi, politikaları ve araçlarına odaklanılmıştır.

İkinci bölümde kadın girişimciliği genel hatlarıyla ele alınmıştır. Girişim ve girişimcilik tanımları açıklanmış, girişimcilerin kişilik özellikleri belirtilmiş, bu kapsamda kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler, kadın girişimcilerin karşılaştığı sorunlar, kadın girişimcilerin iş hayatındaki yeri ve sektörel dağılımı ayrıca toplumun kadın girişimciliği algısı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Batman'da kadın girişimciliğinin mevcut durumunun tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen alan araştırmasının bulguları sunulmuştur.

2. BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI

Araştırmanın bu kısmında bölgesel kalkınma kavramı ele alınmıştır. Bölgesel kalkınma içerisinde bölge kavramı, kalkınma kavramı, bölge ve bölgesel türleri alt başlıklar ile açıklanmış, beraberinde bölgesel kalkınmada girişimciliğin önemine değinilmiştir.

2.1. Bölge Kavramı

Etimolojik kökeni Latince “regio: çevre, alan” anlamına gelen bölge çok boyutlu, çok anlamlı ve oldukça sınırları geniş bir kavramdır (Taşçı, 2018: 3). Bölge kavramı, dünyada tam olarak kesin bir şekilde tanımlanamamış bir kavramdır. Ekonomi, siyaset, sosyoloji ve toplum gibi çeşitli faktörler arasındaki ilişkiler bölge farklılıklarını belirlediğinden, bu kavramla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda birbirinden farklı tanımlara ulaşılmaktadır (Alphan, 2021: 6).

Bölge kavramı, genellikle belirli bir coğrafi alanı kaplayan ve ekonomik, sosyal yapıları paylaşan, ortak dini ve etnik kültürel özelliklere sahip genellikle benzer dili konuşan halkları içermektedir. Türkiye örneğinde ise bu kavram, bir kentten daha geniş, ancak bir ülkeden daha küçük olan ve yönetsel sınırları yönetsel birim sınırlarıyla çakışan bir alanı ifade etmektedir. Ayrıca bu bölgeler, etkileşim açısından yönetsel sınırları aşabilir, yerinden yönetim yapısı ve devletin yerel ve bölgesel teşkilatları bulunur, demokratik katılımcı bir yönetim ve bütçeye sahip, planlama ve yönetim birimi olarak da tanımlanabilmektedir (Şayan, 2016: 3).

Bu kapsamda bölge, belirli kriterler açısından benzer özelliklere sahip mekân parçası olarak tanımlanmıştır. Bölgenin temel özellikleri arasında, fiziksel bir alanı temsil etmesi, sosyal ve ekonomik yapısında önemli ortak noktalara sahip olması, tarihi bağları olan ve kültürel, etnik, dini açıdan önemli benzerlikleri bulunan, ortak bir dili konuşan halklardan oluşması yer almaktadır. Bölge tanımını yapabilmek için ise bu belirtilen özellikleri içeren çeşitli ölçütler kullanılmaktadır (Akkaya, 2018: 5).

2.2. Bölge Türleri

Ülkenin ekonomik gelişiminin bölgeler arasında dengeli bir şekilde sağlanması amacıyla izlenecek politikalar için yapılacak planlama bölgeleri ayrımında üç ana bölge kavramı öne çıkmaktadır (Özkara, 2012: 3). Bu bölgeler şunlardır;

- Mevcut durumun belirlenmesi açısından, bir veya birkaç kritere göre gelişmişlik düzeyine sahip ve ardışık kesimlerden oluşan homojen bir bölge,
- Fonksiyonel ilişkiler açısından, kesimlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan polarize bölge,
- Bölgesel kalkınma politikalarının uygulanması açısından, ulusal planın bölgeselleştirilmesi amacıyla ülkenin bölgelere ayrılması sonucunda ortaya çıkan plan bölgesi,
- Homojen bölge ve polarize bölge, plan bölgenin saptanabilmesi için yapılan analizler sonucu elde edilen etüt bölgeleri,

2.2.1. Homojen bölge

Homojen bölge, ülkelerin bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkının düşürülmesi amacıyla yönelik bir faaliyet şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gelişmişlik düzeyleri benzer olan komşu iller, gelişmişlik açısından homojen bölge olarak nitelendirilmektedir (Demir, 2016, s.8).

Bir diğer tanım ise homojen bölgeyi, belirli bir alandaki birbirine en benzer özelliklere sahip komşu birim alan ünitelerinin gruplandırılmasıyla oluşan yapılar olarak belirlemiştir. Bu bölgeler; yönetim, özel planlama ve analiz amaçları doğrultusunda bir veya daha fazla kriter baz alınarak belirlenebilir (Durmaz, 2019: 7).

2.2.2. Polarize bölge (kutuplaşmış bölge)

Polarize bölge, kentin sürdürülebilirliği ilişkisinin belirlenmesi ve tanımlanması açısından önemlidir. Polarize bölge kavramı, belirli hedef noktalarına sahip ve belirli konularda diğer bölgelere üstünlük sağlayan bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Bölgeler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu dikkate alındığında dinamik bir bölge tanımlaması açısından polarize (kutuplaşmış) bölge kavramı ortaya çıkmaktadır (Çizikci, 202: 4).

2.2.3. Plan bölge

Planlı Bölge; kalkınma programlarının yapılmasına yardımcı olmak, uygulanabilirliğini kolaylaştırmak ve bölgenin kalkınmasını başlatmak amacıyla oluşturulmuş bölgelerdir. Ekonomik faaliyetlerin bölgelerde dengeli bir şekilde dağılımını sağlamak, planlı bölgelere katkı sağlamaktadır. Planlı bölge, polarize ve homojen bölge ile beraber ele alınmaktadır (Erdemci, 2021: 9).

2.3. Kalkınma Kavramı

İktisadi kalkınma sorunu, yirminci yüzyılın son yarısında en çok ilgi uyandıran konuların başında gelmektedir. Bu nedenledir ki, kalkınma ekonomisi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında; sosyologlar, iktisatçılar, politikacıların ve toplum bilimciler en çok üzerinde durdukları konuların başında gelmektedir (Alphan, 2021: 5).

Kalkınma kavramı, farklı dillerde çeşitli anlamları barındıran farklı terimlerle ifade edilmektedir. Örneğin, İngilizce'de “development” kelimesi yayılmak ve gelişmek anlamına gelirken, İspanyolca'da “De-envelopment” kelimesi üzeri kapatılmış veya kilitlenmiş bir şeyin açılması anlamına gelmektedir. Türkçe de ise kalkınma, varlığını sürdürmek, yükselmek ve gelişmek anlamlarında kullanılmaktadır (Denli, 2013, s.15). Kalkınma kavramı, kamu yönetimi, iktisat, sosyoloji ve siyaset gibi sosyal bilim alanlarında kullanılmakta ve farklı biçimlerde tanımlanmaktadır (Savaşkan, 2017: 12).

Kalkınma kavramı, bir ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılarının farklılaşarak insan yaşayışının maddi ve manevi alanlarda ilerlemesi ve gittikçe toplumsal refahının artması biçiminde ifade edilmektedir. Kalkınma, sadece genel sayılarla belirtilen ekonomik büyümeyi içermemekte, sosyal ve yapısal değişimleri de içermektedir (Savrul, 2012: 14-15).

Ekonomik kalkınma, ülkenin üretim ve gelir artışlarıyla beraber kültürel, ekonomik, sosyal ve politik alanlarda gerçekleşen yapısal farklılaşmayı da kapsamaktadır. Bundan dolayı kalkınma kavramı, ülkede var olan niceliksel değişimler ile beraber niteliksel değişimleri de içermektedir (Kekeva, 2021: 5). Bütün bu tanımlar doğrultusunda, geçmişten günümüze kalkınmanın tanımı ve işlevi değiştikçe kalkınmaya verilen önemin de arttığı görülmektedir. Bölgesel kalkınma olmadan, ulusal kalkınmanın tam anlamıyla gerçekleşmeyeceği açıktır (Alphan, 2021: 5).

2.4. Kalkınmanın Türleri

2.4.1. Bölgesel kalkınma

Bir ülkenin gelişme koşulları, ekonomik yapısı, sosyokültürel durumu bölgesel kalkınma dinamikleri ile ilişkilendirilmektedir. Bölgesel kalkınma bir ülkenin farklı bölgelerinde ekonomik ve sosyal yapıyı iyileştirmeye yönelik kaynakların etkin bir şekilde dağılımı ile bölgeler arasında refah seviyesinin artırılmasına yönelik uygulamalar şeklinde ifade edilmektedir. Bölgesel kalkınmalar her türlü kaynağın ekonomik faaliyetlerin ülke genelinde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanmasıdır. Böylelikle geri kalmış bölgeler sosyoekonomik açıdan kalkınmakta bölgesel dengesizlikler ortadan kalkmaktadır (Denli, 2013: 16).

Bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için ilk olarak bölgedeki gelişme potansiyeli olan alanların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespitler sonucunda yapılan araştırmalar üzerine bölgenin bölge planı ve gelişme stratejisi hazırlanır. Bahse konu bölge planı ile mevcut durum değerlendirilerek bölgesel kalkınmanın oluşturulmasında temel kriterler belirlenir ve bu kriterlere göre çalışma planları yapılır. Kalkınma ajansları tarafından oluşturulan bölge planları doğrultusunda o bölgede stratejik öneme haiz ve gelişme gösterebilecek kısımlar, güçlü ve zayıf yönler ile belirlenmektedir. Fakat bahse konu bölge planlarının uygulanabilirliğinin sağlanması açısından planların yerelde de kabul görülmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır (Ünal, 2022: 9). Bölgesel kalkınma, *“ülkedeki bölgelerin, dünya ve çevre bölgeler ile karşılıklı etkileşimini dikkate alarak oluşturulan bölge vizyonuna dayanan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi aracılığıyla bölge refahını artırmayı amaçlayan”* çalışmalar bütünüdür (Yıldız, 2014: 12).

Bölgesel kalkınma kavramını özetleyecek olursak; *“bölgenin yerel kaynaklarının etkin biçimde kullanılarak üretimin teşvik edilmesi, bölgenin gelir düzeyinin yükseltilmesi, istihdam seviyesinin yükseltilmesi ve buna bağlı olarak yaşam standartlarının iyileştirilmesi”* hedeflenmektedir (Kıratoğlu, 2015: 4). Bölgesel kalkınma uygulamaları için devlet tarafından birçok teşvik projesi yapılmaktadır, bu projeler kalkınma derecesinin belirli kriterlere göre değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu kriterleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Güneş, 2023: 37).

- Sanayileşme düzeyi,
- Gelir düzeyi,

- Trafik yoğunluğu,
- Şehirleşme oranı,
- Elektrik şebekesi,
- Nüfus yoğunluğu,
- Altyapı düzeyi,
- Yerel idarelerin mali durumu,
- İstihdam oranı,
- Doğum oranları,
- Okuryazarlık oranı,
- Göç dengesi,
- Bebek ve anne ölümleri,
- Karayolları trafiği,
- Kişi başına düşen ikametgâh oranı,
- Tarım arazileri oranı

2.4.2. Toplumsal kalkınma

Bölgesel kalkınma, bölgenin refah seviyesini artırmak amacıyla sosyo-ekonomik fırsatları harekete geçiren çalışmaların bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ulusal kalkınma, bölgesel kalkınma ile yakından ilişkilidir; bir ülkenin bölgelerinin kalkınmış olması, o ülkenin de genel olarak kalkınmış olduğunu göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmeyle beraber, ekonomi literatüründe bölgesel kalkınma kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arası eşitsizlikler artmış ve bu durum sosyo-ekonomik sorunlara yol açmıştır. Bütün ülkelerin çabalarına rağmen, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında olduğu gibi, ülkelerin kendi sınırları içinde de gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler bulunmaktadır. Bölgeler ve alt bölgeler, sahip oldukları kaynaklar ve imkanlar açısından farklılıklar göstermektedir (Tokaç, 2024: 9). Toplumsal kalkınmanın sağlanmasında önemli itici güçlerden biri insan sermayesidir. Beşerî sermaye, eğitim kalitesine ve içeriğine bağlı olarak, ekonominin genelinde uzun vadede insana yapılan en iyi yatırım olarak kabul edilir. Nitelikli istihdamın artmasıyla birlikte teknoloji gelişir, bu teknoloji üretim yapısına entegre edilir ve nihayetinde katma değeri yüksek ürünlerin üretimdeki payı artar. Bu durum, ekonominin uluslararası rekabette öne

çıkmasını sağlar ve ülkenin gelişmişlik düzeyini uzun vadede olumlu yönde etkiler (Kutlutürk, 2022: 26).

2.4.3. Yerel kalkınma

Ulusal kalkınmanın bir alt basamağı bölgesel kalkınma, bölgesel kalkınmanın bir alt basamağında da yerel kalkınma yer almaktadır. Kalkınma sürecinde, ulusun bir alt seviyesinde bulunan bölge kavramı 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın da tesiriyle yerini kendi olanakları, potansiyelleri ve birikimleri ile var olma mücadelesi veren “yerel” kavramına dönüştürmüştür (Tokaç, 2024: 10). 1980’lerden itibaren küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte, geleneksel kalkınma uygulamalarına duyulan güven sarsılmış ve bu durum yerel kalkınma yaklaşımının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Çakır, 2023: 39).

Uluslararası Çalışma Örgütüne göre yerel ekonomik kalkınma; yerel kaynakları ve küresel anlamda rekabet avantajını kullanarak kaliteli yaratmak ve ekonomik faaliyeti canlandırmak için belirli bir bölgedeki, kamu sektörü ve özel sektör aktörlerinin iş birliği faaliyetlerini teşvik eden katılımcı bir kalkınma sürecidir (Aksoy, 2023: 8). Aynı zamanda, yerel kalkınma son dönemde dünya gündeminde öne çıkan kavramlardan biri haline gelmiştir. Kalkınmada coğrafya, bölgesel kalkınma anlayışının ana hatlarını belirlemiş ve bu kriter, yerel kalkınma anlayışının temelini oluşturmuştur. Coğrafyanın ana omurgayı meydana getirmesi yalnızca fiziksel bölge bağlamında değil aynı zamanda bu bölge içerisinde bulunan insanların sosyo-kültürel ortak özellikler bulundurmasının bir sonucudur. Yerel kalkınmada, kararların yerel düzeyde alınması, aktörler arasındaki yakın ilişkiler ve kamu ile halk arasındaki iş birliği, bölgenin, halkın ve yerel aktörlerin aktif rol alarak süreci yönetmelerine dayanan bir yaklaşımdır (Omak, 2021: 5).

Yerel kalkınma kavramını tanımlamak gerekirse, küresel bir perspektiften bakıldığında, yerel kalkınma, bölgede bulunan doğal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve beşerî kaynakların kullanılması yoluyla yerel düzeyde sunulan fırsatları, yerel aktörlerin katkısıyla en üst düzeye çıkarmaktır. Yerel ekonomik kalkınma üzerine yapılan çeşitli tanımlara bakıldığında, yerel kalkınmanın ekonomik yönünün ağırlık kazandığı görülmektedir (Çarkçı, 2007: 45).

Yerel ekonomik kalkınma, bölgenin doğal kaynakları, sermaye ve iş gücü gibi avantaj ve potansiyellerini harekete geçirerek, ulusal ve uluslararası sermayeyi bölgeye

çekme çabasıdır. Yerel ekonomik kalkınma ile ekonomik büyümenin sağlanması ve bölge halkının sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam standartlarının yükseltilmesi, yani toplumsal refahın ve gelişmişliğin yükseltilmesi amaçlanmaktadır (Özgündüz, 2016: 16-17).

Yerel kalkınmanın amaçlarını üç temel başlık altında özetleyebiliriz.

Bunlar;

- 1- İlk olarak, herkesin sosyal yaşam ve refah düzeyinin yükseltilmesi,
- 2- Sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması,
- 3-İktisadi, siyasal ve sosyokültürel alan gibi her alanda sürdürülebilir gelişmelerin olması.

Yukarıda belirtilenlerden yola çıkılarak yerel kalkınmanın toplumu ortaya çıkaran kişi, kurum ve kuruluşların organize biçimde ekonomik kalkınmayı meydana getirdiği ve böylelikle sosyal refah ve yaşam düzeyinin yükseldiğini bir kalkınma olduğu sonucuna varılabilir (Sündük, 2018: 11).

2.5. Bölgesel Kalkınmada Uygulanan Politikalar

Ülkemizde, Osmanlı İmparatorluğu döneminden süregelen Doğu Anadolu ve Batı Anadolu arasındaki farklılıklar, Cumhuriyet döneminde de git gide artış göstermiştir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında coğrafi koşullar ve coğrafi konum önemli bir rol oynamıştır (Okur, 2017, s. 41). Bir ülkenin bölgeleri arasında çeşitli farklılıklar bulunmakta, bu farklılıklar, sanayileşme, sosyal kalkınma düzeyleri, gelir dağılımı ve nüfus gibi faktörlere dayanmaktadır. Bu etkenler göz önüne alındığında, bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyini dengelemek için, atıl kaynakların kullanımı teşvik edecek ve geri kalmış bölgelere yönelik kalkınma politikaları uygulanmalıdır. Böylelikle, sanayi kollarının ülke içinde dengeli dağılımını sağlayarak ve nüfusun da ülke genelinde dengeli bir şekilde dağılmasına olanak tanıyarak, uygun altyapı oluşturulur ve ekonomik politika uygulamalarına zemin hazırlanır. Bu da bölgeler arası kalkınmanın dengeli bir şekilde gerçekleşmesine imkân sağlar (Sönmez, 2017: 42).

Analiz edildiğinde bölgesel kalkınma politikaları; ülkelerin geçmişleri, ekonomik, coğrafi koşulları ve farklı siyasi uygulamalar sebebiyle politikalar ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Akabinde, bölgesel kalkınma politika uygulamalarında birçok benzer yönler de görülmektedir. Bu ortak özellikler (Temir, 2019: 17);

- Gelişme düzeyi daha düşük olan bölgeler için yapılan planlamalarda, ülkenin diğer bölgelerinin de dikkate alınması
- Bölgenin gelişmesi için potansiyelinin tespit edilmesi ve bu potansiyelin ülke kalkınmasına katkı sağlayacak şekilde değerlendirilmesi. Ayrıca rekabet edebilir mal veya hizmet üretiminin teşvik edilmesi,
- Bölgede bulunan kaynakların kapasitesini değerlendirerek, bilginin, girişimciliğin, teknolojik kaynakların kullanım kapasitesini artırmak,
- İş birliği temelli kurumlar arası iletişimin artırılmasının hedeflenmesi,
- Katılımcı bir yaklaşımla sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve sanayi dünyasının koordinasyon içinde hareket etmesi

Bölgesel kalkınma politikalarının başarısı, etkili bir planlama, yeterli finansman, yerel halkın ve paydaşların aktif katılımı ve sürekli bir değerlendirme mekanizmasına bağlıdır. Bu politikalar, bölgesel farklılıkları ve özgünlükleri göz önünde bulundurarak, her bölgenin kendi potansiyelini en iyi şekilde kullanmasını ve kalkınmasını sağlamayı amaçlar. Bölgesel kalkınma, aynı zamanda ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu olmalı ve ülkenin genel refahını artırmaya katkıda bulunmalıdır. Bölgesel kalkınma çalışmalarının temelinde, bölge halkının ihtiyaçları ve beklentileri yatar ve bu çalışmalar, bölge halkının aktif katılımı ve desteği ile gerçekleştirilir.

2.6. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amaçları

Ülkelerin özellikleri ve sosyoekonomik durumlarına göre ulusal ve uluslararası düzeyde gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya yardımcı olan kurum ve kuruluşların oluşması, bölgesel kalkınma amaçlı projelerin geliştirilmesi, plan ve programlar çerçevesinde çalışmalar gerçekleştirilmesi ve çeşitli uygulamalarla bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların geliştirilmesi sağlanmıştır (İlgar, 2023: 6).

Bölgesel kalkınma politikalarının amaçları konusunda bazı iktisatçıların görüşleri aşağıda belirtilmiştir (Kaçar, 2019: 24);

- Bölgeler arasındaki eşitsizliklerin azaltılması,
- Ekonomik faaliyetlerin, kaynakların ve nüfusun bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağıtılmasının sağlanması,
- Bölgelerin incelenmesi,
- Bölgelerin yapılandırılması.

- Bölgesel dengenin sağlanması,
- Bölgesel gelişmenin teşvik edilmesi ve bu gelişmenin ülke genelinde yaygınlaştırılması
- Bölgesel ekonomilerin entegrasyonu ya da uyumlaştırılması
- Endüstrilerin ve üretim birimlerinin bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağıtılmasının sağlanması.
- Bölgeler arasında adil bir gelir dağılımının sağlanabilmesi amacıyla geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi.

Bu maddeler halinde sıraladığımız amaçları genelleştirdiğimizde büyüme, istikrar ve eşitleme genel amaçlar olarak kabul edilmektedir.

2.7. Bölgesel Kalkınmanın Artan Önemi

Bölgesel kalkınmanın önemi, özellikle küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamıyla belirginleşmiştir. Ülkelerin küresel piyasalardan almış olduğu pay kadar, bölgelerin de küreselleşme içinde kendilerine yer bulmaları ve kalkınma projeleriyle dünya piyasalarında tanınmaları, ancak planlı ve doğru politikalar geliştirmeleriyle mümkün olacaktır. Bölgenin üretim potansiyelinin güçlendirilmesi, dış yatırımcıların bölgeye çekilmesi, karar verme süreçlerinin merkezi olmaktan uzaklaşması (desantralizasyon), bölgeye özgü beşerî ve yerel iş kültürü, sosyal sermaye, üretim faktörleri ve sisteminin kalitesinin artırılması, bölgesel deneyimlerden teknolojik gelişmelerin yakından izlenmesi, öğrenme, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılması, ayrıca üretimde yenilikçi (inovatif) yaklaşımlar gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Günümüzde birçok ülkede, bu kavramlar doğrultusunda bölgelerin gelişmişlik farklılıkları göz önünde bulundurularak hazırlanan çeşitli bölgesel politikalar ile bölgelerin rekabet gücü artırılmaya çalışılmaktadır. Bu yeni dönemde benimsenen bölgesel politikalar neticesinde, yalnızca az gelişmiş veya önemli ekonomik ve sosyal sorunları bulunan bölgelerde değil, aynı zamanda metropol bölgelerde de rekabet gücünün artırılmasına önem verildiği görülmektedir (Büyükcülu, 2024: 19).

2.8. Bölgesel Kalkınmada Kullanılan Politika Araçları

Bölgesel politikaların genel olarak amacı, bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, yatırımları artırmak ve bölge halkının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya katılmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu politikalar ülkenin ekonomik, sosyal ve politik durumlarından etkilenmektedir. Bölgesel kalkınma araçları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Başka bir ifade ile gelişmiş ülkenin kalkınma araçları ile gelişmekte olan ülkelerin kullandığı araçlar aynı değildir. Çelik, politika araçlarını şu şekilde sıralamıştır (Çelik, 2021: 8).

- Teşvik, Hibe ve vergi gibi mali önlemlerle yatırımların belirli bölgelere yönlendirilmesini sağlamak,
- Kamusal yatırımlarla ile geri kalmış bölgenin kalkınmasını desteklemek,
- Bölgesel sorunlarına kamu ve özel sektör iş birliğinde çözümler üretmek,
- Bölgenin mekânsal analizinin yani bölgenin kalkınma planlarının gerçekleştirilmesi,
- Altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi

Bölgede yöneticilik yapan bireylerin, bölgesel kalkınma projeleri ve programlarıyla uyumlu çalışmaları sağlanmalıdır. Bu nedenle, bölgesel kalkınmanın başarılması için yeni bir örgütlenme biçimine ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bir örgütlenmeye karşı çıkıldığında ise şu ölçütlerin sağlanması gerekmektedir; Mevcut yapıyı yeni sisteme uygun şekilde yeniden tasarlamak, bölgesel planın uygulandığı yerde yetki devri veya genişletme ilkelerini benimsemek, bölgesel yönetimin maddi ve personel sorunlarını çözmek, bölgedeki insanları yönetim sistemine dâhil etmek ve bölgesel kalkınmanın tam anlamıyla sağlanabilmesi için ek kuruluşlar oluşturmaktır (Koç, 2015: 18).

2.9. Bölgesel Kalkınma Politikasının Temel İlkeleri

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun genel olarak bölgeleri arasında gelişmişlik farklarından bahsetmek mümkündür. Bu farklar, genellikle az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha belirgindir. Bölgesel kalkınma politikaları sosyal karlılık, kalkınma kutbu ve halkın katılımı ilkesi olmak üzere üç ana ilkeye dayanmaktadır (Üstün, 2022: 26).

2.9.1. Sosyal kârlılık ilkesi

Bölgesel kalkınma, bir ülkenin çeşitli bölgelerinin ekonomik ve sosyal olarak gelişimini hedefleyen önemli bir stratejidir. Sosyal karlılık ilkesi ise, bu gelişimin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal fayda sağlamasını vurgulamaktadır. Bu ilke, bölgesel kalkınma projelerinin toplumun genel refahını artırmasını, sosyal adaleti desteklemesini ve sürdürülebilir bir gelişmeyi teşvik etmesini öngörmektedir. Bu ilke, projelerin ve politikaların toplumun genelini iyileştirmesi, eşitsizlikleri azaltması ve uzun vadeli sürdürülebilir gelişmeyi desteklemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Bir bölgede kaynakların dağıtımında özel ve toplumsal fayda arasında farklılıklar bulunmaktadır. Özel sektör, genellikle en kısa sürede kârını maksimize eden alanlara yönelmeyi tercih ederken uzun vadede verimli olabilecek yatırımları göz ardı etmektedir. Bu durum kamu otoritesinin müdahalesini gerektirmektedir. Kamusal sektör kar amacı gütmeyi için özellikle bölgenin ger kalmışlığını ortadan kaldırmak ve istihdamda artışı gerçekleştirmek için sosyal kârlılığı fazla olan yatırımlara yönelmektedir. Devletin altyapı ve ulaşım yatırımları yapması ve bu bölgede faaliyet gösterecek girişimcilere mali teşvikler sağlaması büyük önem taşımaktadır. Devletin bu tür müdahaleleri, bölgeler arasında bulunan ekonomik değişiklikleri azaltmak açısından ciddi bir adım olarak değerlendirilmektedir (Çelik, 2021: 6).

2.9.2. Kalkınma kutbu ilkesi

Kalkınma kutbu ilkesine göre, yatırımlar ilk olarak tek bir bölgede yoğunlaşmaktadır. Bu bölge, kalkınmanın merkezi olarak kabul edilir ve diğer bölgelerle kıyaslandığında daha hızlı bir kalkınma sürecine girmesi beklenmektedir. Bu nedenle, iktisadi kalkınma her bölgede eş zamanlı olarak gerçekleşmez; yerine, kalkınma kutup noktalarında farklı seviyelerde ortaya çıkar ve çeşitli etkiler aracılığıyla tüm iktisadi hayata yayılarak etkisini göstermektedir (Durmaz, 2019: 25).

2.9.3. Halkın katılımı ilkesi

Bölgesel kalkınma politikasının üçüncü ilkesi, bölgesel kalkınma planlarına “halkın katılımı” ilkesidir. Bölgesel kalkınma politikalarının başarılı olabilmesi, yöre

halkının bu politikalarda söz sahibi olması ve ekonomik ile sosyal ortamda birlikte hareket etmesi ile mümkündür. Halkın faaliyet alanlarında yer alması, ekonomik yaşam için demokratik bir ilke olarak kabul edilmektedir. Gerçek anlamda bölgesel kalkınma politikalarında insan merkezli bir yaklaşım gerekli görülmektedir. Halk, programlardan uzak kaldığında, programlar ile halk arasında bir bağ kopar ve bu durum başarıyı engellemektedir (Taşçı, 2018: 15).

3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE KOSGEB DESTEKLERİ

3.1. Girişimci

Girişimci, belirli özelliklere sahip bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu nedenle, girişimci ifadesiyle adlandırılan kişinin bazı özelliklere sahip olması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda, “girişimci” kelimesi yıllar içinde yapılan araştırmalarda çeşitli şekillerde incelenmiş ve girişimcilik kavramı ana özellikleriyle beraber literatüre kazandırılmıştır (Ercan, 2023: 13).

Yapılan tanımlar incelendiğinde, girişimcilikte dört önemli etken öne çıkmaktadır; “yaratma becerisi, zaman ve risk üstlenme, çaba harcama ve faaliyet sonrası kârlılık”. Paulo Coelho’nun belirttiği gibi, “Sadece güneşli günlerde yürürseniz, hedefinize asla varamazsınız” Girişimci, fırsat avcısı olmalı ve duruma diğer insanlardan farklı bakarak gördüğü fırsatları iş avantajına dönüştürebilmelidir (Karayılan, 2019: 10).

3.2. Girişimcilik Kavramı

İlk kez Orta Çağ’da kullanılan ve “entrepreneurs” (iş yapan) kökünden gelen girişimcilik kavramı, birçok yazar tarafından değişik yönleri vurgulanarak tanımlanmıştır. Girişimcilik kavramına net bir tanım yapmak zor olsa da, yapılan tanımların genellikle birbirine benzer ve birbirini destekler yönde olduğu görülmektedir (Karabat ve Sönmez, 2012: 2). Girişimcilik kavramı genellikle “girişimci birey” temel alınarak tanımlanmakla beraber, Schumpeter tarafından “yeni bir organizasyon oluşturarak veya mevcut bir organizasyon içinde riske girerek pazar fırsatlarını avantaja dönüştürmek için yenilik düşüncesini yeni bir hizmet, ürün veya işe dönüştürme süreci” olarak tanımlanmıştır (Audretsch, 2003, aktaran Ağca ve Yumuşakipek, 2015: 17). Yapılan tanımdan da görüldüğü üzere, girişimciyi toplumun var olan ve olası gereksinimlerini belirleyip kendi sezgi ve deneyimlerinden yola çıkarak risk alarak geleceğe yönelik kararlar alan yenilikçi ve yaratıcı bir kişi şeklinde tanımlanmaktadır (Göküş vd, 2013: 89).

Girişimci, müteşebbis olarak da bilinmektedir. Girişimci, mal veya hizmet üreten, pazarlayan, ortaya çıkacak riskleri üstlenerek üretim faktörlerini bir araya getiren ve sahip olduğu kaynağı yatırıma eviren kişi olarak ifade edilmektedir. Girişimcinin ncelikli amaçları arasında örgütün stratejisini belirleme, üretim faktörlerini bir araya toparlayarak, üretim faaliyetine geçme ve yönetim ile organizasyon politikalarını oluşturma yer almaktadır. Ayrıca, yeni mal veya hizmetler geliştirme, dağıtım kanalları keşfetme, etkili bir Ar-Ge alışması ile çevreyi takip etme, teknolojik gelişmelere karşılık verebilme yeteneğine sahip olmalı ve oluşabilecek her riske karşı hazırlıklı olunmalıdır (Kaygusuz, 2022: 221). Girişimcilik, kişilerin çevresindeki avantajları fark ederek risk alıp bu fırsatlara yönelik plan ve projeler geliştirmesi, bunları günlük yaşama entegre etmesi ve böylece hayatı daha yaşanabilir hale getirmeye yönelik çaba olarak tanımlanır (Akyar ve Sarıkaya, 2020: 981).

Ayrıca; toplumun ihtiyaçlarını belirleyip bu ihtiyaçları sağlama amacıyla yatırım ve üretim faaliyetlerini gerçekleştirerek toplumun genel refah seviyesini yükselten itici bir güçtür. Girişimcilerin sürekli fırsatları koalamaları kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını yani, ekonomik kaynakların düşük üretkenlik alanlarından yüksek üretkenlik alanlarına aktarılmasına olanak verir. Girişimcilik retim sürecini ve bu süreçte inovasyonun kullanımını ve yayılımını hızlandırmaktadır. İnovasyonla ilişkisini sağlam bir biçimde temellendirmiş olan girişimciler, ekonomik büyümenin temel etkenleri arasındadır. Girişimcilik ile ilgili yapılan araştırmalar özellikle küçük girişimci firmaların yenilik faaliyetlerinde sürükleyici bir lokomotif görevi gördüğünü göstermektedir. Çünkü girişimci küçük firmalar bilginin diğer firmalara, diğer sektörlere ve diğer bölgelere taşmasını ve yayılmasını sağlayan mekanizmalardan biridir. Dolayısıyla girişimcilik faaliyetleri bilginin yayılmasını kolaylaştırıp, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Oğuztimur ve Seçkin, 2018: 78). Girişimcilik, anlaşılır bir terim olarak bilinmesine rağmen, özü itibariyle bilinenden daha derin ve geniş bir anlama sahiptir. Kapsamının geniş olmasından dolayı girişimcilik kavramı farklı bilim ve disiplinlerin ortak noktada keşiştiği inceleme alanı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (atı, 2016: 4).

Girişimcilik kavramı için yapılan tanımlar incelendiğinde, risk alma, yenilik yapma ve üretim etkinliği sağlama gibi unsurlar her zaman ön plana çıkmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, girişimcilerde olması gereken ortak özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Perktaş, 2014: 474);

- 1- Fırsatları görerek bunu iş imknına dönüştürebilmek,

- 2- Cesur bir şekilde risk alarak yenilik yapma,
- 3- Katma değer oluşturmak,
- 4- Küçük işletmeleri başarılı bir şekilde yönetmek,
- 5- İstihdam yaratarak bu sorumluluğu üstlenmek,
- 6- Değişime uyum sağlayarak değişimi yönlendirmek,
- 7- Rekabeti yaşam tarzı haline getirerek kendini ve işletmesini sürekli olarak geliştirmek
- 8- Yenilikleri topluma aktarmak,
- 9- Azimli Kararlı olmak,
- 10- Ulusal refah ve kalkınmanın motoru olmak,

Girişimcilik, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olup, farklı dönemlerde farklı özellikler kazanarak günümüze kadar ulaşmıştır. Girişimciliğin temel fonksiyonları arasında atıl kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, yeni teknolojilerle ekonomiye katkı sağlanması, istihdamın geliştirilmesi ve bölgesel gelişmişlik seviyelerindeki farklılıkların azaltılması yer almaktadır. Girişimcilik, tarihsel bir perspektiften bakıldığında, ekonomik ve sosyal kalkınmanın itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte, girişimcilik modern ekonominin temel taşlarından biri haline gelmiş ve yenilikçi fikirlerin, üretim faktörleriyle birleştirilerek yeni değerler yaratılmasını sağlamıştır.

Hisrich ve Peters (2002, s.7) tarafından girişimcilik kavramının değişimi tablo 3’de gibi özetlenmiştir;

Tablo 3.1. Girişimciliğin tarihsel gelişimi

Tarihsel Süreç	Araştırmacı	Girişimciliğin Tanımı
Ortaçağ	-	Girişimci büyük ölçekli üretim çalışmalarında bulunan aktör ve bireydir.
17. YY.	-	Girişimci devletçe belirtilmiş olan parayla kar (zarar) kazanmak amacıyla risk alan kişidir.
1725	Richard Cantillon	Risk üstlenen bir birey sermaye veren bireyden farklıdır.
1803	Jean Baptiste Say	Girişimcinin karı sermayeden ortaya çıkan kardan ayrı olarak

		değerlendirilir.
1876	Francis Walker	Sermaye veren ve bununla faiz geliri elde eden birey ile yönetsel becerilerle kar elde eden birey birbirinden farklıdır.
1934	Joseph Schumpeter	Girişimci, yenilikçi bir bireydir ve henüz yapılmamış teknolojiler geliştirir.
1961	David McClelland	Girişimci enerjik ve orta derecede risk alan kişidir.
1975	Peter Drucker	Girişimci avantajları en üst seviyeye yükseltir.
1980	Karl Vesper	Girişimciler iş insanları, ekonomistler, politikacılar ve psikologlar farklı kabul edilir.
1983	Gifford Pinchot	İç girişimci, şu anda var olan bir örgütteki girişimci şeklinde tanımlanır.
1985	Robert Hisrich	Girişimcilik, gerekli olan çaba ve zamanı kullanarak değerli yenilikler yaratma; psikolojik, mali, ve sosyal riskleri göze alma; ve sonuçta maddi ve kişisel tatmin yaratma sürecidir.".

Kaynak: (Aktaran vd., 2012: 3 & İltter, 2008: 25).

Girişimciliğin tarihsel açıdan tanımlarının ve işlevlerinin nasıl değiştiğine bakıldığında, özellikle sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte girişimcilik büyük önem kazanmıştır. Orta Çağ'da üretimde yer alan kişi girişimci olarak kabul edilirken ve takas sistemiyle ticaret yaparken, yeni fikirler ve fırsatların ortaya çıkması ile beraber günümüzde girişimcilik daha karmaşık ve inovatif boyutlara ulaşmıştır.

Günümüzde, girişimcilik kültürü, ekonomik olmayan unsurlardan da ekonomik değer üretebilme yeteneği olarak tanımlanmakta ve bu kapsamda yaratıcılık, yenilik ve risk alma gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte, ulusal sınırların yavaş yavaş ortadan kalkması, dünyanın bir ucundaki olayların bile tüm ülke ekonomilerini etkileyebileceği bir yapıya bizi taşımıştır. Bu durum, girişimciler için

hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır. Girişimciler, kaynakların kullanımında seçim yapma, hangi malların nasıl ve ne miktarda üretileceğine karar verme yeteneğine sahip olmalıdır. Aynı zamanda, girişimcilik; projeleri planlama ve yönetme yeteneği, toplumsal ihtiyaçları giderme ve günlük hayatta yaratıcılığı teşvik etme gibi fonksiyonları da içermektedir.

Türkiye’de girişimcilik Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren çeşitli ekonomik faaliyetlerle beslenmiş ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak ilerlemiştir. Özellikle 19. yüzyılda, Osmanlı Devleti’nin ticaret ve sanayideki liberalleşme hareketleri, girişimciliğin önünü açmıştır. 20. yüzyılın başlarında ise Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte, girişimcilik daha da önem kazanmış ve ekonomik büyümenin hızlandırılması, istihdamın yaratılması gibi başarılı çıktılar elde edilmiştir. Türkiye’de girişimcilik, geçmişten günümüze kadar olan süreçte, ekonomik bunalımlar ve çeşitli zorluklarla mücadele ederek gelişmiş ve bu süreçte birçok başarılı girişimci yetiştirmiştir. Bu girişimciler, ekonomik büyümeyi hızlandırmak, yeni endüstriler ortaya çıkarmak ve ülke kalkınmasına katkıda bulunmak gibi önemli roller üstlenmişlerdir. Girişimcilik, Türkiye’de serbest piyasa ekonomisinin bir parçası olarak, ekonomik faaliyetlerin özel teşebbüs elinde toplanmasını sağlamış ve bu sayede modern ekonomide özsel bir işlev görmeye başlamıştır.

Girişimciliğin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolü, yeni endüstrilerin doğmasına yol açması, teknolojileri kullanan sektörlerde verimliliği artırması ve hızla büyüyen sektörlerde ekonomik büyümeyi hızlandırması şeklinde özetlenebilir. Bu bağlamda, girişimciliğin gelişmesi, bir ülkenin refah seviyesinin ilerlemesine olanak tanımaktadır. Girişimcilik çalışmaları, yerel ekonomik kalkınmanın gelişmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Yerel ekonomilerin canlandırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi, politika yapımcılar ve yerel yönetimler için öncelikli bir hedef olarak kabul edilmektedir. Girişimcilerin yenilikçi fikirleri ve risk alma cesareti, yerel ekonomilerin dönüşümünde kritik bir rol oynamaktadır.

Tablo 3.2. Girişimcilik çalışmalarının yerel kalkınmanın gelişimine etkileri

GİRİŞİMCİLİK ÇALIŞMALARININ YEREL KALKINMANIN GELİŞMESİNE KATKILARI	
İstihdam oluşturma	Gerçekleştirilen girişimcilik çalışmaları sonucunda meydana gelen yeni pazar ve iş sektörleri istihdam sağlaması,

Vergi gelirlerinin yükselmesi	Girişimcilik çalışmaları sonucunda elde edilen şahsi gelirlerin, şirketin kazandığı karların, tüketimin ve mal varlıklarının yükselmesinden kaynaklı bölgedeki vergi gelirlerinin artması.
Hizmet sağlamanın geliştirilmesi ve bölgesel gelirlerin tutulması	Perakende satış yapan yeni firmaların kurulması. Bu hizmetlerin sağlanması, bölgedeki gelirin tutulmasına katkıda bulunur
Yeni endüstrilerin ortaya çıkması	Girişimciliğin artışı, kaynakların ekonomik verimliliği düşük alanlardan verimliliği yüksek alanlara kaydırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Girişimcilerin sunduğu yenilikçi ve yaratıcı düşünceler, ülke ekonomisinde yeni sektörlerin ortaya çıkmasını sağlar ve bu da ekonomik büyümenin kilit noktasıdır.
Toplumsal refah düzeyinin yükseltilmesi	Toplumsal ihtiyaçları girişimciler tarafından belirlenip ortaya çıkarıldıktan sonra, önce yatırıma, ardından ise toplumsal refaha dönüştürülmesi girişimciliğin önemli bir yönüdür. Yatırımlara bağlı olarak istihdam ve gelir seviyelerinin artması, toplumun refah seviyesinin de yükselmesine katkıda bulunur.
Bölgesel gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması	Girişimcilik özelliklerine sahip bireyler, sadece kendi işletmelerinin başarısında değil, aynı zamanda yöresel, bölgesel ve ulusal kalkınmada da aktif bir rol üstlenirler. Girişimcilik, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşmasına, insanların motivasyonunun artmasına ve yeni iş alanlarının yaratılmasıyla geri kalmış bölgelerde toplumsal ve ekonomik uyumun sağlanmasına katkıda bulunur.

Kaynak: (aktaran Mesci vd., 2018: 391).

Perktaş (2014) ve Önce vd. (2014) tarafından uyarlanmış olan tablo 4 girişimcilik çalışmalarının yerel ekonomiye etkisini göstermektedir. Girişimcilik, yerel ekonomik kalkınmanın itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yerel ekonomilerin gelişiminde girişimciliğin rolü, yeni işletmelerin kurulması, istihdamın artırılması ve inovasyonun teşvik edilmesi yoluyla oldukça belirgindir. OECD raporlarına göre, girişimciler, makroekonomik koşullar ve yapısal ekonomik

değişimlerle uyum sağlayarak, teknolojik yenilikleri benimseyip, rekabet gücünü artırarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadırlar. Özellikle dezavantajlı yerel ekonomilerde, girişimciliğin önündeki engellerin aşılması, bu bölgelerin sosyo-ekonomik yapısını güçlendirme potansiyeline sahiptir (OECD, 2019).

3.3. Girişimci Özellikleri

Thornberry'e göre, *“girişimci görev olarak yapacağı ilk adımı ve onu diğer kişilerden ayıran nokta, kendisi ya da başkası tarafından geliştirilen fikirlerin devrim yaratma özelliğine erişip erişmediğini değerlendirebilme ve bu geliştirilen fikirlerinin fırsata yaratıp yaratmayacağını belirleyebilme yeteneğidir”*(Thornberry, 2001, s.526-533) Otomotiv sektöründe montaj hattını keşfeden Henry Ford, Microsoft'un sahibi Bill Gates, ve e-ticaret sitesi Amazon.com'un kuran kişi Jeff Bezos, belirtilen yeteneğe sahip olmuş, başarı sahibi girişimciler olarak ön plana çıkmışlardır (Kılıç, 2020: 24).

1-Kendine güven, azimli olma: Bir girişimcinin Kendi için belirlemiş olduğu hedefleri başarabilme inancına sahip olmalıdır. Yani girişimci yaptığı işi başaracağına inanırsa, yaptığı işe saygı duyarsa başarılı olabilir. Kendine güvenen girişimciler özenle takibinde oldukları iş planları olan, işlerin sonuçlarını kendilerinin etkisinin olduğuna inanan bireylerden oluşur (Bozkurt, 2011: 13).

2-Risk Alma: Bir girişimcinin risk üstlenme durumu belirsiz karar alma şartlarında şans almaya yönelik eğilimi olarak ifade edilmektedir. Mill (1984) risk alma eğilimini girişimcileri idarecilerden ayırmada anahtar faktör olarak ileri sürmüştür. Diğerleri girişimcilik fonksiyonunun ilk olarak risk almayı ve risk ölçümü kapsadığını belirtmektedir (Bozkurt, 2011: 14).

4-Yenilikçi: Girişimci yönünden yenilik, işletmenin sosyal ve ekonomik potansiyelinde birtakım amaçlara yönelmiş değişimler meydana getirme faaliyetlerini kapsar Girişimcilerin var olduğu düşünülen kişilik özellikleri üzerinde çok fazla uzlaşmaya ulaşılmış olanı yenilikçiliktir. Girişimci tanımlarına göz atıldığında risk alma ve yenilikçi olma özelliğinin bulunduğu görülmektedir (Bozkurt, 2011: 14). Diğer özellikleri; Güvenilirlik, Başarma arzusu, Yaratıcı, Problemleri kolaylıkla çözme, İyi iletişim kuma, Zamanı etkin bir şekilde kullanma, dayanıklılık ve enerjik olma, Duygusal zekâ, , Kararlarında ısrarcı olma, Yaşamı kaliteli bir şekilde sürdürme, içsel kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe karşı tolerans, fırsatlara odaklanma olarak sıralanabilir (Özkaya, 2020: 5).

3.4. Girişimciliğin nemi

Girişimciliğin nemi, ekonomik, bireysel ve sosyal gelişime sağladığı somut katkılardan kaynaklanmaktadır. Bireysel yönden girişimcilik, bir zorunluluk olarak meydana gelebileceği gibi, başarma duygusu, kişisel tatmin, kendini istihdam etme, finansal gelir elde etme, bağımsız olma ve saygınlık kazanma arzusu gibi sebeplerden de ortaya çıkabilir (Tefek, 2023, s. 12). Girişimcilik, toplumun refahını, sağlığını ve gelir dağılımını iyileştirmede katkıda bulunur. Ayrıca, bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına ve ekonomik kalkınmanın sağlanması katkı sunar. Girişimcilik faaliyetlerinin başarı kazanabilmesi için toplumda yerleşik bir girişimcilik kültürünün bulunması ve bu kültüre sahip toplumların bu yeteneği ve beceriyi kullanabilmesi gerekmektedir. Bu sayede, değişimin yönetilmesine yönelik yenilikler daha kolay gerekleēebilir (Gümüş, 2024: 151).

Girişimciliğin nemi iki ana görüş çerçevesinde tartışılmaktadır; Bunlardan birincisi “bireyin öz yeterliliğine katkısı”, diğeri ise “bireysel ve toplumsal faydalarıdır” (Artuğ, 202: 8).

Bireyin gelişimi ve öz yeterliliği açısından girişimciliğin önemi şu cmlerle açıklanabilir;

- Girişimcilik, bireyin evrendeki potansiyelini ve üstün yönlerini fark etmesini sağlar.
- Girişimcilik, bireyin sonsuz yeteneklerini ve potansiyelini ortaya çıkarmasıdır.
- Girişimcilik, kişinin dünyadaki temel görevlerini ve kendine özgü farklılıklarını anlamasını sağlar
- Girişimcilik, bireyin kendi potansiyelini ve yeteneklerini yeniden keşfetmesidir.
- Girişimcilik, bireyin kendine fırsat tanıması, kendini tanıması, başarıya ulaşması, bütünleşmesi ve yeni bir oluşum yaratması sürecidir (Artuğ, 202: 8).

3.5. Girişimciliği Etkileyen Faktörler

Girişimcilik, çeşitli faktörlerin belirli koşullarda bir araya gelmesiyle meydana gelen sosyo-ekonomik bir fenomendir. Bu faktörler, “*girişimcilik etkinliğini başlatıp sürdüren kişisel özelliklere sahip girişimci bireyler ile bu bireylerin potansiyelini ortaya*

çıkaran, kişilik yapılarını şekillendiren ve girişimcilik olgusuna bütün bir çerçeve sağlayan sosyo-kültürel, politik ve diğer dışsal/çevresel koşullardır” (Mungan, 2013: 5).

3.6. Girişimcilik Türleri

Girişimcilik, yenilikçi fikirlerle topluma ve bireylere değer katma sürecidir ve birçok farklı türü bulunmakta ve farklı açılardan sınıflandırılmaktadır. Kadın girişimciliği de girişimcilik türlerinden ayrı olarak ele alınmaktadır.

3.6.1. İç girişimcilik

İç girişimcilik, bir örgütsel ağ ya da bir kurulu işletmede süper kişilerin, (var olan yeteneklerini kanıtlamış) diğer bireylerle iletişim kurarak belirli ilişkiler yapmak suretiyle bunları kendi yetenek, kabiliyet ve değerleriyle bir araya getirip değerlendirerek kişilerin kendilerini keşfedip, tanımaları ve kendilerini fark ederek başlayan, bir diğer girişimciliğin içinde meydana gelen bir girişimcilik şeklidir. Girişimci olacakların kendi kendilerini keşfetmelerinin yanında bu girişimci olacakların içinde yer aldıkları işletme ve bilhassa ilk ve eski girişimciler tarafından, iş ağları tarafından da keşfedilen girişimci türüdür (Unvan, 2018: 87).

3.6.2. Girişimci girişimciliği:

Küçük ve yeni girişimler var olan haliyle diğer insanlar için bir avantaj halini almış olup, yapılacak iş fikirleri için çok iyi bir kaynak yaratmaktadır. İlk girişimci kötü durumlarla karşı karşıya kalsa dahi yüksek risk almadan kayıplarını minumum seviyeye alarak sıfırdan kendi iş yerini kurma fırsatını yakalar (Yüksekbilgili, 2017: 232).

3.6.3. Sosyal girişimcilik

Bilgi teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim ve fazla rekabet ortamı sosyal sorunları da beraberinde gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu problemleri çözebilmek ve toplumsal değer yaratmak Yeni bir yapılanma olan ve sosyal girişim adı altında ortaya çıkarmıştır. Sosyal girişimler, kaynağında toplumsal sorunlara odaklanan,

yenilikçilik olan ve sosyal etki meydana getirmek için girişimci yaklaşım içinde var olan kurumlardır. Sosyal girişim çalışmaları, kar amacı gütmeyen kurumlar, sivil toplum örgütleri gibi tarafından yapılabileceği gibi, kâr amacı güden ticari işletmeler de bu çalışmalarda bulunabilir. Günümüzde, girişimciler ticari girişimcilikte var olduğu kadar sosyal girişimcilik çalışmaları da yapmaktadır. Yalnızca amacı, kâr elde etme etmek olan, sosyal bakış yönünden yoksun bir girişimcilik şekli artık kabul edilmemektedir. Bu anlamda, sosyal girişimcilik, sosyal ve ekonomik değer yaratımını bir bütün hale getiren bir süreç olarak tanımlanabilir (Kaygın ve Güven, 201: 27).

3.6.4. Bağımsız girişimcilik

Bağımsız bir biçimde girişimciliği, orijinal şekliyle ilk defa meydana getiren girişimciliktir. Bu sınıflandırmada ilk olarak girişimcinin kendi beceri, sezgi, algı, ustalık, bilgi, deneyim gibi güçlerine inanarak hayallerini gerçekleştirmek için harekette bulundukları ve yeniden başlayarak var olan girişimlerdir. Kendi işini uygulamak için Girişimciler, en iyi yöntemi kendi kendine bulurlar. Girişimcinin ve girişimin bu özellikte ayırt edici özelliği orijinal olmasıdır (Yüksekbilgili, 2017: 232).

3.6.7. Fırsat girişimciliği

Girişimci, geleceğe yönelik öngörülerde bulunarak karlı alanlara yatırım yapan kişi olarak tanımlanır. Bu bağlamda, girişimci ortaya çıkabilecek fırsatları kollayarak kar elde edebileceği alanlara yatırım yapar. Fırsat girişimciliği, “pazardaki mevcut fırsatları görerek veya potansiyel fırsatları sezerek mevcut bir mal veya hizmeti pazara sunmaktır. Bu fırsatlar, bir mal veya hizmetin pazarda yeterince sunulamaması, hiç bulunmaması veya mevcut işletmelerin istenilen kalitede hizmet sunamamasından kaynaklanır” (Altuntaş, 2016: 8).

3.6.8. Zorunlu yenilikçi girişimcilik

Yenilikçilik ve girişimcilik kavramları benzer dinamikler üzerine inşa edilmiştir. Girişimcilikte yenilikçi olmak düşünsel bakımdan yenilikçi ve sentezci olmayı gerektirir. Yenilikçi ve güçlü vizyona sahip bireyler pratik zekaya sahip girişimcilerdir (Aydın, 2020: 36).

3.7. Kadın Girişimciliği

Tablo 3.3. Kadın girişimciliğinin tarihsel gelişimi

Yazarlar ve yıl	Kadın girişimcilik tanımı
Vinze (1987)	Girişimci kadın, fırsatları değerlendiren, üstün bir vizyonu, ticari zekası bulunan, maceracı ve azimli bir ruhla risk almaya istekli bir bireydir.
Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2004)	Girişimci kadınlar, kendileri ve başkaları için yeni işler bulan, iş sorunlarına farklı yöntemler sunan ve girişimcilik fırsatlarından faydalanan kişilerdir.
Tekin (2005)	Girişimci kadınların kurduğu, işlettiği ve yönetilen işletmelerde yaptığı girişimciliktir.
Doğan ve diğerleri (2010)	Kadınların üretim faktörlerini (emek, doğal kaynaklar, sermaye) bir araya getirerek üretim sürecini yapmaları, örgütlemeleri ve Bulunan tüm riski üzerine almalarıdır.
Sharma (2013)	Girişimci Kadınlar, genellikle önemli sorumluluk ve risk alarak herhangi bir ticari girişimi başlatan, yöneten organize eden kadın veya bir grup kadın şeklinde tanımlanabilir.
Chhabra ve diğerleri (2020)	Girişimci Kadın, kadınları ekonomik olarak özgür kılan bir işletmeye var olma eylemedir.

Kaynak: (Solmaztürk, vd,2022, s.219)

Günümüzde kadınların kendi emek ve yeteneklerini kullanarak iş dünyasına adım attıkları gözlemlenmektedir. Kadınların, yeteneklerini değerlendirme, bağımsız bir yaşam sürme, esnek çalışma saatlerine sahip olma, toplumdaki sosyal rollerini değiştirme ve sahip oldukları işletmeden gelir elde etme gibi nedenlerle yüksek oranda kendi çabalarıyla iş kurmayı tercih etmektedirler. Bu seçimler girişimcilik olgusunu meydana getirmekte ve kadın girişimciliğini oluşturmaktadır. (Mesci., vd, 2018: 392) Kadın girişimci, evinin haricinde kendi adına veya ortaklık yoluyla bir ya da birkaç işyeri bulunan, herhangi bir mal veya hizmetin üretimi, pazarlanması ve tüm işletme çalışmalarına ilişkin kararları alan, yürüten, gerçek ve tüzel kişilerle ilişkiler kuran ve işinden kazandığı kazancın kullanımını üzerinde yetkili olan kişidir (Alp ve Aksoy, 2019:

128). Kadın girişimciler; geleneksel (birinci kuşak) ve modern olarak sınıflandırılabilirler.

Geleneksel kadın girişimciler (1945-1970); işletmecilik ve teknik eğitim almayan, evine ve ailelerine odaklanan, sermayeye erişimi kısıtlı olan, düşük gelirler elde eden, sermayesi az olan ve ayrımcılıkla karşılaşan, yavaş büyüyen, genellikle hizmet ve perakende sektöründe faaliyet gösteren girişimciler olarak kabul edilmektedir. Modern girişimciler ise, bunun tam tersi olarak işletmecilik ve teknik eğitim alan, kariyere odaklanan, para kazanmaya ve yeni pazarlar yaratmaya yönelik, sermayeye erişim imkânı olan, yüksek gelirler elde eden, hızlı büyüyen, genellikle yeni girişimlerde bulunan ve erkeklerin egemen oldukları alanlarda faaliyette bulunan girişimcilerdir (Solmaztürk vd., 2022: 219).

Kadın girişimci kavramıyla ilgili farklı tanım ve açıklamalar bulunmaktadır (Kırçicek 2021: 495);

- Kadın girişimci, işveren olarak firmanın yönetsel ve yasal sorumluluklarını üstlenen, işletmesinin başında duran ve şahsen çalışan kişidir.
- Kadın girişimci, piyasa koşulları içinde kendi işletmesine sahip olan, tek başına çalışan veya işçi çalıştıran, ürün veya hizmet üreten ve pazarlayan, finansal kaynakları araştıran, işletmesiyle ilgili acil sorunları çözebilen, yeni ve değişen koşullara uyum sağlayan ve alanında tecrübe kazanmaya çalışan kişidir.
- Kadın girişimci, girişimcilik vasıflarına sahip olan ve girişimci olma yolunda gerekli çaba ve özveriyle çalışan bir işletme sahibi kadındır.

Kadın girişimciliği cinsiyet ve örgütsel kaynaklı olmak üzere iki temel sorun üzerinden tartışılmaktadır. Geleneksel ataerkil toplum inancı, kadınların yaşamlarını evle sınırlarken sorumluluklarını da aileleri ile kısıtlamıştır. Dolayısıyla kadınların eşlerinin veya aile bireylerinin izni olmadan iş sahibi olması olanaksızdır. Kadın girişimciliğinde, bir diğer problem ise iş kollarının kadın ve erkek işi şeklinde ayrıştırılmış olmasıdır. İş kollarının cinsiyete göre ayrıştırılması, kadınların girişimcilik potansiyellerini tam olarak kullanmalarını engelleyen önemli bir faktördür. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), bu sorunu aşmak için kadın girişimcilerin iş değer zincirinde daha yüksek konumlara ulaşmalarına yardımcı olacak beş adımlı bir model geliştirmiştir. Bu modelin temel adımları; Sektörleri Değerlendirme, İhtiyaca Uyarlanmış Destek, Değer Katma, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı ve Ağ oluşturma ve işbirliği olarak belirlenmiştir (<https://www.ilo.org/tr/all-news-for->

region?cf0=1671, 01.08.2024). Bu model, kadınların geleneksel olarak erkek egemen olan ve daha karlı sektörlere girişlerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde iş yeri yetkilisi ya da kurumsal firma çalışanı olan kadınların yalnızca karşılaştığı sorunlardan biri de cam tavan engelidir. Bu engel, kadınların genellikle düşük pozisyonlarda çalıştırılması ve terfi fırsatlarının kısıtlanması şeklinde kendini göstermektedir. Çalışırken tüm bu zorluklarla mücadele eden bir iş kadınının, evde eş ve anne rolüyle de karşılaştığı rol çatışması ve zaman sıkıntısı gibi sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Kırsaldaki kadın girişimciler ise genellikle risk almaktan kaçınma, özellikle satış ve pazarlama konularındaki deneyimsizlik ve finansal kaynak sağlama süreçlerinde yaşadıkları zorluklar gibi sorunlarla karşılaşmaktadır (Bakay, vd., 2019: 297).

3.8. Yerel Kalkınmada Kadın Girişimciliği

Girişimcilik çalışmaları, işsizliği minimuma indirerek, refah seviyesini yükseltip büyük şehirlere oluşan nüfus göçünü engelleme noktasında önem taşır. Bununla beraber az gelişmiş yörelere yönelik gerçekleştirilen çalışmaların içine gelişmiş olan yöreleri de ekleyerek, özel sektör, yerel yönetimler ve diğer aktörlerle dayanışma içinde bulunarak ulusal ve uluslararası rekabet gücüne erişilmesi amaçlanmıştır (Sevinç ve Eren, 2016: 8). Girişimcilik olgusu, genç ve dinamik nüfusu bulunan bölgelerde büyük bir avantaj olarak görülmektedir. Sosyo-ekonomik olarak daha az gelişimi olan bölgelerde gerçekleştirilen bölgesel kalkınma politikalarının bütününe kamu tarafından gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Girişimcilik faaliyeti, az gelişmiş bölgede yer alan beşerî ve bölge kaynaklarının kullanılması ile gerçekleştirildiği takdirde, çalışmaların devamlılığı yönünden de daha etkin olacaktır (Arslan, 2015: 19).

Kalkınma noktasında gelişmemiş ülkelerin, en büyük problemi sahip olan işgücünün istihdamının yapılması ve kalifiye işgücü geliştirilmesi hususunda yaşamaktadır. Kaynakların kullanılabilmesi, teknolojinin geliştirilebilmesi ve organizasyonun sağlanabilmesi için yetişmiş işgücünün bulunması bu ülkelerin kalkınmalarını sağlayacak en önemli yapıdır. Bu anlamda, dünya nüfusunun yarısını meydana getiren kadınların ekonomik yaşama katılma, ekonomik değer oluşturma ve kalkınmayı sağlama noktasında önemli etkileri görülmektedir (Göküş vd., 2013: 92) Türkiye'deki durumuna baktığımız zaman yetkilisi kadın olan ferdi mülkiyet işveren girişimlerin oranı 2023 yılında %20,7 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). Bu durumda

Türkiye’de yer alan kadın girişimcilerin âtıl durumda beklediğini, çok yüksek olan kadın işgücünün, farklı politikalar yapılarak kadın girişimciliğinin ve kadın istihdamının sağlanması gerektiğini göstermektedir (Göküş vd., 2013: 89).

Girişimci kadınların ekonomik hayata yeterli düzeyde katılamaması bölgesel kalkınma faaliyetlerinde istenilen düzeye gelinmemesinin en önemli sebebi olarak görülebilmektedir.. Girişimci kadınların göstermiş oldukları bölgesel ekonomilerdeki rolün, toplumun büyük bir kesiminin ihmali sebebiyle kalkınma süreci hızını yitirmektedir. Ekonomik çalışmalarda yer almak isteyen birçok kadın lazım olan maddi ve manevi desteği görememesi noktasında ekonomik hayatın dışında kalmaktadır (Yalman ve Gündoğdu, 2014: 41-42). Bu da önemli etkiler bırakan girişimci kadınların sayısını yükselterek, kadın girişimciliğini güçlendirilmesine ve Türkiye’deki bulunan girişimci kadınların diğer ülkeler ile tek bir yapı haline gelmesi sağlanarak ülkenin ekonomik ve sosyal bakımdan gelişim göstermesine ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanabilir. Faaliyet gösteren girişimci kadınları oluşturmak, özel yönden bölgesel ekonomilerin, genel yönden ise ülke ekonomisinin kalkınmasına katkıda sağlayarak gelecekteki iş sektörünün şekillendirilmesinde etkisi yüksek olacaktır (Can ve Karataş, 2007: 252-253).

Bunlarla beraber kadınların çalışma yaşamında karşı karşıya kaldıkları sorunların nedenlerine ulaşılması gerekmektedir. Kadın girişimcilerin iş yeri sahibi olma ve yönetici gibi kademelerde, erkeklere oranla, kadın olmaları sebebiyle daha fazla sayıda ve zorlu olarak engellerle karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu kapsamda kadın girişimciliği terimi ayrıca tanımlanmış ve bu konu ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Özar, vd., 2005: 13). “Kadın Girişimci” ne şekilde girişimci olduğunun önemi olmadan aşağıda yer alan özellikleri sergilemektedir. Çoğu özellik, “Erkek Girişimci” özellikleri ile benzer olsa da; kadınlar “işlerini” sosyal yaşamları ile beraber yürütebilmekteler. Erkekler ise, kimi zaman “işlerini” sosyal yaşantılarının önüne geçirmektedirler, bir paralellik gerçekleştirememektedirler. Kadınların bu yetenekleri ise, bazı girişimci özelliklerinde bir değişiklik oluşturmaktadır.

1. Organizasyon kabiliyeti
2. Akıl ve mantığın beraberinde sezgilerini kullanma
3. Özgür çalışma
4. Gelişmiş iletişim yeteneği
5. Empati kurabilme
6. Yorgunluğa dayanıklı olması

7. Mali disipline önemseme
8. Akıl alma noktasında utangaç olmama
9. Yenilik arayışında olma
10. Yönetebileceği kadarıyla riskleri alabilme
11. Sabırlı olma, inatçı ve azimli
12. İşine kendinden önce, ailesi için sahiplenme
13. Görüş birliğine yönelik karar ve katılımcılık
14. Çatışma yönetimi
15. Bilgi ve yeteneği paylaşma

Kadın, büyütülme tarzından da kaynaklanan nedenlerden dolayı, farklı işleri aynı zaman diliminde yapabilmekte ve iş planlama ile işi delege etme noktasında– kendisi bu konuyu özel bir beceri şeklinde görmese de – becerilidir. Evi idare etmek toplumumuzda genel anlamda kadına verildiği için, mali disiplin ve elde bulunan kaynakların etkin kullanımı noktasında çocukluk dönemlerinde öğrenmektedir. Aynı şekilde evdeki idareden yol alarak; kardeş, akrabalar, ebeveyn ile olan sosyal hayatta edindiği “yönetim-iletişim” yeteneğini iş hayatına kolay bir şekilde uyarlayabilmektedir. Erkekler için tehdit edici ve olumsuz bir şey anlamına gelen ‘çatışma’, kadınlar açısından problemleri masaya yatırıp, çözüme kavuşturmak için bir katılım ve etkileşim fırsatıdır. Kadınların, destekleyici iş alanı oluşturmaya değer vermeleri; anlayış, sıcaklık, dinleme, empati, özendirme karşılıklı güven oluşturma gibi özellikler kadınların liderlik anlayışları nedeniyle girişimciliklerinin merkezinde bulunmaktadır (Çivici, 2007: 1-2). Kadın ve erkek girişimciler arasında bulunan bazı özellikler, mesleki geçmiş, özgeçmiş, hareket noktası, destek grupları, motivasyon, kurdukları ilk iş şekli ve fon kaynaklarındaki cinsiyet farklılıkları Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 3.2. Cinsiyete göre farklılıklar

Özellikler	Erkek Girişimciler	Kadın Girişimciler
Kişisel Özellikler	• İkna edici olmaları, • Zevkli ve enerjik yapılara sahip olmaları, • idealist ve yenilikçi olmaları, •Yüksek özgüvenli	• Yaratıcı ve gerçekçi olmaları gerekmektedir. • zevkli ve enerjik olmaları, • Esnek ve toleranslı olmaları, • Orta düzeyde özgüvenli

	olmaları • Kendi işinin patronu olma gerekliliği.	olmaları • Ekonomik ve sosyal çevreyle iletişim kurabilmeleri.
Özgeçmiş	25-35 yaşları arasında işletme kurma, • Babasının şirketinin olması, • Ailenin ilk çocuğu olması, • Lisans veya ön lisans mezunu olmak (işletme veya mühendislik gibi teknik bölümden).	35-45 yaşları arasında işletme kurma, • Babasının şirketinin olması, • Ailenin ilk çocuğu olması, • Lisans veya ön lisans mezunu olmak (liberal sanatlar eğitimi gibi bir alandan)
Mesleki Geçmiş	Tanınmış bir uzman ya da o alanda başarı yakalamış olmak, • Çeşitli iş alanlarında uzmanlaşma, • İş alanında deneyimli olması	Faaliyet alanında düzey olarak orta bir yönetici olması, • Hizmet sektöründe deneyimine sahip olması, • Sektör deneyimi olması.
Destek Grupları	Eşi, • İş sektöründeki arkadaşları, • Arkadaşlar, muhasebeciler ve avukatlar	Aile, eş, ve profesyonel kadın grupları, • Ticaret kuruluşlar, • Yakın arkadaşlar
Motivasyon	• Bağımsızlık arzusu, • Kontrol odaklı iş tatmini, • İş tamamlama ile başarı elde etmesi	• Bir işi yalnız yapmaktan kaynaklı bağımsızlık hissetmesi, • Bir amacı yerine getirmekten dolayı başarı elde etmesi.
Hareket Noktası	• Okulda veya mevcut işte yeni bir iş ile ilgilenmiş olması, • Mevcut işten tatmin olamaması • İşten kovulma ya da işi bırakmış olması.	• Alandaki fırsatları görmesi, • İşinden kaynaklanan hayal kırıklığı yaşaması.
Kurdukları İlk İş Türü	Üretim veya inşaat.	Hizmet sektörü.
Fon Kaynakları	• Kişisel varlıkları ve	Kişisel varlıkları ve

	birikimleri, • Arkadaşlarından ve aileden alınan borçlar, • Bankalar ve yatırımcılar.	birikimleri, • Kişisel borçlar.
--	---	------------------------------------

Kaynak: (Karayılan 2019, s.14)

3.9. Türkiye’de Kadın Girişimciliği

Türkiye’deki bölgesel eşitsizliklerin bölge ve merkez arasındaki koordinasyon eksikliğinin giderilmesine bölgede bulunan kadınların eğitim düzeylerinin arttırılarak iş yaşamına katılımlarının etkin duruma getirilip ekonomiye kazandırılması gibi durumlar etkili olmaktadır (Memiş vd., 2007: 139). Ancak yüzyıllardan beri, kadınlar üretimin her aşamasında bulunmalarına, emek harcamalarına, üretime destek vermelerine rağmen, sosyo-ekonomik kalkınmadan paylarına düşeni alamamışlar, hatta dünyada yoksulluktan en çok etkilenen kesimi oluşturmuşlardır. Nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğu ülkemizde de aynı şekilde kadınlar kalkınmanın getirilerinden yeterli düzeyde faydalanamamışlardır. Bu sebeple, kadınların işgücüne daha çok katılımını sağlamak hem Türkiye’nin daha hızlı bir şekilde kalkınmasını, hem de kadınların sosyo-ekonomik açıdan durumlarında iyileşmeyi yanında getireceği için önem arz etmektedir. (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 196).

Kadınları girişimciliğe teşvik eden faktörleri hem pozitif hem de negatif, kişisel ve dış şartların etkili olduğu çeken ve iten faktörler olarak ayırma tabi tutabiliriz. İten faktörler; yetersiz aile geliri, ekonomik zorunluluk, boşanma veya aileden birinin ölümü gibi aile içi olaylar ve aile yapısı, kadın ve erkek çalışanlar arasındaki ücret farklılığı, kabul edilemez, terfideki vb. gibi nedenlerdir. İşsizlik ve diğer ekonomik seçeneklerin bulunmaması da kadınları girişimciliğe teşvik eden en önemli faktörlerden biridir. Kadınları girişimciliğe çeken faktörler; bağımsızlık, yaşam memnuniyetini artırma potansiyeli, kendini gerçekleştirme ihtiyacı başarı, kendi hayatını kontrol etme ve kendi patronu olma arzusu, hırs, pazar fırsatı, deneyim, sosyal hedefler, esnek çalışma saatlerine duyulan ihtiyaç, bir faaliyet alanına duyulan ilgi, ailesi veya kendisi için daha fazla gelir elde etme arzusu ve mali bağımsızlık, işten tatmin olma, isteği vb. gibi nedenlerdir (Keskin, 2014: 74).

Tablo 3.3. Türkiye’de kadın girişimciliğin gelişmesine katkı sağlayan kurumlar

Kurumlar	Kuruldukları Tarih	Hizmet Ettikleri Alanlar
Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	1990	KOSGEB Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmelerin problemlerine çözüm üretebilmek, teknolojiye adapte olmak, rekabete karşı hazırlıklı olmak ve ekonomik katkılarını, aktifliklerini arttırmak için etkinliklerine devam etmektedirler.
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	1990	Kadın haklarının savunulması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmesi için çalışmalar yapmaktadır
Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)	2001	Teknolojik seviyede ürün/hizmet üretmek isteyen girişimcilere üniversite bünyesinde olanaklardan yararlanma fırsatı sunan bölgelerdir. Türkiye genelinde toplam aktif 56 teknopark bulunmaktadır
Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	2002	Girişimci kadınların güçlenmesi için eğitim/öğretim, rehberlik, kadınların ekonomide güç kazanması ve fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışmaktadır.
Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)	2003	Türkiye’de ki girişimcilerin faaliyetlerini desteklemek ve girişimlerini geliştirip ilerletebilmeleri için kurslar vermektedir.

Girişimci İş Kadınları Derneği (GİŞKAD)	2006	Kadın girişimcilerin çalışırken karşılaşılabilecekleri problemlere çözümler üretmekte ve kadın işgücü istihdamını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır
Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG)	2006	Kadınların iş hayatında harcadıkları emeğin karşılığı ve kadın işgücü istihdamının ilerletilmesi için çeşitli organizasyonlar yapmaktadır. Kurumun asıl amacı kadınların hayatında ki yaşam kalitesini arttırmak ve devamlılık sağlamaktır
Türkiye İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Federasyonu (BPW Türkiye)	2009	Kadın girişimcilerin kendi işyerlerini veya bir alanda uzmanlaşabilmelerini sağlayacak uygulamaların yürütülmesi, bölgesel seviyede yapılan uygulamaların uluslararası platforma ulaşabilmesi ve öz kaynağın sağlanmasında destek verilmesi, ulusal düzeyde girişimci kadınlar arasında iş birliği ve anlayış ortamının sağlanması için çalışmalar yapmaktadır.

Kaynak: (Balkaya, 2020, s.113).

Tablo 3.4. Türkiye’de kadın istihdamını artırmaya yönelik projeler

Kadının statüsü ve sorunları genel müdürlüğünün (KSGM) kadın istihdamına yönelik politikalar	Kadının sahip olduğu haklarının koruma altına alınması ve gelişimine yönelik çalışmalar gerçekleştirmek, kadınların sadece ekonomik-sosyal bölümlerde değil her alanda konumlarını güçlü hale getirmek ve hak, fırsat ve imkanlardan eşit düzeyde yararlanmalarını sağlamaktır kadınların.
Devlet planlama teşkilatının projeleri	Kadın istihdamını yükseltmeyi hedef edinen kalkınma planlarını içermektedir.
Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığının projeleri	Bu çalışma ile kadınların iş yaşamına atılımındaki engellerin üstesinden gelmesi ve eğitim sağlanarak kadınların istihdam edilmesinin artırılması hedeflenmiştir.

Türkiye iş kurumunun projeleri	Mesleki Eğitim Kursları, İşbaşı Eğitim Programları, Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezileri ve Girişimcilik Programları, Toplum Yararına Çalışma Programları projesi'nden (UMEM) oluşmaktadır.
Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Projeleri	GAP, gelişime açık olan bölgelerdeki kalkınma potansiyelinin öne çıkarılmasının yalnızca toplumsal istikrar, ekonomik büyüme ve ihracatın teşviki, gibi ulusal amaçlara katkı sağlayacağına ilişkin devlet politikası ile örtüşmektedir.
Kadın Merkezi'nin (Kamer) Projeleri	Cinsiyetçi değerlerin şekillendirdiği gelenek ve kültürlerin gelen uygulamaların kadın ve çocuklara zarar veren kısımlarını bulup, olabilecek kısımları geliştirip, uygulanabilir şekle gelmesini sağlamaktır.
Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı'nın Projeleri	Türk eğitim sisteminin laik, bilimsel, özgür, demokratik, akılcı, kurumsallaşmasını ve nitelik kazanmasını sağlamak,
Kadınlarla Dayanışma Vakfı Projeleri (KADAV)	Kadın dayanışma ve Sığınakları Merkezleri Kurultayı, kadına yönelik gerçekleştirilen şiddetle mücadele yönündeki tecrübeleri paylaşmak, ortak politikalar geliştirmek, örgütler ve kurumlar arasında kalıcı şekilde bir iletişim ağı kurmak amacıyla meydana getirilmiştir.
Annemin İşi Benim Geleceğimin Projesi	Borusan olarak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı el birliği ile sanayide kadının güçlü olmasını ve kadın istihdamının arttırılmasını desteklemek üzere "Annemin İşi Benim Geleceğim" çalışmasını yaşama geçirmektedir.
Kardelenler Projesi	"Kardelenler" projesinde, ailelerinin maddi imkanlarının yetersizliği sebebiyle eğitim hayatına devam edemeyen kız çocuklarına kızlarımızın ufku açık meslek sahibi, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, "bireyler haline gelmeleri amaçlandı.
Kadınlara mikro kredi desteği	Kendi başına iş kurmak isteyen ve mikro kredi ekonomik durumuna erişemeyen kadınlara küçük ölçekli bir kredi sağlamaktadır.
Kadın Girişimcilere İlk adım kredisi	İstihdamı yükseltmek, girişimci ruhuna sahip olan kadınların ekonomik yaşama katılmalarını desteklemek, girişimciliği teşvik etmek amacıyla "Kadın Girişimcilere İlk Adım Kredisi" vermektedir.
Evde Çocuk Bakım Projesi	Kadınların gelir düzeylerinin düşük olması ve çocuk bakım hizmetlerinin yetersiz kalması nedeniyle istihdama katılım oranları düşüktür ve ev hizmetlerinde faaliyet gösteren kadınlar başta yer almak üzere kadınlar içinde kayıt dışılık erkeklere kıyasla daha yüksek görülmektedir.

Teknoloji Melekleri Projesi	İş dünyası iş birliği ve Üniversitede danışmanlık, eğitim ve yönlendirme hizmetlerinin verilmesi ile 18 – 20 yaş arası minimum lise mezunu olan genç kadınların mobil teknolojiler sektöründe istihdam edilmelerine ve girişimcilik kapasitelerinin yükseltilmesine katkı sağlamaktır.
Baba Beni Okula Gönder Projesi	Eğitim imkânlarından ülke genelinde mahrum kalan kız çocuklarına maddi olanaklarının düzelmesi adına destek verilirken diğer taraftan da konuyla ilgili toplumsal farkındalığı arttırmak için etkinlikler düzenlenmektedir.

3.10. Kadınları Girişimciliğe Yönlendiren Faktörler

Kadınların kendi iş yerini açma olma arzusu çeşitli sebeplerden dolayı ücret ve maaş karşılığında çalışmak istememeleri, maddi bağımsızlığa ulaşma gereksinimleri evin gelirine katkı koymak isteme gibi sebepler kadın girişimcileri harekete geçiren önemli faktörler arasında yer alır. Erkek girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları zorluklara ek olarak cinsiyet rolünün beraberinde getirmiş olduğu sorunlar da olmasına rağmen yukarıda belirtilen konu nedenlerden dolayı kadın girişimciler kendi işlerinin yetkilisi olmaya yönlendirmektedir. Kadınların iş açma aşamalarını etkileyen etkenleri incelemek üzere çok fazla araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde kadınları kendi işinin yetkilisi olmaya yönlendiren, girişimci olma kısmında güdüleyen faktörler çekici ve itici şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. İtici faktörler kadınları kendi işinin patronu olmaya iten sebeplerdir. Konuya yapılan ilgi ile ilgili etkenler ise çekici faktörlerdir (Özyılmaz 2016: 41-42).

3.10.1. İtici faktörler

Kadınları kendi işlerinin patronu olmaya zorlayan itici etkenler arasında eşin ölümü ve boşanma gibi durumlar yer alırken, çekici faktörler ise konuya gösterilen ilgi, mücadele ruhu, kuvvetli bir istek ve pazar fırsatlarını değerlendirme arzusu olarak belirmektedir (Toksoy, 2017: 130). Dünyada kadınları girişimciliğe yönlendiren en önemli etkenlerden biri, gelir elde etme ihtiyacıdır. Kadınlar, tüm ülkelerde ekonomik açıdan erkeklere göre daha dezavantajlı konumdadır. İşsizlik ve diğer ekonomik seçeneklerin yetersizliği de kadınları girişimciliğe yönlendiren başlıca sebepler arasındadır (Keskin, 2013: 83).

Kadınları girişimciliğe teşvik eden bir diğer sebep ise, hükümetlerin yerel ekonomiyi canlandırmada kadınları etkili bir aktör şeklinde görme politikasıdır. Görülen bu politikanın hedefi, yerel aktörler arasında bulunan potansiyel girişimci kadınları yönlendirmek, teşvik etmek ve güçlendirmektir. Bu politika, yerel aktörler arasında bulunan potansiyel kadın girişimcilerin teşvik edilmesi, yönlendirilmesi ve güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu şekilde, özellikle kırsal bölgelerde ekonomik faaliyetlerde yeterince yer almayan kadınların mikro finansman yöntemleriyle gelir elde etmeleri hedeflenmiştir. Çünkü iş hayatında kadınların, erkeklere kıyasla yeterli öz sermayeye sahip olmadığı veya başlangıç için gerekli finansmana erişim konusunda zorluk yaşadığı bir gerçektir (Soysal, 2020: 91).

3.10.2. Çekici faktörler

Bu kapsamda, bağımsızlık isteği, kendini geliştirme arzusu, kendi işinin patronu olma isteği ve aile ile iş sorumlulukları arasındaki dengeyi sağlama arzusu gibi faktörler değerlendirilmektedir (Tulan ve Türko, 2018: 287). Kadınlar için işe başlamada çekici ve itici etkenlerin birbirini tamamen tamamlayan etkenler olmadığını; bazen hem başarı arzusu hem de aile içi yükümlülükleri bir arada yürütme ihtiyacı, esnek çalışma saatlerinden dolayı kadınların kendi işlerini kurma isteğini artırabilmektedir (Toksoy, 2017: 133).

Kadın girişimcilerin nitelikleri üzerine yaptıkları çalışmalarda (Bowen ve Hisrich, 1986: 404) aşağıdaki özellikleri belirlemişlerdir:

- Genel bağlamda yüksek eğitim düzeyinde olduklarını
- Yüksek kontrol yetkilerinin bulunmaları,
- Sıradan kadınlara kıyasla daha kendinden emin ve erkeksi özellikler taşıdıkları
- Ailenin girişimci olma ihtimalinin yüksek olması
- Ailenin ilk veya tek çocuğu olma ihtimalinin yüksek olması
- Erkeklerin çok bulunmadığı alanlara daha çok yönelmeleri
- Genellikle evli oldukları,
- Nadiren büyük ölçekli bir iş yerine sahip oldukları
- Çalıştıkları alanla ilgili eğitim almaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Çalışma hayatında sürekli karşılaşılan ayrımcılık, kadın girişimciliğin artmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Kadınların iş hayatında ayrımcılığa uğramamasını sağlamak amacıyla yasal destek ve çalışmalar yapılmasına rağmen, iş hayatında ayrımcılığa uğramalarının önüne geçilememiştir (Tahtalı vd., 2018: 13).

Tablo 3.5. Girişimciliğe iten ve çeken faktörler

Kadınları Girişimciliğe İten ve Çeken Faktörler	
İten Etkenler	Çeken Etkenler
• Cam Tavan Sendromu • Belli Bir Gelire Sahip Olma İsteği • İş Bulma Konusunda Yaşadıkları Sıkıntı • Ücretli İstihdam Edebilecekleri Alternatiflerin Bulunmayışı • Mali Açıdan Erkeklere Göre Dezavantajlı Durumda Olmalarıdır	• Yaşam Kalitesini Yükseltme İsteği • Ekonomik Özgürlüğe Erişme • Sağlayacağı Başarı ile Kendini Gerçekleştirme • Kendi İşinin Yöneticisi Olma • İlgisini Çeken Alanda Çalışma İsteği • Esnek Çalışma Saatleri ile Çalışma İsteği • Tecrübelerini Uygulamaya Koyma İsteği • Kendi Hayatını Yönetme İsteği • Kendini Geliştirme İsteği • Belli Bir Alanda Başarı Elde Etme İsteğidir.

Kaynak: (Yaşar, 2017, s.56).

Tablo 3.6.Cinsiyetler açısından girişimcilik

ÖZELLİKLER	ERKEK GİRİŞİMCİLER	KADIN GİRİŞİMCİLER
Motivasyon	Başarı- İşlerin yürütmesi Kişisel bağımsızlık-Statüye bağlı Kontrol isteğinden kaynaklanan iş doyumunu	Başarı- Hedefi başarma arzusu Bağımsızlık- Yalnız Yapma isteği Önceki işten engellenmişlikten duyulan iş doyumunu
Kişisel Özellikler	İnatçı ve ısrarcı Hedef yönelimli Yenilikçi ve idealist Yüksek düzeyde özgüven Coşkulu ve enerjik	Esnek ve toleranslı Hedef yönelimli Yaratıcı ve gerçekçi Orta düzeyde özgüven Coşkulu ve enerjik

	Kendi işinin patronu olma isteği	Sosyal ve ekonomik çevre ile ilgilenme becerisi
Alt yapı	25-35 yaş Babaları da bağımsız çalışan Ön lisans veya lisans mezunu(İşletme-mühendislik) İlk Çocuk	35-45 yaş Babaları da bağımsız çalışan Ön lisans veya lisans mezunu(Edebiyat-sanat) İlk Çocuk
Başlanılan işin tipi	İmalat ya da yapı sektörü	Hizmet sektörü- Eğitim, danışmanlık veya PR

(Adaçay, 2004, s.6).

Tablo 8’de, “Erkek Girişimciler” ile “kadın girişimciler” arasında girişimcilik noktasında birtakım benzerlik ve farklılıklar yaşandığı belirtilmektedir.

3.11. Kadın Girişimciliğinin Önündeki Sorunlar

Kadın girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları temel problemler, erkek girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlara paralel olmakla beraber kadınların erkelerde bahse konu olmayan birtakım ek kısıtlamaları da bulunmaktadır. Bu kısıtlamaların genel itibariyle kültürel ve sosyal ortamdan ve iş ağırlığından kaynaklandığı görülmektedir. Özetle kadınlar başarılı bir iş yeri kurmak ve işletmek için gerekli tüm donanımlara erişimde erkeklere kıyasla daha fazla zorluk yaşamaktadır (Güleç, 2011: 45).

Yapılan çalışmalardan anlaşılabacağı üzere; girişimci olan kadınların iş kurmada karşı karşıya kaldıkları engellerin önünde, insanların kadınlar hakkındaki inanışları ve değer yargıları bulunmaktadır. Eğitimin eksik olması, sermaye bulma güçlüğü, rakiplerin engel olmaları, bürokratik ve yasal engeller de bu sıralamada önemli durmaktadır. Kadın girişimciler, ağırlıklı olarak; iş piyasası, ticaret, satın alma, fiyatlandırma konularında bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Ayrıca ulaşılan bilgilere göre, Girişimci kadınlarda, ticari zihniyetten ziyade duygusallık ön planda olmaktadır. Kadın girişimciler, bürokratik ve yasal kotalar arasında işlem sayısının fazlalığından, işlemlerin uzun zaman almasından, zorunlu bağışlardan ve sık sık değişen mevzuattan şikayet etmektedirler (İlter, 2008: 88).

3.11.1. Sermaye ve mal temini

Bir işe başlarken veya iş yeri açarken gereken sermaye işletme için 'hayat kanıdır'. Girişimcilerin genel bağlamda önündeki en hususi engellerden biri apaçık para faktörüdür. Yalnız sermaye ihtiyacı kadın girişimcileri daha çok etkilemektedir. Sahip oldukları gayrimenkul varlıkların ve mal varlıkları eşlerinin üstüne kayıtlı olması, kadın girişimcilerin bu sermaye yetersizliği problemiyle karşılaşmalarının en önemli nedenlerinden gösterilirken, kredi ve borç alacakları kısımlarda güvence olarak sunacakları kendi üzerlerine kayıtlı mal, gayrimenkul veya mülk sahibi olmamaları, kredi başvurularında teminat göstermede eksik kalmaları da kadın girişimcilerin temel problemlerindendir. Çünkü iş sektöründe erkeklere kıyasla kadınlar, gerekli öz sermayeye veya iş kurmak için gerekli finansman kaynağına ulaşamamaktadır (Özdemir, 2020: 22).

İş yeri açma konusunda para yetersizliği için başvuru kaynakların erkek ve kadın girişimciler için benzer şartları karşılamadığı görülmektedir. Hisrddfich ve Peters (2002)'in gerçekleştirdikleri incelemelerde, erkek girişimcilerin girişimlerinin başında ana sermayeleri ile beraber, bankalardan kredi alabiliyorken, kadın girişimcilerin çoğu genel anlamda sadece maddi varlıklarından veya kişisel birikimden yarar sağlamayı seçmektedirler. Girişimcilerin karşı karşıya geldikleri önemli problemlerinden birinin de sermaye azlığı olduğu görülmektedir. Girişimcilik yeteneğine ve potansiyeline sahip birçok kişinin, sermaye eksikliği nedeniyle iş kuramadığını belirtmek mümkündür. Sermaye eksikliği, girişimcilerin yeni bir iş kurma sürecinde karşılaştıkları önemli bir engel olabilmektedir. Devletten iş verme beklentisine girmeden kendi istihdam sorunlarına çözüm bulan, vergilerini ödeyebilen girişimci kadınlarının büyük problemlerinden biri haline biri olan sermaye kaynağıyla ilgili sorunlardır (Özkul, 2020: 56).

3.11.2. Bürokratik işlemler

Bir toplumda girişimcilerin ortaya çıkmasında, bulunduğu ülkenin ekonomik durumu, devlet politikaları ve pazar mekanizmaları önemli bir rol oynamaktadır. Ülkemizde şirketler için olan bürokratik engeller ve mevzuatlar nedeniyle iş ve yatırım

gerçekleştirme yönünden uygun bir ortam olduğundan zor meydana gelmektedir. Durumdan haberdar olan kuruluşlar, yürürlükteki mevzuatın basitleştirilmesi ve vergi sisteminin düzenlenmesi taleplerinde bulunmaktadır. Bürokratik problemlerin aşılabilmesi için devletin, girişimciliği teşvik edecek tedbirleri uygulamaya koyması gerekmektedir (Şahin, 2006: 26).

3.11.3. Örgütlenememe

Örgütlenmenin amacı, benzer iş kolunda veya sektörde bulunan kadınların bir araya toplanarak, kendi içlerinde iş birliği, dayanışma ve koordinasyon sağlamalarıdır. Örgütlenme hem kendi işinin sahibi olan hem de ilerde bu bölümde faaliyet göstermeyi düşünenler için her açıdan önemli bir faaliyettir. Aile örgütünün haricinde bir çalışmaya katılım sağlayacak kadının, bu çalışmada tekrar bir örgütten yardım alması ve kendini güven duyacağı bir çatı altında bulması sosyo-psikolojik açıdan yararlı olacaktır (Özyılmaz, 2016: 62). Örgütlenme, serbest çalışanlar ve gelecekte bu pozisyonda yer almak isteyenler için vazgeçilmez bir etkinliktir. Örgütsüz çalışmak, çalışan bireylerin çalışmalarının karşılığını alamamaları, gelir kaybetmeleri, rekabetçi olan piyasa koşullarında zorlanmalarına neden olabilmektedir (Erdemir, 2018: 38).

3.11.4. Eğitim yetersizliği

Kadınların ve kişilerin toplumda daha fazla statü kazanmalarını ve güçlenmelerini sağlayan en önemli etken eğitimidir. Eğitim, toplumdaki cinsiyete dayalı ayrımcılığın sona erdirilmesinde etkili olan en temel unsurdur. Kişilerde davranış değişimi yaratma süreci olan eğitim kişilerin davranış şekilleri üzerinde etkili olarak onları sosyal sürece hazırlar (Tahtalı, 2018: 85). Hem bölgesel kalkınmada hem de ulusal kalkınmada kadın girişimciliğinin desteklenmesinin önemi dünya genelinde alışıl gelmiş bir mevzudur. Dünya genelinde kadının ekonomik ve sosyal hayata dâhil edilmesine yönelik çok fazla çalışma ve araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple ülkemizde de kadın girişimciliğinin destek görmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Bunun da ilk olarak yolu eğitimden geçmektedir (Gültekin, 2018: 53).

Eğitimi beşerî sermayeye yapılan bir yatırım olarak düşündüğümüzde bu durum hem eğitilmiş bireyleri hem de bir bütün şeklinde toplumu doğrudan etkiler. Kadının

evinin haricine çıkabilmesi, iş bulabilmesi, kendi kazancıyla geçinebilmesi ve aile içi ve dışında karar alma süreçlerine katılım sağlayabilmesi, gelişim ve sosyal uyumun ilerlemesine katkıda bulunur. Eğitim, bireysel özgürlüğün korunmasında ve sosyal düşüşten kaçınılmasında önemli bir rol oynar. Beraberinde eğitim, kadının işgücü piyasasındaki konumunda ve kadının istihdamını belirlemede bir rol oynamaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, kadınlar rütbesi yüksek ve ücreti yüksek işlere ulaşabilir ve ekonomik büyümeye katkıda sağlayabilirler (Açar, 2023: 42).

Kadınların yaşam standartlarını ve statülerini yükselten, aynı zamanda onlara kişisel bağımsızlık kazandıran en önemli etken, eğitim düzeyinin artırılmasıdır. Eğitim düzeylerinin yükselmesiyle iş hayatına yönelen kadınlar, kariyerlerinde ilerleme yaşayacak, aile ve toplum içinde saygınlık bir insan olacak ve meslek yaşamında erkeklerle eşit söz sahibi olacaklardır (Şenöz, 2018: 25).

3.11.5. Aile ve sosyal çevre

Değişimin olmadığı bir toplumun mevcudiyeti mümkün değildir. Toplumdaki değişim, kişiler ve gruplar arasındaki ilişkilerdeki çeşitliliği de kapsar. Bu değişime bağlı olarak kadının statüsünde ve rollerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Yüzyıllar boyunca oluşmuş bir düşünce sisteminin etkisiyle, kadının aile ve toplum içindeki rolü ve konumu, genellikle annelik ve eşlik görevleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Kadın açısından yaşanan toplumsal değişim bu bağlamda büyük bir önem taşımaktadır. Kadının anne ve eş olarak üstlendiği geleneksel görevlerin ötesinde ne kadar bağımsız olabildiği önem kazanmaktadır. Başka bir deyimle, kadının ev-içi alandan uzaklaşma derecesi onun statü ve bağımsızlık kazanışının bir göstergesidir (Kutlu, 2006: 84). Toplum tarafından kadına yüklenen aile içi roller ve çocuk ile yaşlı bakım sorumlulukları, kadın girişimciliğinin karşı karşıya kaldığı önemli engellerden biridir. Kadının iş hayatına atılmasının, evdeki sorumluluklarını aksatacağı ve böylelikle aile hayatına yönelik sorumluluklarının daha önemli olduğu yönünde güçlü bir kalıp yargı yer almaktadır (Tulan ve Türko, 2018: 288).

3.11.6. Cam tavan engeli

Uygulamalarda sıklıkla karşı karşıya gelinen konulardan birisi de iş hayatında olan kadına kendisi ile aynı meslek sahibi, aynı birikim ve deneyimi olan, benzer kıdemdeki erkeklere oranla daha az ücret verilmekte, hiyerarşinin en üstte bulunan kademelerine yükselme bahse konu olduğunda, cinsiyetinden dolayı sadece kadın, karşı karşıya kaldığı cam tavan engeli sebebiyle örgütte hak ettiği düzeye erişememektedir (Soysal, 2020: 100). Cam tavan sendromu ile bağlantılı bir diğer deney ise, kavramın isim kaynağı olan ve pireler üstünde yapılan incelemedir. 30 cm büyüklüğünde ağzı kapalı, zemini ısıtılmış bir cam fanusun içine koyulan pireler fanusun sıcaklığından ötürü daima zıplamaktadırlar. Fakat tavandaki cama çarparak daima düşmektedirler. Bu fiil devam eder ve sonucunda pireler artık 30 cm’ den daha çok uçamamaktadır. Psikolojide “Öğrenilmiş Çaresizlik” diye nitelendirilmektedir. İkinci aşamada ise kapağı açık benzer biçimde kavanoza koyulan pirelere 30 cm’den daha çok zıplamaya cesaret edemediklerinden kaçamamışlardır. Çünkü engel olarak karşımıza çıkan artık cam değil, zihinleridir. Yani kişilerin geleceğine dair başaracağı en üst düzey o kişinin cam tavanıdır (Ünal, 2022: 25).

3.11.7. Cinsel ve duygusal taciz

Cinsiyete bağlı rol ayrımcılığı sonucunda kadınların ekonomik yaşam bütününde yeri bulunmadığı algısı uyanmakta ve çalışan veya girişimci kadınlara bu dünyanın bir erkek dünyası olduğu fiziksel-psikolojik tacizle hatırlatılmaktadır. Çok fazla kadın, duygusal tacizden daha fazla cinsel tacize uğramakta, duruma, işini kaybetmekten korktuğu için katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Hukuki yönden mobbing yani geri çevirme aşamalarını tanımlayan mevzuat olsa da iş yaşamının kendi dinamiklerinden dolayı kadınlar bunu açıklayamamakta, bu da sorunun sürmesine sebep olmaktadır (Köse, 2014: 40-41).

Tablo 3.7. Kadın girişimci türleri

Kadın Girişimci Tipi	Özellikleri	Girişim Alanları
Geleneksel	Girişimcilik hedeflerini ve geleneksel cinsiyet rollerini benzer düzeyde yapmaktadır.	Bakım ajansı, Konuk evi işletmeciliği, sekreterlik, restoran, kuaför salonu vb.

Yenilikçi	Girişimci rolünü, geleneksel rolünün önüne koyan ve ilkin hedefi işini genişletmek olan kişidir.	Üniversite mezunu olan kadınların yapmış olduğu basın, reklam, Pazar araştırmaları, halkla ilişkiler, vb
Evcimen	Girişimci rolünü, geleneksel rolünün önüne koyan ve öncelikli hedefi işini büyütmek olan kişidir	Uzun vadeli ve küçük ölçekli işler yaparak, genellikle evde üretilen ürünlerin ticaretiyle uğraşırlar.
Radikal	Kadınların ikinci plana koyulmasının önüne geçmeye çalışan ve işini bu hedefe hizmet eden bir araç şeklinde gören girişimcidir.	Basın, yayın, satış, perakende, eğitim ve küçük ölçekli imalat işleri.

Kaynak: (Baranoğlu, 2018, s.12)

3.12. Kadın Girişimcinin Özellikleri

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, girişimciliğin ve günümüzde kazandığı yeni boyutla birlikte kadın girişimcilerin öneminin gün geçtikçe daha iyi anlaşılması, bu durum, kadın girişimcilerin karakteristik özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Girişimcilerin, kadın veya erkek olsun, ortak özellikleri bulunmaktadır. Fakat yalnızca kadınların sahip olduğu bazı özellikler, onları başarıya götüren önemli etkenlerdir (Keskin, 2013: 73). Kadınların annelik rolünden kaynaklanan duygusal zekâları ve iletişim yeteneği sabırlı, empatiye açık olma ve şefkatli zaman yönetimi, çözüm önerileri sunabilme yeteneğinin gelişmesi, yaratıcılık, kriz yöneticiliği, organizasyon, vb. özellikler kadın girişimcileri karşı cins girişimcilerden ayıran kısımları oluşturmaktadır. Bu özellikler içinde girişimcilik sürecinde belirleyici etkenlerden biri olan duygusal zekanın altını belirtmek gerekmektedir. Kadın girişimciler, duygusal zekâlarını iş hayatına yansıtarak pozitif çıktıları alabilmektedir (Bayraktar, 2023: 16).

3.13. KOSGEB Girişimcilik Destekleri

3.13.1. Geleneksel girişimci destek programı

Bu destek programının amacı girişimcilerin kurduğu yeni şletmelerin hayatta kalma oranının arttırılmasını sağlamaktır

Tablo 3.8. Destek unsurları

DESTEK UNSURU	DESTEK TUTARI	
Kuruluş Desteği	Gerçek kişi şletme 5.000 TL Sermaye şirketi şletme 10.000 TL	
Performans Desteği	Birinci Performans Dönemi - 180-539 gün ise 5.000 TL - 540-1079 gün ise 10.000 TL - 1080 ve üstü gün ise 20.000 TL	İkinci Performans Dönemi - 360-1079 gün ise 5.000 TL - 1080-1439 gün ise 15.000 TL - 1440 ve üstü gün ise 20.000 TL
Sertifika Desteği	5.000TL	

-Her performans dönemi bir yılı kapsar. Sosyal Güvenlik Kurumu 4(a) kapsamındaki tüm personel için hesaplanan prim gün sayısı toplamı esas alınır.

-Girişimcinin; genç, kadın, engelli, gazi veya birinci derecede şehit yakını olması durumunda her bir performans döneminde belirlenen tutarlara 5.000 TL eklenir.

3.13.1.1. Kuruluş desteği

- 1-Kuruluş desteği kapsamında gerçek kişi statüsünde kurulmuş olan işletmeye 5.000.-TL, sermaye şirketi statüsünde kurulmuş olan işletmeye 10.000.-TL geri ödemesiz destek sağlanır.
- 2-İşletmenin destek programı süresinde türünü değiştirmesi durumunda belirlenen ilk destek üst limiti değişmez.
- 3-Diğer KOSGEB Destek Programları kapsamında kuruluş desteği/işletme kuruluş giderleri desteğinden yararlanan işletme bu destekten faydalanamaz.

3.13.1.2. Performans desteği

- 1-Performans desteği, işletmenin vergi mükellefiyetinin devam etmesi ve istihdam sayısına göre belirlenecek olup; destek tutarı hesaplanırken ilgili dönemde Sosyal Güvenlik Kurumu nezdinde 4(a) kapsamındaki tüm personelin tahakkuk eden prim gün sayılarının toplamı dikkate alınır.
- 2-Performans desteği, destek programı başlangıç tarihinden itibaren 1 inci yıl birinci performans dönemi ve 2 nci yıl ikinci performans dönemi olmak üzere, performans dönemleri sonunda işletmeye geri ödemesiz olarak sağlanır. Her performans dönemi bir yılı kapsar.
- 3- Her bir performans dönemi sonunda, işletmenin ilgili dönemde gerçekleştirdiği toplam prim gün sayısına göre destek sağlanır.

3.13.1.3. Sertifika desteği

- 1-Bu destekten destek programı başvuru tarihi itibari ile iş kollarından tehlikeli ve çok tehlikeli koda sahip işletme faydalanabilir.
- 2-Sertifika desteği kapsamında desteklenen işletmenin faaliyet konusu ile uyumlu mesleki ve teknik sertifikalar için geri ödemesiz olarak 5.000.-TL'ye kadar destek sağlanır. Sertifika başına azami destek tutarı 1.000.-TL'dir.

- 3- Girişimcinin işletme kuruluş tarihinin bir yıl öncesinden, işletmede çalışan personelin ise işe giriş tarihinden itibaren; destek programı bitiş tarihine kadar olan süre içinde alınan sertifikalar için destek sağlanır.

3.13.2. Destek programından yararlanma koşulları

- 1-Destek programından yararlanılabilmesi için firmanın gerçek veya tüzel kişi olması gerekmektedir.
- 2-Firma beyannamesinin güncel olması gerekmektedir.
- 3-Destek programına, girişimcilik eğitimini tamamlamış kişiler başvuru yapabilir.
- 4- Destek programına başvuru yapabilmek için girişimcilik eğitimini iş yeri kurulumundan önce alması gerekmektedir.
- 5-Girişimcinin %50 ortaklık payının olması, ve bu oranın altına düşmemesi gerekmektedir.
- 6- İşletme, kuruluşunun üzerinden 1 yılı geçmemesi gerekmektedir.
- 7- İşletme kuruluş tarihi, şahıs işletmeleri için vergi levhasında yer alan işe başlama tarihi, tüzel kişiliğe haiz işletmeler için ticaret siciline tescil tarihidir.
- 8- Girişimcinin destek sürecinde; başka bir işletme/kurum/kuruluştaki Sosyal Güvenlik Kurumu hükümlerine tabi olarak çalışmaması gerekmektedir. Ancak aşağıda sayılan özel durumlarda bu fıkra hükmü uygulanmaz;
- 9-Girişimci, işletmeyi münferiden temsile yetkili olmalıdır.

3.13.3. Başvuru

- 1-İşletme, Başvuru formunu sistem üzerinden hazırlar ve onaylar. Başvurunun firma tarafından ilk onay verildiği tarih destek programı başvuru tarihidir
- 2-Başvuru, kontrol sonrası eksiklik durumunda revizye açılır ve düzeltme istenir.

3.13.4. Destek programına yapılan başvuruların değerlendirilmesi

- 1-Başvuru, uzman kişi tarafından değerlendirmeye alınır.
- 2-Değerlendirme sonucunda; başvuru onaylanabilir, reddedilebilir veya başvuruda düzeltilme talep edilebilir.

- 3-Düzeltilme sistem üzerinden işletmeye bildirilir.
- 4-Değerlendirme sonucu düzeltme talep edilmesi halinde, uygulama birimi tarafından işletmeye 1 aydan az olmamak kaydıyla süre verilir. Belirtilen tarihe kadar işletme tarafından gerekli düzeltmeler KBS üzerinden yapılarak onaylanır. Düzeltilen başvurunun belirtilen sürede onaylanmaması halinde ilgili başvuru KBS üzerinden ret durumuna getirilir.

3.13.5. Sonlandırma ve izleme

- 1-Destek sürecinde işletmenin devredilmesi üzerine destek programı sonlandırılır.
- 2-Destek programı süresinde, kapanması üzerine destek programı sonlandırılır.

3.13.6. Destek ödemeleri

- 1-İşletme, onaylanan proje üzerinden ödeme talebinde bulunur.
- 2-İşletmenin ödeme talebinde bulunduğu tarih, ilgili Ödeme Talep Formunun İşletme tarafından KBS üzerinden ilk onaylandığı tarihtir
- 3-Destek ödeme talebi en geç; destek programın tamamlanma tarihinden 4 ay sonrasına kadar yapılmalıdır. Bu sürenin sonundan itibaren 2 ay içerisinde mazereti ile ödeme talebinde bulunan işletmeden uygulama birimi tarafından mazereti uygun bulunanların ödeme talebi işleme alınır. Bu fıkra da belirtilen sürelerin dışında yapılan ödeme talepleri işleme alınmaz
- 4-Destek programı sonlandırılan, kapanan işletmeye ödeme yapılmaz.

3.13.2. İleri girişimci destek programı

- 1-Ülkemizin stratejik öncelikleri doğrultusunda belirlenen sektörlerde girişimcilerin kurduğu yeni işletmelerin hayatta kalma oranının arttırılmasını sağlamaktır.

Tablo 3.9. Destek unsurları

Destek Unsuru;	Destek Tutarı;	
Kuruluş Desteği	Gerçek kişi işletme 5.000 TL Sermaye şirketi işletme 10.000 TL	
Makine, Teçhizat ve Yazılım Desteği*	Düşük orta-düşük teknoloji seviyesinde faaliyet gösteren işletmelere 100.000TL, Orta-yüksek teknoloji seviyesinde faaliyet gösteren işletmelere 200.000TL, Yüksek teknoloji seviyesinde faaliyet gösteren işletmelere 300.000TL,	
Mentörlük, danışmanlık ve işletme koçluğu desteği	10.000 TL	
Performans Desteği**	Birinci Performans Dönemi*** - 180-539 gün ise 5.000 TL - 540-1079 gün ise 10.000 TL - 1080 ve üstü gün ise 20.000 TL	İkinci Performans Dönemi*** - 360-1079 gün ise 5.000 TL - 1080-1439 gün ise 15.000 TL - 1440 ve üstü gün ise 20.000 TL
Sertifika Desteği	5.000 TL	

- İleri Girişimcilik destekleri tamamen geri ödemesizdir.

- Destek oranı %75 'tir. Makine, teçhizat ve yazılımın yerli malı olması durumunda, destek oranına % 15 ilave edilir.
- Her performans dönemi bir yılı kapsar. Sosyal Güvenlik Kurumu 4(a) kapsamındaki tüm personel için hesaplanan prim gün sayısı toplamı esas alınır.

3.13.2.1. Kuruluş desteği

1-Kuruluş desteği kapsamında, şahıs işletmesi statüsünde kurulumunu yapan işletmeye 5.000.-TL, ltd şirketi şeklinde kurulmuş olan işletmeye 10.000.-TL geri ödemesiz destek sağlanır.

3.13.2.2. Performans desteği

1-Performans desteği kapsamında 40.000.-TL'ye kadar, akabinde girişimcinin kadın, genç, engelli, gazi veya şehit yakını olması ile beraber ilave 10.000.-TL'ye kadar olmak üzere en fazla 50.000.-TL'ye kadar destek sağlanır.

3.13.2.3. Makine, teçhizat ve yazılım desteği

1-Makine, teçhizat ve yazılım desteği kapsamında işletmeye, makine ve teçhizat giderleri ile yazılım lisans bedeli veya zaman sınırlı lisans kullanım bedeli için geri ödemesiz olarak sağlanacak desteğin üst limiti 100.000.-TL'dir. Ancak, işletmenin orta-yüksek teknoloji seviyesinde faaliyet göstermesi durumunda geri ödemesiz olarak sağlanacak desteğin üst limiti 200.000.-TL, yüksek teknoloji seviyesinde faaliyet göstermesi durumunda geri ödemesiz olarak sağlanacak desteğin üst limiti 300.000.-TL'dir.

2-Makine, teçhizat ve yazılım desteği için destek oranı %75'tir.

3.13.2.4. Mentorlük, danışmanlık ve işletme koçluğu desteği

1-Mentorlük, danışmanlık ve işletme koçluğu desteği kapsamında geri ödemesiz olarak 10.000.-TL'ye kadar destek sağlanır.

3.13.2.5. Sertifika desteği

Sertifika desteği kapsamında, girişimcinin kurduğu işletme için gerekli mesleki ve teknik sertifika ve buna benzer belgeler (işletme sahibi için işletme kuruluş tarihinden önce en geç bir yıl öncesini kapsayacak şekilde)  er evesinde; girişimcinin kurduğu işletmede çalışan personeli için (işletme kuruluş tarihinden itibaren) işletmeye destek oranı uygulanmaksızın geri ödemesiz olarak toplam 5.000.-TL'ye kadar destek sağlanır.

3.13.2.6. Diğer giderler desteği

1-Diğer giderler desteği içerisinde ofis donanımı, kira, hammadde giderleri için geri ödemesiz şeklinde toplam 150.000.-TL'ye kadar destek sağlanır.

3.13.2.7. Destek programından yararlanma koşulları

1-Girişimcinin firmasını kurmadan önce girişimcilik programı eğitimini tamamlamış olması gerekir.

2-İşletmenin Türk Ticaret Kanunu'nda kayıtlı gerçek veya tüzel kişi statüsünde olması ve KBS'de kayıtlı ve aktif durumda olması gerekir.

3.13.2.7. Başvuru, değerlendirme ve itiraz

1- ağrı esaslı uygulamalarda girişimcilerden veya işletmelerden  n başvuru alınabilir

2-Başvuru sahibi, KBS üzerinden ilgili uygulama birimine başvuru yapar. İşletme tarafından başvuru ile birlikte taahhütname onaylanır.

3-Destek programı başvurusu, kurul tarafından değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda; başvuru kabul edilebilir, reddedilebilir veya başvurunun düzeltilmesi istenebilir.

3.13.2.8. İzleme ve Sonlandırma

1-Bu destek programından yararlanan firma, Başkanlıkça belirlenen esaslar doğrultusunda KOSGEB uzmanı tarafından ve/veya hizmet alımı yolu ile izlenir.

3.13.2.9. Destek ödemesi

1-İşletme, KBS üzerinden destek ödeme talebini ilgili uygulama birimine iletir.

2-Uygulama birimi tarafından uygun bulunan ödeme talebi için işletmenin banka hesabına destek ödemesi yapılır. Ancak işletmenin talebi halinde; destek ödemesi mal ve/veya hizmetin alındığı hizmet sağlayıcının banka hesabına da yapılabilir.

3-Bu destek programı kapsamında erken ödeme yapılabilir. Erken ödeme ve mahsup işlemlerinde, KOSGEB Destek Programları Erken Ödeme Usul ve Esasları uygulanır.

Tablo 3.10. NACE Rev.2'ye göre teknoloji sınıflandırması

Teknoloji Düzeyi	Sınıflandırma Kodu	Ürün Kapsamı
	10	Gıda ürünlerinin imalatı
	11	İçecek imalatı
	12	Tütün ürünleri imalatı
Düşük teknoloji	13	Tekstil ürünleri imalatı
	14	Giyim eşyası imalatı

	15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
	16	Mobilya ve mobilya hariç, ahşap ve mantar ürünleri imalatı; saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı
	17	Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı
	18	Kaydedilmiş ortamların basılması ve çoğaltılması
	31	Mobilya imalatı
	32	Diğer imalatlar
	18.2	Kayıtlı medyanın çoğaltılması
	19	Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
	22	Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı
Orta düşük teknoloji	23	Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı
	24	Ana metallerin imalatı
	25	Silah ve mühimmat imalatı (25.4) hariç makine ve teçhizat hariç fabrikasyon metal ürünlerin imalatı
	30.1	Gemi ve tekne yapımı
	33	Makine ve donatımın tamiri ve montajı
	20	Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı
	25.4	Silah ve mühimmat imalatı
	27	Elektrikli teçhizat imalatı

	28	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı
	29	Motorlu kara taşıtları, römork ve yarı römork imalatı
	30	Gemi ve tekne yapımı (30.1) hariç hava ve uzay aracı ile ilgili makinelerin imalatı (30.3) hariç diğer ulaşım araçlarının (30) imalatı
	32.5	Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı
	21	Temel farmasötik ürünlerin ve farmasötik preparatların imalatı
Yüksek Teknoloji	26	Bilgisayar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı
	30.3	Hava ve uzay araçları ile ilgili makinelerin imalatı

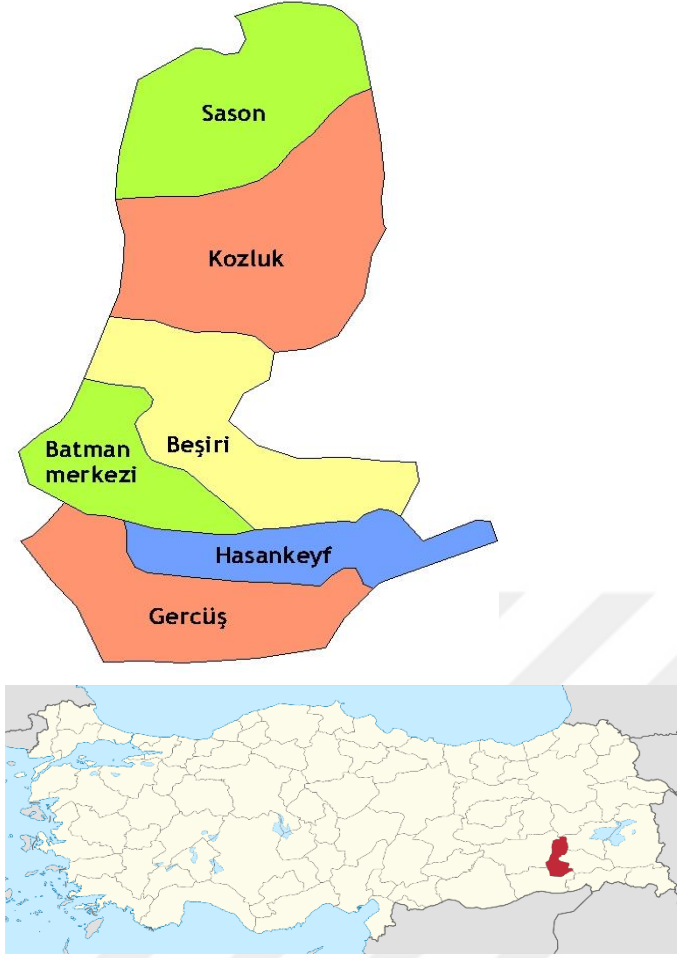
Kaynak: (Durukan, 2021: 28)

4. ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Batman İli Hakkında Genel Bilgiler

Batman hakkında genel bilgilerin, saha araştırmasının ve analiz sonuçlarının yer aldığı bu bölümde, yerel kalkınmada kadın girişimciliğinin Batman İli örneği üzerinden bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Batman’da KOSGEB’den hibe desteği alan kadın girişimciler ile yapılan görüşmelerin sonucuna göre bir değerlendirme yapılmıştır.

Batman İli Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan; 41⁰ 10’ ve 41⁰ 40’ doğu boylamları ile 38⁰ 40’ ve 37⁰ 50’ kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Kuzeyi, kuzeydoğu ve güney bölgeleri dağlık ve engebelidir.

Kaynak: <http://www.batman.gov.tr/batman-nufus-2024>

Batman'ın şehir merkezinden geçen ve Dicle Nehri'nin en önemli kollarından biri olan Batman Çayı, batıdan doğuya akan Dicle Nehri'ne katılmaktadır (Batan, 2021: 253). Batman İli, batı kuzeybatı ve kısmen kuzeyde Diyarbakır ili, doğuda Beşiri, kuzeydoğuda Kozluk, güneyde Gercüş ve güneydoğuda Hasankeyf ilçeleri ile çevrilidir. Batman Ovası'nda, deniz seviyesinden 565 metre yükseklikte yer alan şehir, merkezden 4,8 km uzaklıktaki Batman Çayı ve 10,5 km güneydeki Dicle Nehri'ne yakın bir konumdadır. Birkaç küçük akarsu şehrin yakın çevresinde bulunmakla birlikte şehir yönünden önemlilerinden biri şehir merkezini ikiye ayırarak akan İluh deresidir (Alaeddinoğlu, 2010: 19- 42).

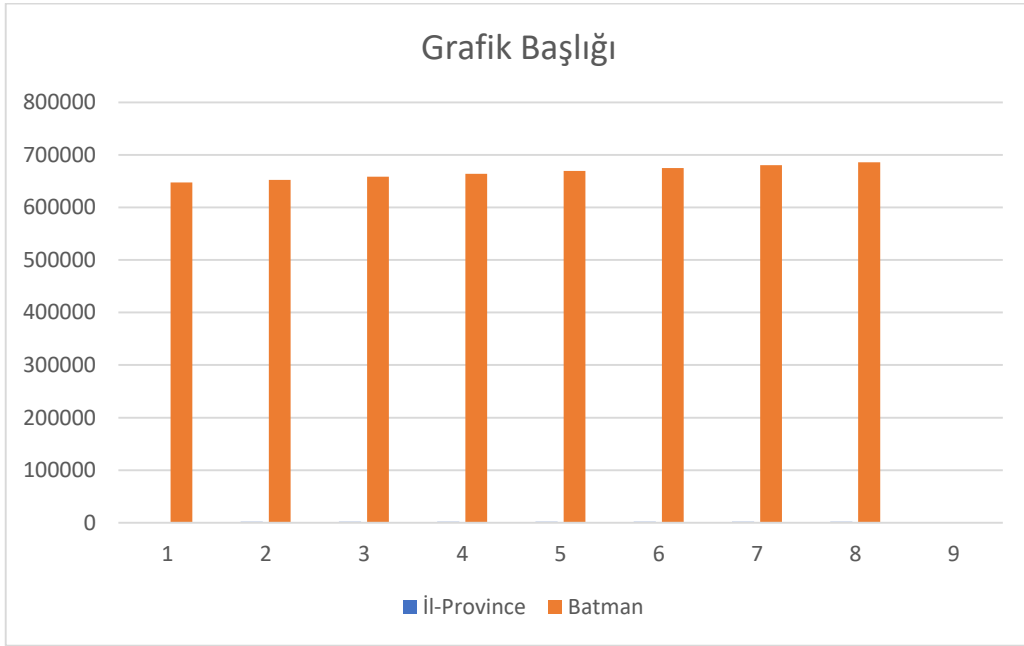
Batman ili ve yakın civarında karasal iklim görülmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık geçmektedir. İlin yıllık ortalama sıcaklık dereceside 16.5C'dir. Bölgenin en belirgin özelliklerinden biri yaz aylarının çok sıcak geçmesidir. Batman ilinde yaz aylarında neredeyse hiç yağış görülmemektedir (Alkan vd., 2017: 68).

Batman ili ekonomik yönden farklı özellikleri bulunan bir ildir. Batman ili ekonomisinin yapı taşı tarım, petrol ve hayvancılık oluşturmaktadır. Batman ilinin mevcut durumu araştırıldığında az gelişmiş bir il olarak görünse de var olan ekonomik gelişme potansiyeli ile bölgedeki diğer illerden farklıdır (Güdelci, 2019: 1).

4.1.1. Nüfus

Batman nüfusu 2023 yılına göre 647.205'dir.

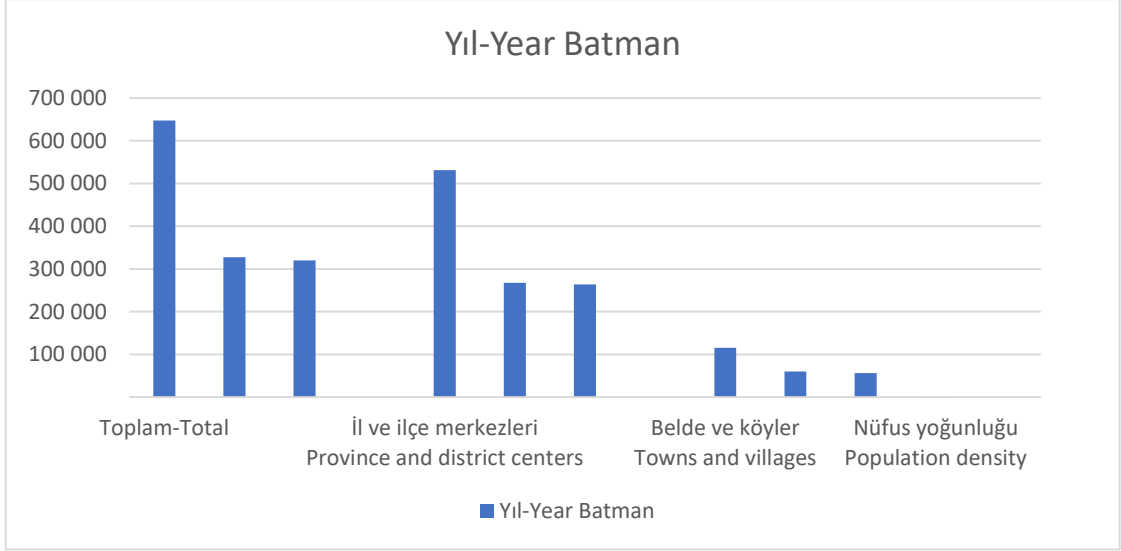
Grafik 4.1. Batman nüfus grafiği

Kaynak:(TÜİK, Nüfus-ve-Demografi-2024:109)

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere; Batman nüfusu bir önceki yıla göre 12.714 artmıştır.

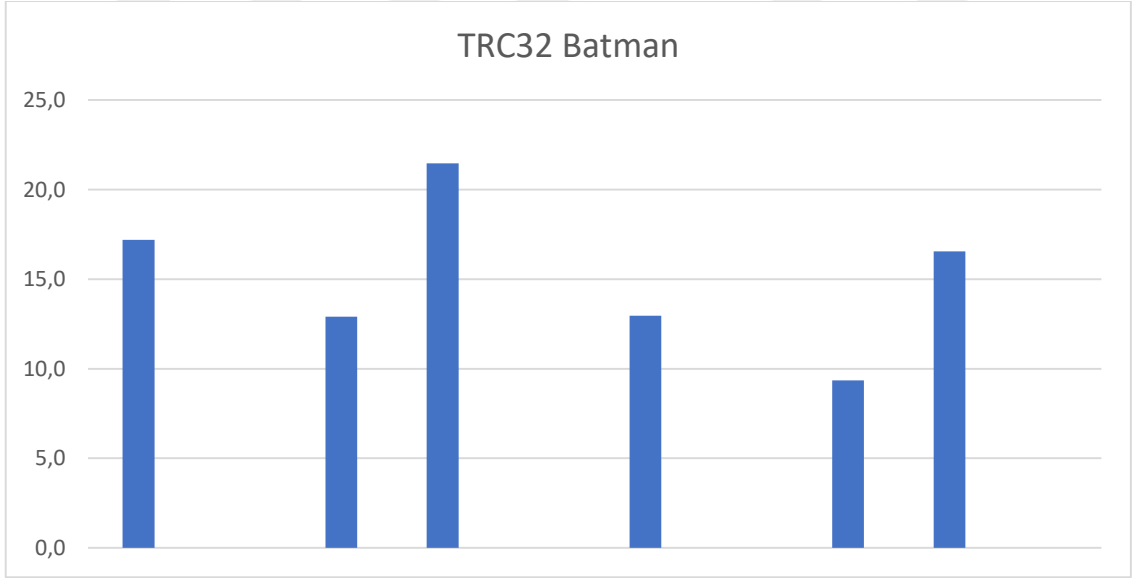
Grafik 4.2. Batman kadın erkek nüfusu

Kaynak: (TUİK, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçları, 2007-2023)

Yukarıdaki grafikte belirtildiği üzere; Batman İli Nüfusu 647.205'dir. Bu oran içinde Erkek Nüfus oranı: 327.361, kadın nüfus oranı ise; 319.844'dir. Bu da Batman nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğunu göstermektedir.

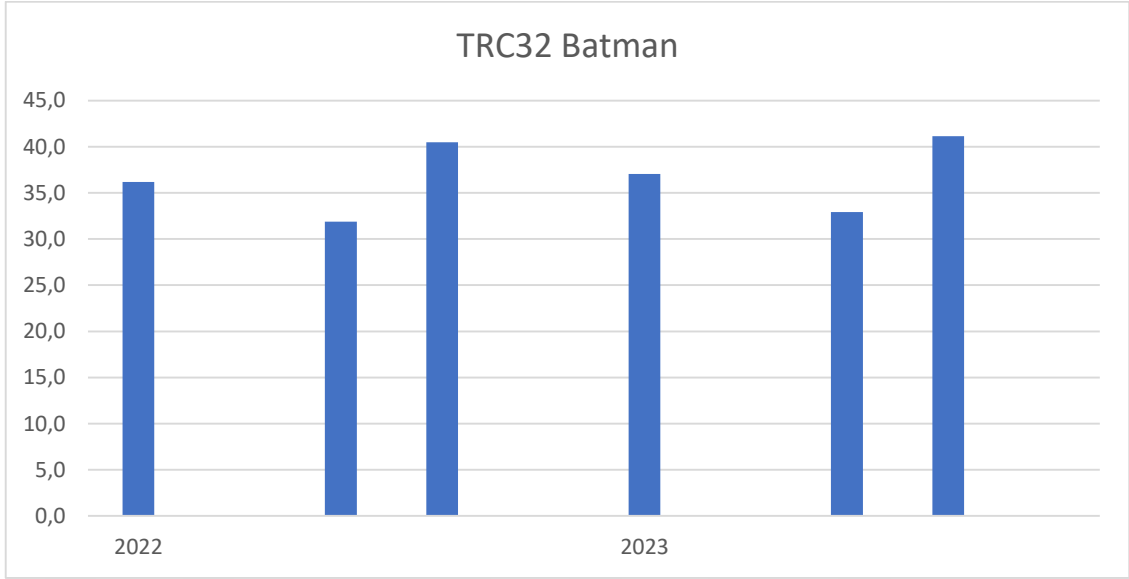
Grafik 1.3. Batman ili işsizlik oranları

Kaynak: (TUİK iş gücü istatistikleri, 2024)

Grafik:3 de yer alan verilere göre Batman ili diğer iller arasında istihdam oranı en düşük iller arasında yer almaktadır. Bu oran 2022 yılında 17,2 2023 yılında ise 12,9 şeklindedir. Gittikçe bu oranda artma görülmektedir.

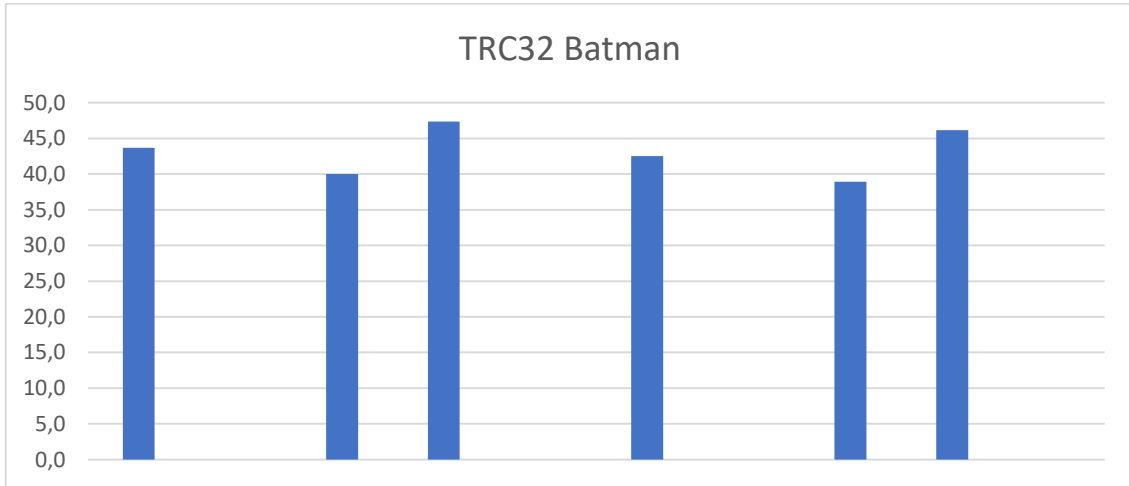
Grafik 4.4. Batman ili istihdam oranı

Kaynak: (TÜİK iş gücü istatistikleri, 2024)

Grafik:4 de yer alan verilere göre Batman ili diğer iller arasında istihdam oranı en düşük iller arasında yer almaktadır Batman da nüfus 647.205 kişi iken 2022 istihdam oranı yüzde 36,2 seviyesindedir. İşsizlik oranı ise 2023 yılında ise bu oran yüzde 37,0 olarak gerçekleşmiştir.

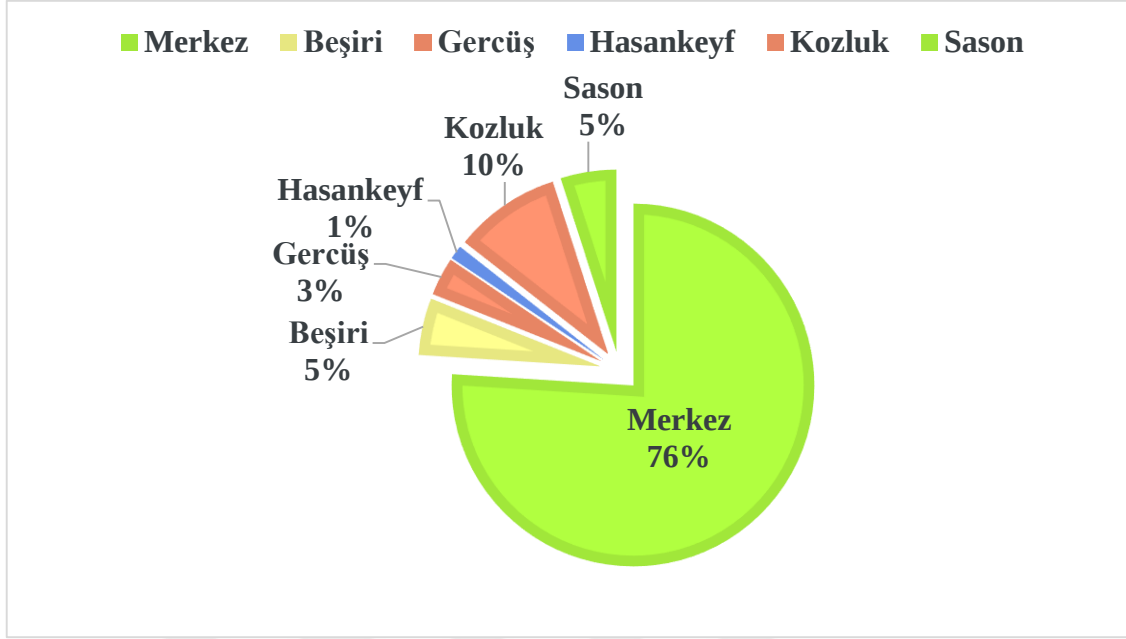
Grafik 4.5. Batman ili iş gücüne katılma oranı

Kaynak: (TÜİK iş gücü istatistikleri, 2024)

Batman ili iş gücünü katılım oranı 2022 yılında 43,7 2023 yılında ise 42,5 oranında değişkenlik göstermiştir. Yıllara göre iş gücüne katılım oranında düşüş yaşanmıştır.

Grafik 4.6. Batman ilçelere göre 2023 yılı nüfus sayıları ve oranları

4.1.2. Ekonomik sektörler

Batman ilinde çeşitli ekonomik sektörlerin aynı zamanda bölgenin ekonomisine yarar sağladığı görülmektedir. Bununla beraber Batman merkezinde ve ilçelerinde yapılan ekonomik faaliyetler çeşitlilik arz etmektedir. Tablo 13’de Batman merkezinde ve ilçelerindeki ekonomik sektörler belirtilmiştir.

Tablo 4.1. Batman merkezi ve ilçelerindeki ekonomik sektörler

Adı	İlçe adı	1.sektör	2.sektör	3.sektör	4.sektör
Batman	Merkez	Sanayi	Hizmet	Lojistik	Enerji
Balıpınar	Merkez	Sanayi	Hizmet	Tarım	
Beşiri	Beşiri	Tarım	Hizmet	Sanayi	
İkiköprü	Beşiri	Tarım			
Gercüş	Gercüş	Turizm	Tarım		
Hisar	Gercüş	Tarım			
Kayapınar	Gercüş	Tarım			

Hasankeyf	Hasankeyf	Turizm	Tarım	Ticaret	Ticaret
Kozluk	Kozluk	Tarım	Tarım	Tarım	
Sason	Sason	Arıcılık	Hayvancılık		

Kaynak: (Seyidoğlu, 2015, s:47).

Yukarıdaki tablo analiz edildiğinde Batman ilinin ekonomik yönden yapısının merkez ilçe ve diğer ilçelerde farklılık gösterdiği, ancak hem il merkezi hem de diğer ilçelerde tarım ve hayvancılığın en yaygın ekonomik faaliyetler olduğu görülmektedir. Hatta bazı ilçelerde (Gercüş, Kozluk), tarımın ekonomik faaliyetlerin tek başına ön planda olduğu görülmektedir. Ekonomik gelişmişlik yönünden, özellikle Hasankeyf ilçesinin diğer ilçelerden daha ileri bir seviyede olduğu söylenebilir. Nitekim bu ilçede bulunan ekonomik unsurlar hem çeşitlilik arz etmekte hem de bölge ekonomisini geliştirecek nitelikteki sektörlerden oluşmaktadır (Seyidoğlu, 2015: 47).

Batman’da bulunan firmaların %30’unu gıda sektöründe, %23’ünü inşaat ürünleri sektöründe, %14’ünü tekstil ve hazır giyim sektörü firmaları oluşturmaktadır. Batman, Ortadoğu pazarlarına yakın olması, güvenli yatırım ortamı, erişilebilirliği, yeterli altyapı, yüksek işgücü arzı hizmetleri gibi avantajları yanı sıra tarıma dayalı tekstil, sanayi, inşaat ürünleri gibi rekabet avantajına sahip olan sektörleri ile gelişen sektörleri ve içsel potansiyeli, bilgi odaklı, üreten, geliştiren, sürdürülebilir, modern teknolojiyi takip eden ve üretimi esas alan çevre odaklı bir sanayi kenti olma yolunda gelişim sunmaktadır (DİKA, 2024).

4.1.3. Tarım

İl yüzölçümü 465.921 hektar olup, bunun %34’ü (156.980 hektar) tarım arazilerinden oluşmaktadır. Bu alanda tarla tarımı 78.853 hektar, meyve ve sebze üretimi ise 14.245 hektar alanda gerçekleştirilmektedir. Tarla tarımı yapılan alanın 67.128 hektarını kuru tarım oluşturmaktadır; bu alanlarda buğday, arpa, kırmızı mercimek ve nohut üretimi yapılmaktadır. Ayrıca, Batman ili meyvecilik üretimi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Meyvecilik yapılan 11.335 hektarlık alanda, ana ürün olarak antepfıstığı 3.881 hektarlık bir alanda yetiştirilmekte ve 1.646 ton üretim değerine sahiptir. Bunu, 6.323 hektarlık alanda yapılan bağcılık faaliyetleriyle sofralık çekirdekli üzüm çeşidi takip etmektedir (BATSO, Batman İli Ekonomik Görünümü, 2017).

4.1.4. Petrol'ün Batman ekonomisindeki yeri

Şu anki petrol kaynakları ülkemizin ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde değildir. Türkiye'deki petrol yatakları Batman, Adıyaman, Diyarbakır gibi illerin yer aldığı bölgelerde yoğunlaşmakla beraber ayrıca Şanlıurfa ve Mardin gibi illerin yer aldığı bölgelerde de petrol yatakları yer almaktadır. Bununla beraber çok az miktarda da olsa Trakya ilinde de petrol bulunmaktadır. Türkiye'de günlük 550-600 bin varil dolayında petrol tüketilmektedir. Türkiye de petrol üretimi ise günlük 30-50 ton ile sınırlıdır. Bu rakam ise günlük ihtiyaç duyulanın yalnızca %8 gibi küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Geriye kalan %92'lik kadar büyük bir kısmı ise ithalat yapılmaktadır (Güdelci, 2019: 1).

4.1.5. Ticaret

İlde ticaret genel anlamda küçük esnaf ve işletmelerden meydana gelmektedir. Ticari etkinlikler özellikle hayvansal ve tarımsal ürünler, gıda maddeleri, tekstil-giyim ve ev elektroniği gibi tüketim mallarından oluşmaktadır. Ticari etkinliklerin en önemli özelliğini köylerde üretilen meyve, tahıl, hayvan, sebze ve hayvansal ürünlerin pazarlanması oluşturmaktadır. Tarım ürünleri ve özellikle besi hayvancılığı ile hayvansal ürünlerin üretim ve pazarlanması, ticari canlılığı artırmıştır. Ayrıca, hizmet sektörü faaliyetleri ve küçük sanat ürünlerinin üretimi ve tamirata da ticaret açısından önemli faktörlerdir. Tüpraş Rafinerisi tarafından üretilen LPG, benzin, gaz yağı, motorin, fuel-oil ve asfalt çevre illere satılmakta; mermer, gıda ve çimento ihracatları ise ilin ticaretine katkıda bulunmaktadır (Güneş, 2019: 66).

4.1.6. Batman ili teşvik politikaları

Bölgesel ve sektörel nitelikli teşvik politikalarının uygulanmasıyla beraber Batman'ın da içinde yer aldığı bölge kapsamında olumlu anlamda bir etkisi olmuştur. Bundan dolayı özel sektör yatırımlarında artış olduğu görülmüştür. Batman'da yatırım teşvik desteğinin uygulanmasıyla beraber Batman ili üzerinde olumlu etkileri olmuştur (BATSO, Batman İl Profili, 2015: 3).

‘‘15.06.2012 tarih ve 2012/3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yen teşvik sistem ile kararda belirlenmiş teşvik edilmeyen yatırımlar, enerji üretimine yönelik yatırımlar ve kamu kuruluşları tarafından yapılacak hizmet ve altyapı yatırımları harç olmak üzere, sabit yatırım tutarı 1.500.000 TL ve üzerindeki tüm yatırımlar bölgesel teşvik sistem kapsamında desteklenecektir. ‘‘

KDV Desteği: Yapılacak olan yatırım kapsamında alınacak olan tüm makine ve teçhizatlara kdv istisnası uygulanmaktadır.

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Yatırım teşvik belgesi kapsamında yurtdışından alınan makine ve teçhizatın gümrük giderlerinden muaf tutulmasıdır.

Vergi İndirimi: Gelir ya da kurumlar verilerinin, yapılacak yatırımın belirlenen katkı tutarına erişinceye kadar, indirim şeklinin uygulanmasıdır.

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Teşvik belgesi kapsamında yatırımla sağlanan istihdamın ödenmesi gereken sigorta prim işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

Gelir Vergisi Stopaj Desteği: Yatırım Teşvik belgesi kullanılarak yatırımla verilen istihdamın belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. Yalnızca 6.Bölgede uygulanmaktadır.

Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği: Yatırım teşvik belgesi kapsamında yatırımla belirlenen personele için ödenmesi lazım olan sigorta prim hissesinin asgari ücrete karşılık gelen kısmının Bakanlık tarafından karşılanmasıdır.

Faiz Desteği: Yatırım teşvik belgesi kapsamında ele alınan minumum finansman desteği olup 1 yıl vadeli yatırım kredilerin sağlanan, yatırım teşvik dokümanında kayıtlı sabit yatırım tutarının %70’ne kadar yararlanılan kredinin ilk beş yıl ödenecek faizinin ya da kâr payının yalnızca bir kısmının Bakanlık tarafından karşılanmasıdır.

Yatırım Yeri Tahsisi: Teşvik Belgesi kapsamında düzenlenmiş yatırımların Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yer tahsis edilmesidir (DAKA, 2024: 1).

Batman ilinde yatırım gerçekleştiren yatırımcılar %90 indirimler gelir/kurumlar vergisinden, yararlandıkları miktar yatırıma katkı tutarına erişinceye kadar yararlanmaya devam edeceklerdir. Firma döneminde yapılacak vergi indirimse münhasıran yatırım teşvik belgesine konu yatırımdan elde edilecek kazançta uygulanacaktır (DAKA, 2024).

4.2. Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Araştırma

Bu tezde, Batman ilinde KOSGEB destekleriyle farklı sektörlerde iş kuran kadın girişimciler araştırılmıştır; ardından araştırmanın yöntemi, kısıtları ve elde edilen bulgular sunulmuştur. Batman’da toplam 821 işletme bulunmaktadır ve KOSGEB tarafından bu işletmelere 21.578.595 TL hibe desteği sağlanmıştır. Araştırma kapsamında KOSGEB’e kayıtlı 10 kadın girişimciyle mülakat gerçekleştirilmiş ve mülakat sonuçlarına dayalı bulgular ayrıntılı olarak paylaşılmıştır.

4.2.1. Araştırmanın amacı ve önemi

Bu çalışmada, Batman İlinde KOSGEB’den destek alan kadın girişimcilerle yapılan görüşmeler doğrultusunda, onları girişimciliğe teşvik eden nedenlerin neler olduğunu, iş kurma aşamasında sonrasında karşılaştıkları sorunlar, aldıkları hibe desteğinin girişimcilikleri üzerindeki etkisi, başarı ve başarısızlıklarına etki eden faktörler incelenmiştir. Ayrıca, karşılaştıkları olumsuz durumlara karşı izlemeleri gereken yollar ve bölge kalkınmasına sağladıkları katkılar ele alınmıştır.

4.2.2. Araştırma yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “*görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılarak, olayların ve algıların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde incelendiği bir süreç olarak*” tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 113). Nitel araştırma tekniklerinden biri olan “*soru sorma yoluyla verileri alma teknikleri arasında bulunan görüşme (mülakat), görüşmecinin katılımcılara genellikle yüz yüze ve sözlü şeklinde sorular yönelttiği bir teknik*” olarak açıklanmaktadır. Yapılan görüşmeler, belirlenen kuralların katılığına göre; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç grupta sınıflandırılır. Yapılandırılmış görüşme, “*önceden detaylı bir şekilde belirlenen sorular ve veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, görüşme planına tamamen sadık kalınarak yürütülen*” bir tekniktir. Yapılandırılmamış görüşme ise, “*görüşmeciye geniş bir hareket ve yargı serbestliği tanıyan, esnek bir yapıya sahip olup kişisel görüş ve yargıların kökenlerine inmeyi amaçlayan bir görüşme*” türü olarak ifade

edilir. Bu yöntemde, önceden belirlenen sorular ana hatlarıyla hazırlanmış olsa da görüşme sırasında ortaya çıkan gelişmelere göre yeni soruları eklenebilir. Bu iki yöntem arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşmeler, esneklik sağlarken aynı zamanda belirli bir çerçeveye sadık kalınarak yürütülen görüşmelerdir (Mesci vd., 2018: 398).

Çalışmada, KOSGEB’ den destek almış 10 kadın girişimciyle görüşme yapılmış, bu görüşmeler için 14 adet mülakat sorusu hazırlanmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler sırasında video ve ses kayıtları alınmış, ardından görüşmeler deşifre edilmiştir. Mülakat kapsamında belirlenen sorular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Mülakatlarda kullanılan yarı yapılandırılmış soru formu

Başlık	Soru
A. Demografik Bilgiler	1. İsim ve Soyisim
	2. Yaş Aralığınız
	3. Eğitim Durumunuz
	4. Medeni Durumunuz
	5. Eşinizin Sektörü
	6. Eşinizin Eğitim Durumu
B. İş Kurma ve Girişimcilik Serüveni	1. Sektörünüz Nedir?
	2. Sizi girişimci olmaya teşvik eden etken ne oldu? Girişimcilik hikayeniz nasıl başladı?
	3. Bu işi kurarken aileden destek aldınız mı?
C. Destek ve Kaynak Kullanımı	1. Devlet desteklerinden yararlandınız mı? Başvuru aşamasında destek aldınız mı?
	2. Yararlandıysanız, ne kadar destek aldınız?
	3. Aldığınız desteği işinizde mi kullandınız yoksa başka bir amaçla mı harcadınız?
	4. Kadın girişimcilere sağlanan desteklerden nasıl haberdar oldunuz?
D. İş Kurma ve Sonrasındaki Zorluklar	1. İş yeri kurma aşamasında karşılaştığınız zorluklar oldu mu?
	2. İş yeri kurduktan sonra karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
	3. Mevcut sorunlarınız nelerdir?
E. Sektörel Bilgi ve Eğitim Durumu	1. İşinizi kurmadan önce sektörle ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?
F. İşletmenin Gelişimi ve İstihdam	1. Firmanızda sağladığınız istihdam sayısı nedir?
	2. Kuruluşunuzdan bu yana nasıl bir ilerleme kaydettiniz?Mevcut Sorunlarınız Nelerdir?

4.2.3.Araştırmanın kapsamı

Kadınların girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları problemler, sermaye yetersizliğinden toplum baskısına kadar geniş bir çerçevede değişmektedir. KOSGEB, sunduğu girişimcilik destek programları aracılığıyla kadınların karşılaştıkları bu problemlerin çözümüne katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu tez çalışmasında KOSGEB desteklerinin Batman ilinde faaliyet gösteren kadınlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada, kadınların KOSGEB desteklerinden haberdar olma düzeyleri, KOSGEB desteklerinden yararlanma oranları, karşılaştıkları temel sorunlar ve iş kurma sürecinde KOSGEB desteklerinden nasıl faydalandıkları analiz edilmiştir. Araştırma, veri toplamada etkinliği sağlanmak amacıyla Batman ilinde faaliyet gösteren kadınlarla sınırlandırılmış olup özellikle KOSGEB’den destek alan kadın girişimcilere odaklanılmıştır.

Araştırmanın Kısıtları:

Bu çalışmaya teşvik eden neden ise 7 yıldır KOSGEB Danışmanlık sektöründe bulunmam ve Kadın girişimcilerin sürekli olarak gündemde olmasından kaynaklıydı. Batman İlinde girişimcilere özel olarak danışmanlık yapmaktayım. Oluşturmuş olduğum envanter listesinin %90’nı erkeklerden %10 nu ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu oranın çok düşük olması, kadınlara verilen desteklerin sürekli olarak erkek girişimcilere oranlara daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Ancak sektörün içinde bulunmamdan kaynaklı hiçbir şekilde kadınlarımıza yeterli oranda destek verilmediği, toplumun baskısından kaynaklı olarak birçok kadının girişimci olmaya cesaretinin olmadığını, iş yerini kuran kadınlarımızın ise küçük ölçekli işletmeler olarak kaldığını görmekteyim. Kalkınmaya etkisinin olup olmadığı noktasındaki merakım üzerine bu çalışmayı yapma gereği duydum. Yapılan çalışmanın sonucunda da mülakat analizlerinin yorumu üzerine sağladıkları istihdamların çok düşük olması, bulundukları sektörlerinde düşük teknoloji seviyesinde olması, kalkınmaya olumlu anlamda çok büyük etkisinin ve katkısının olmadığını gördüm.

4.2.4. Araştırmanın evreni ve örneklemi

Bu tez çalışmasında, araştırmanın evrenini Batman ilinde faaliyet gösteren ve KOSGEB veri tabanına kayıtlı kadın girişimciler oluşturmaktadır. KOSGEB’den alınan verilere göre, Batman ilinde faaliyet gösteren girişimci sayısı 821 olup, bu işletmelere sağlanan destek tutarı 21.578.595 TL’dir. Araştırma kapsamında, bu 821 işletme arasından kadın girişimciler arasından 10 kişiye ulaşılmış ve belirlenen tüm kadın girişimcilerle mülakat yapılmıştır. Mülakatlar yüz yüze gerçekleştirilmiş; sohbet havasında geçen görüşmeler, ses kaydı alınarak detaylı bir şekilde kayda geçirilmiştir. KOSGEB il müdürlüğünden elde edilen bilgiler doğrultusunda, girişimcilik desteğinden yararlanan kadın girişimciler basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

4.2.5. Verilerin toplaması

Bu çalışmada yer alan Batman ilindeki kadın girişimciler, KOSGEB’e kayıtlıdır ve KOSGEB’in girişimcilik desteğinden yararlanmışlardır. Kadın girişimciler ait işletme bilgileri ve adresleri, KOSGEB kurumundan temin edilmiştir. Girişimcilerle öncelikle telefon üzerinden tek tek görüşülerek randevu planlaması yapılmış ve belirlenen randevu saatinde hazırlanan sorular doğrultusunda yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kaydı alınmış; görüşme sonrasında, kaçırılan kısımlar kayıtlardan dinlenerek detaylı şekilde kâğıda dökülmüştür.

4.2.6. Verilerin analizi

Araştırmanın analizinde betimleyici analiz yöntemine başvurulmuştur. Betimsel analiz yöntemine göre ele alınan veriler çalışma öncesinden belirlenmiş olan temalar kapsamında özetlenir ve yorumlanır. Bu incelemede görüşülen girişimci görüşlerinin çarpıcı bir şekilde yansıtılması amacıyla doğrudan yapılan alıntılara sık sık yer verilebilir. Çalışma sonucu elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış şekliyle okuyucuya sunulması betimsel analizin amacıdır. Bu nedenle elde edilen veriler, öncesinde sistematik ve net bir biçimde betimlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 324). Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların incelenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Girişimci kadınlarla görüşme sonucunda elde edilen veriler sorular neticesinde yorumlanarak özetlenmiştir.

4.3. Araştırma Bulguları

Batman İlinde KOSGEB desteklerinin kadın girişimciler üzerine etkisine ilişkin gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları, işletme yetkilisi kadın girişimcilerin konu ile ilgili kişisel beyanlarını kapsamaktadır. Batman’da iş sahibi olan 10 kadın girişimciden elde edilen veriler, çalışma bulgularının kapsamını oluşturmaktadır. Mülakat yapılan kadın girişimcilere ait demografik özellikler tablo 15’deki gibidir;

Tablo 4.3. Girişimcilere ait demografik özellikler ve faaliyet alanları

	Yaşı	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	Faaliyet Alanı	Ölçek Durumu	Sektör
1 Katılımcı	27	Bekar	Üniversite	Sağlık	Baskı Faaliyetleri	Küçük Ölçekli	Düşük Teknoloji
2 Katılımcı	32	Bekar	Lise Mezunu	-	Tekstil	Mikro ölçekli	Düşük Teknoloji
3 Katılımcı	30	Evli	Üniversite	işletme	Kozmetik Üretimi	Mikro ölçekli	Orta-Yüksek Teknoloji
4 Katılımcı	36	Evli	Lise Mezunu	-	Ev Tekstili	Mikro ölçekli	Düşük Teknoloji
5 Katılımcı	43	Evli	Lise Mezunu	-	Terzi	Mikro ölçekli	Düşük Teknoloji
6 Katılımcı	38	Evli	İlkokul	-	Ev Tekstili	Mikro ölçekli	Düşük Teknoloji
7 Katılımcı	34	Evli	Lise Mezunu	-	Tekstil	Küçük Ölçekli	Düşük Teknoloji
8 Katılımcı	45	Evli	İlkokul	-	Karton Bardak İmalatı	Mikro ölçekli	Düşük Teknoloji
9 Katılımcı	37	Evli	Lise Mezunu		Tekstil	Küçük Ölçekli	Düşük Teknoloji
10 Katılımcı	42	Evli	İlkokul		Tekstil	Orta Ölçekli	Düşük Teknoloji

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu tablo, Batman ilinde faaliyet gösteren ve KOSGEB desteklerinden yararlanan 10 kadın girişimcinin yaş, medeni durum, eğitim durumu, faaliyet alanı, işletme ölçeği ve sektör özelliklerini göstermektedir.

4.3.1. Demografik bilgiler

Mülakat için belirlenen ilk soruda girişimci kadınların demografik (Yaş, Medeni hal, Eğitim, İkamet durumu, Sektörü) özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Belirlenen kadınların kendi iş yerlerini açmadan önce birçoğu ev hanımı, birkaçı da personel olarak görev yapmıştır. Girişimci Kadınların Tamamı da Batman da ikamet etmektedir.

Yaş ve Medeni Durum:

Girişimcilerin yaş aralığı 27 ile 45 arasında değişmektedir, çoğunlukla 30'lu ve 40'lı yaşlardadır. Bu, kadın girişimcilerin büyük bir kısmının iş hayatında belirli bir deneyim kazandıktan sonra girişimciliğe adım attığını göstermektedir. Girişimcilerden 8'i evli, 2'si bekardır. Çoğunluğun evli olması, aile sorumlulukları ve iş hayatını bir arada yürüten kadın girişimcilerin oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

Eğitim Durumu:

Girişimcilerin eğitim seviyeleri oldukça çeşitlidir: 3 girişimci üniversite mezunu, 5'i lise mezunu, 3'ü ise ilkokul mezunudur. Üniversite mezunu olanların daha yüksek teknolojiye sahip faaliyetlerde yer alma eğiliminde oldukları görülmektedir. Örneğin, kozmetik üretimi gibi orta-yüksek teknoloji sektörlerde faaliyet göstermektedirler. Lise veya ilkokul mezunu girişimciler daha çok düşük teknolojiye sahip alanlarda (örneğin tekstil ve ev tekstili) çalışmaktadır.

İşletme Ölçeği ve Teknoloji Seviyesi:

İşletmelerin çoğu mikro ölçeklidir, sadece birkaç işletme küçük veya orta ölçekli olarak tanımlanmıştır. Bu durum, kadın girişimcilerin iş yerlerini genellikle küçük bir başlangıç sermayesi ile kurduklarına ve küçük ölçekli işletmeler olarak faaliyet gösterdiklerine işaret eder. Teknoloji seviyesi çoğunlukla "düşük teknoloji" düzeyindedir. Sadece bir girişimci, orta-yüksek teknolojiye sahip bir sektörde faaliyet göstermektedir. Düşük teknoloji seviyesindeki iş kolları, sermaye ve eğitim gereksinimleri daha düşük olan sektörlerle ilişkilendirilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğimizde, düşük teknoloji düzeyinde faaliyet gösteren işletme sayısının fazla olması, kadın girişimcilerin sermaye veya eğitim yetersizliği nedeniyle daha düşük teknolojiye sahip sektörlerde yoğunlaştığını gösterebilir. Bu da KOSGEB'in sağladığı desteklerin özellikle sermaye ve eğitim konularında girişimciler için hayati önem taşıdığını göstermektedir. Özellikle tekstil ve ev tekstili sektörünün yoğunluğu, bu sektörlerin kadın girişimciler için kolay erişilebilir, düşük maliyetli ve beceri bazlı sektörler olarak tercih edildiğini göstermektedir. Girişimcilerin büyük çoğunluğunun evli olması, kadınların iş yaşamı ile ev sorumluluklarını dengelemek zorunda kaldığını ve bu bağlamda esnek iş kollarına yönelme eğiliminde olabileceğini düşündürmektedir.

4.3.2. İş Kurma ve girişimcilik serüveni

Bu bölümde girişimci kadınları; sektörleri, girişimci olmaya teşvik eden nedenler, hikayeleri ve aileden aldıkları destekler incelenmiştir.

Öncelikle meslek ve faaliyet alanları açısından bakıldığında, faaliyet alanları arasında en çok tekstil sektörü öne çıkmaktadır. Tekstil sektöründe olan kadınların tamamı da 14.13.04 Hazır Giyim İmalatı nace kodunu tercih etmiştir. 10 katılımcının 4'ü tekstil ve ev tekstili sektöründe yer alırken, diğer faaliyet alanları kozmetik üretimi, karton bardak imalatı ve terziilik gibi farklı sektörlerle dağılmaktadır. Sağlık alanında da bir katılımcı bulunmaktadır, bu da sektörel çeşitliliğin olduğunu göstermektedir.

Yapılan mülakatlar sonucunda, kadın girişimcilerin kendi iş yerlerini açmalarında etkili olan başlıca nedenler şunlar: “Maddi sıkıntılar”, “kendi ayakları üzerinde durma arzusu”, “eş teşviki”, “kadınların üretkenliği”, “maddi imkanların bulunması”, “iş imkanı sağlanan kişilere katkı sağlama isteği”, “kadınlara iş imkanı yaratma”, “enerjilerini başkalarının hayaline değil, kendi iş yerlerine yönlendirme” “kendilerini geliştirme isteği”, “kadın girişimci sayısının az olması”, “bir erkeğe bağımlı olmama isteği”, “para kazanma arzusu”, “itibar kazanma isteği”, “azim, hırs, istek”, “özgürlük arzusu”, “kadınlara örnek olma isteği”

Bu etkenler dikkate alındığında, kadınların girişimcilik hikayelerinin temel motivasyon kaynaklarının ekonomik özgürlük, bağımsızlık arzusu, toplumsal katkı sağlama ve kendini gerçekleştirme gibi unsurlar etrafında şekillendiği söylenebilir. Kadın girişimciler, sıklıkla maddi sıkıntıları aşma ve kendi ayakları üzerinde durma isteği ile iş dünyasına adım atmaktadır. Ayrıca, kadınların iş kurma süreçlerinde aile veya eş desteği gibi çevresel faktörler de önemli bir rol oynamaktadır.

Hayatta kalma girişimciliği, bireylerin temel ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak, bağımsızlık kazanmak veya maddi zorluklarını aşmak için girişimcilik faaliyetlerine yönelmesiyle ortaya çıkan bir tür girişimcilik olarak tanımlanır. Kadın girişimcilerin iş kurma nedenleri arasında sıklıkla maddi sıkıntıları aşma, kendi ayakları üzerinde durma arzusu ve para kazanma ihtiyacı gibi etkenler yer aldığından, bu girişimcilik türüyle doğrudan bir bağ olduğu söylenebilir. Kadınların kendi işlerini kurarak ekonomik bağımsızlık kazanma isteği veya başkalarına muhtaç olmadan gelir sağlama arzusu, hayatta kalma girişimciliğinin karakteristik özelliklerinden biridir. Özellikle yeterli

istihdam fırsatının olmadığı ya da kadınların iş bulmasının zorlaştığı ortamlarda, kadınlar girişimcilik yoluyla ekonomik hayatta varlık göstermeye çalışmaktadır.

Görüşme yapılan kadınlardan bir kısmı, başkalarının vizyonunu gerçekleştirmektense kendi işini kurarak enerjisini kişisel projelerine ve hedeflerine yönlendirmeyi tercih etmektedir. Aynı zamanda, kadın girişimciler kendi iş yerlerinde sadece kendilerine değil, başka kadınlara da iş imkânları sağlamayı hedeflemekte ve bu şekilde toplumsal fayda yaratmayı amaçlamaktadır. Bu arzular, kadınların azim ve özgürlük tutkusu ile birleşerek onları girişimcilik dünyasında motive eden önemli faktörlerdir. Toplumsal katkı ve diğer kadınlara iş imkânı sağlama arzusu, hayatta kalma girişimciliği içinde sosyal bir boyut ekleyerek kadınların kendi ekonomik durumlarını iyileştirmekle kalmayıp, çevrelerindeki diğer kadınlara da destek olmalarını sağlamaktadır.

Görüşme yapılan kadınların girişimciliğe teşvik eden hikâyeleri ise şöyledir;

“Eşimin tekstil’de ustabaşı olması ve benim sektör ile ilgili hiçbir bilginin olmaması.. Ailemin beni okutmaması.. daima içimde bir çalışma ve okuma isteğinin olması.. ‘Eşimin söylediği bir söz var; ‘kimse ölümsüz değildir’ bana bir gün bir şey olursa kendine ve çocuklarımıza kimseye muhtaç olmadan bakabilmen için sana benim mesleğimi öğretecem’.. Bunu gerçekten yaptı, eve küçük bir dikiş makinesi alarak dikiş yapmayı öğretti. O zaman nasıl güzel bir eş tercihi yaptığımı anladım. Girişimci olmaya teşvik eden en büyük etken eşimin bu düşüncelere sahip olmasıydı. Evde başlayan serüvenimiz sonrasında bodrum kata taşındı. Çevreye diktiğim ürünler büyük bir beğeni toplayınca dikiş makinelerimin sayısını artırdım. Her geçen gün daha fazla talep daha fazla beğeni ile karşılaştım. Şimdi Batman’ın en ünlü AKSOY mağazasını satın aldım. Eşim ve ailem ile beraber faaliyet gerçekleştiriyorum. Evet başardım!!! İşte hikayem böyle.. Bir de içimde kalan okuma isteği var hafta sonu okuma yazma kursuna başlayıp okula açıktan başlayacağım” (Katılımcı 6, Ev Tekstili)

“13 yaşında tekstil sektörü ile tanıştım. Ailemin maddi sıkıntılarından dolayı çalışmak zorundaydım. Çalışıp aileme destek oldum. Sonrasında tekstil sektöründe dikiş personeli olarak çalışmaya başladım. Eşimle tanışıp evlendim. Evlendikten sonra biraz çalışmaya ara verdim. Fakat maddi sıkıntılar devam ettiği için kaldığım yerden devam etmeye başladım. Edinmiş olduğum deneyim, bilgi ve toplamış olduğum paramla bir iş yeri açmaya karar verdim. Sonrasında KOSGEB’den aldığım destek ile makine alarak eksikliğimi tamamladım. Hayalini kurduğum iş yerimde kendi dikimlerimi yapıyorum” (Katılımcı 9, Tekstil)

Sonuç olarak, kadınların girişimcilik hikayeleri, ekonomik güç kazanma, itibar elde etme, toplumda örnek bir rol model olma ve kadın girişimciliğinin az olduğu alanlarda kendilerini kanıtlama isteği ile şekillenmektedir. Bu hikayeler, girişimci kadınların yalnızca kendi hayatlarında değil, çevrelerindeki kadınlar için de güçlü bir ilham kaynağı oluşturduğunu göstermektedir.

4.3.3. Destek ve kaynak kullanımı

Bu bölümde görüşme yapılan kadınların, Kosgeb desteklerinden nasıl haberdar oldukları, ne kadar destek kullandıkları, aldıkları destekleri nasıl kullandıkları ve devlet desteğinin dışında ailenin girişimcilik konusundaki tavrı gibi soruların cevaplarına yer verilmiştir.

Aile desteğine dair bulgular;

Mülakat kapsamındaki kadın girişimcilerin 9'u aileden destek aldığını, bir kişinin de aileden hiçbir şekilde destek almadığını beyan etmiştir.

Ailenin; *“Hem iş yerine hem de çocuklarına yetişemezsin”, “İş yerini kursan dahi kapatırsın gibi söylemleri” aşırı beni aşağı çeken, modumu düşüren nedenlerdi* (Katılımcı 7, Tekstil).

“Eşimin hem maddi hem de manevi anlamda desteği oldu. Hem sermaye sağladı, hem de işi öğretti”, “Babam market işletirdi ben işimi kurarken hiçbir şeyim yoktu. Babam market raflarını getirip benim iş yerime astı. Bunlar benim için büyük şeylerdi”(Katılımcı 6, Ev Tekstili).

Genellikle mülakat esnasında kadınların eşlerinden aldığı cesaret ile iş yerini kurduklarını, KOSGEB desteğiyle de iş yerlerindeki eşyaları alabildiklerini beyan ettiler.

Kadın girişimcilere desteklerden nasıl haberdar olduklarına dair bulgular;

Bu başlık altında kadın girişimcilerin KOSGEB'in desteklerinden nasıl haberdar oldukları dair bulgulara yer verilmiştir. Yapılan görüşmede, kadın girişimcilerin bir kısmının KOSGEB'in sağladığı desteklerden başlangıçta tamamen olduğu, bir kısmının ise desteklerden haberdar olup girişimcilik kurslarına katıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca bazı girişimcilerin, iş yeri kurma aşamasında muhasebecileri tarafından bilgilendirilerek KOSGEB'e yönlendirdiği tespit edilmiştir.

Girişimciler çoğunlukla “muhasabeden bilgi aldıklarını” “komşu firmalardan duyduklarını” “danışmandan bilgi edindiklerini”, “girişimcilik kurslarına katıldıklarını” ifade etmişlerdir.

Katılımcılar bu konudaki beyanları şöyledir;

Katılımcı 2: ...Ben ilk iş yeri kurduğumda devletin böyle bir desteğinin olduğunu bilmiyordum. Kendimce hesaplamalara girdim. Düğünümden kalan altınlar, makinecinin bana vereceği borç makineler ve alabileceğim kredileri çok düşünüyordum. İş yerimi kurdum, resmi evrakları aldığımda muhasabemin bana KOSGEB danışmanlarının olduğunu ve iş yerini yeni kuranlara devlet desteğinin olduğunu şöyledi. Beni yönlendirdiği ‘Promec Danışmanlık’ adında bir firmayla görüştüm. Yeter Hanım bana yardımcı oldu, bütün destekleri detaylı bir şekilde anlattı. Hemen bir program yaptı. Ben iş fikrimi anlattım kendisi projemi yazdı. O süre zarfında makine araştırmaları yapıp fiyat teklifleri aldım. KOSGEB proje onayım ile beraber makinelerimi aldım ve KOSGEB’den gelen makine ödemesi ile karşıladım. Bana o kadar büyük yararı oldu ki.... (Katılımcı 2, Tekstil)

Katılımcı 7: ...2016 yılında Halk eğitimin Girişimcilik kursuna giderken eğitmen bizi ilerde açacağımız iş yerinde bu belgeyi kullanabileceğimizi şöylemişti. Ben de Girişimcilik Belgemi aldığım her gün iş yeri açma umuduyla ilerledim. KOSGEB’in bir girişimcilik desteğinin olduğunu biliyorum bunun için de almış olduğum girişimcilik belgesi yardımı ile alabileceğimi biliyordum. İlk iş yeri kurmaya karar verdiğimde KOSGEB’e uğradım ve açıkta var olan desteklerini sordum. Uzmanlar destekleri bana şöyledikten sonra hemen iş yeri kurmam ile beraber başvuru yapmaya karar verdim. Danışmanlık firması ile görüşme sağladım. Projemi yazdılar, kısa bir süre içinde onaylandı. Bütün makinelerimi KOSGEB’in desteği ile aldım. KOSGEB desteklerinin arttırılmasını ve devamlılığının olmasını istiyorum... (Katılımcı Tekstil)

KOSGEB desteğinden yararlanma miktarlarına dair bulgular;

KOSGEB destek miktarları genel olarak 160.000 TL şeklinde belirlenmiş olup, bunun 100.000 TL’si makine, 50.000 TL’si performans ve 10.000 TL’si kuruluş için kullanılmaktadır. 50.000 TL’lik performans desteği, 1 yıl boyunca SGK’lı üç personel çalıştırılması koşuluyla verilmektedir. Ancak KOSGEB’in bazı durumlarda kurul kararı doğrultusunda makine desteğini daha düşük miktarlarda sağlayabilmektedir.

Yapılan mülakatta 10 kadın girişimcinin tamamının KOSGEB hibe desteklerinden yararlandığı, bir kısmının ise ek olarak Ticaret Bakanlığı’nın yatırım

teşvik desteğinden faydalandığı görülmüştür. Kadın girişimciler, KOSGEB'den aldıkları desteğin 160.000 TL olduğunu ve bu tutarın 100.000 TL'sinin makine desteği, 10.000 TL'sinin kuruluş desteği, 50.000 TL'sinin ise performans desteği olarak verildiği belirtilmiştir. Bazı girişimciler şahıs şirketi olarak kurulduğu için 10.000 TL'lik kuruluş desteği yerine 5.000 TL,, 100.000 TL'lik makine desteği yerine 90.000 TL aldıklarını; ayrıca, personel (performans desteği) olan 50.000 TL' yi de personel istihdam etmedikleri için alamadıklarını ifade etmiştir.

Görüşmelere göre, kadın girişimciler verilen desteklerle çoğunlukla makine olarak iş yerlerini büyütme fırsatı bulmuşlardır. Ancak birçok kadın girişimci, KOSGEB destelerinin yetersiz olduğunu ve daha yüksek verilmesi halinde daha fazla istihdam sağlayabileceklerini belirtmiştir.

Desteğinin kullanım şekline dair bulgular;

Girişimciler KOSGEB'den destek alabilmeleri için öncelikle iş yeri kurulum aşamalarını tamamlamaları gerekmektedir. İlk aşamada makine alımlarını yaparak KOSGEB'e başvuru sürecini başlatabilmektedir. Bu nedenle, görüşme yapılan kadın girişimcilerin tamamı iş yerlerini kurduktan sonra KOSGEB desteğini alabilmiştir. Kadınların girişimcilerden bazıları, ilk aşamada makinelerin tamamını makineciden veya çevresinden borç alarak temin etmiş; destek alındıktan sonra genellikle bu borçları kapatmışlardır.

Kadınların ifadelerine göre, alınan destekle başka alanlarda kullanılmamıştır.

Görüşme yapılan kadınlardan birkaçı KOSGEB'den aldıkları destek tutarlarını şöyle açıklamıştır;

Katılımcı1: Kuruluş Desteği; 5.000

Performans Desteği: 40.000

Makine Desteği:87.850

Toplamda: 132.580 TL lik destek almıştır. Makine için verilen 100.000 TL' lik hibeden 87.850 TL aldığını ve kurul üyelerinin kırma yaptığını... Makineciden ilk aşamada borç aldığı makinelerini KOSGEB'in verdiği destek ile kapattığını beyan etti (.Katılımcı 1; Baskı Faaliyetleri).

Katılımcı 2: Kuruluş Desteği;5.000

Performans Desteği:50.000

Makine Desteği 95.000

Toplamda 150.000 TL lik destek almıştır. Makine için verilen 100.000 TL' lik hibe desteğinden 95.000 TL alınmış olup 5.000 TL kesinti yapılmıştır. Katılımcının görüşmede; İlk aşamada sadece 100.000 TL aldığını ve verilen para ile ek makine aldığını beyan etti. 50.000 TL'nin yarısı bir yılın sonunda çalıştırdığım personel sayısı kapsamında 1. Dönem verildi, diğer yarısı da 2. Dönemde verildi. Onu da SGK ödemesinde kullanıldı (.Katılımcı 21; Tekstil).

Katılımcı 3:Kuruluş Desteği:5.000

Performans Desteği:50.000

Makine Desteği:200.000

Toplamda 250.000 TL'lik destek almıştır. Kozmetik sektöründe olduğu için Tekstilden farklı olarak orta teknolojide olduğu için diğer yatırımlara göre daha fazla destek almıştır. Girişimci KOSGEB desteğinin iş yeri kurmada büyük bir etkisinin olduğunu ve hammadde maliyetlerinin çok yüksek olmasından kaynaklı çok zorlandıklarını beyan etmişlerdir. Aldıkları makine desteği ile hem makine hem de hammadde aldıklarını beyan etmişlerdir (Katılımcı 3; Kozmetik).

4.3.5. İş Kurma ve sonrasındaki zorluklar

Bu bölümde kadın girişimcilerin iş yeri kurma aşamasında ve sonrasında karşı karşıya kaldıkları sorunlara yönelik bulgulara yer verilmiştir.

İş yeri kurulmadan önce yaşanan zorluklara dair bulgular;

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, kadın girişimcilerin karşılaştıkları başlıca sorunlar şunlardır; “sermaye yetersizliği”, “kadın yönetici olarak erkek çalışanlar üzerinde otorite kurma zorluğu”, “çevre baskısı”, “çocukların aile ve akrabalar tarafından engel olarak görülmesi”, “iş alamama korkusu”, “ iş yeri sürecindeki resmi evrak işlemleri”, “aile baskısı”, “faaliyete geçmeden belirli ödemelerin alınması”, “kadın girişimci olarak sektörde insanlar tarafından kabul görmeme”, “arka planda bir erkek yönetici arayışı”, “ekonomik kriz ve hammadde fiyatlarının artışı”, “aileden desteğinin yetersizliği”, “cinsiyet ayrımcılığı” “Eşin çalışsın sen çocuklarına bak”, sen kadınsın yapamazsın” gibi ithamlarla karşılaşmak.

Genel olarak kadınların sorunlarını arasında yer alan sermaye eksikliği, girişimciliğin başlangıç aşamasında en önemli engellerden biridir. Kadın girişimcilerin

finansal kaynaklara ulaşmada zorluk yaşaması, işlerini kurmak ve büyütmek için gerekli yatırımları yapmalarını güçleştirmektedir. Kadınların özellikle kredi alma ve yatırım bulma süreçlerinde karşılaştıkları ayrımcılık ve güven eksikliği, sermaye sorununu daha da derinleştirmektedir.

Kadın yönetici olarak sektörde kabul görmeme” ve “eş baskısı” gibi faktörler, kadınların iş dünyasında karşılaştıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yansımalarıdır. Kadınların “Sen kadınsın yapamazsın!” gibi kalıplaşmış söylemlerle karşılaşması, onların kendilerine olan güvenlerini sarsabilir. Özellikle aile ve çevre baskısı, kadınların yalnızca iş kurmasını değil, aynı zamanda iş yerlerinde liderlik pozisyonuna ulaşmasını da zorlaştırmaktadır. Kadınların girişimcilik serüveninde aile desteği büyük bir önem taşır.

Aileden gelen destek eksikliği, kadınların iş kurma motivasyonunu zayıflatabilir ve başarısızlık korkusunu artırabilir. Çevreden gelen olumsuz yorumlar ve toplumun kadına biçtiği geleneksel roller de kadınların iş dünyasına entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Ekonomik kriz ve hammadde fiyatlarının artışı, yalnızca kadın girişimciler için değil, tüm küçük ve orta ölçekli işletmeler için önemli bir zorluk olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, girişimcilerin maliyetlerini kontrol etme ve kar elde etme kapasitelerini sınırlayarak, işlerini sürdürülebilir kılmalarını zorlaştırmaktadır.

Kadın girişimcilerin karşılaştıkları bu zorluklar, girişimcilik ekosisteminin kapsayıcı olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Kadınların girişimcilik yolculuğunda karşılaştıkları bu engellerin aşılabilmesi için finansal destek mekanizmalarının artırılması, toplumda kadının iş hayatındaki rolüne yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması ve iş dünyasında cinsiyet eşitliğini destekleyen politika ve uygulamaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kadın girişimcilere yönelik daha fazla destek sağlanması, yalnızca bireysel başarılarına değil, aynı zamanda toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına da katkı sağlayacaktır.

Katılımcı kadınlardan sadece bir kişi iş yeri kurma aşamasında hiçbir sorunla karşılaşmadığını söylemiştir;

“ İş yerimi kurarken hiçbir sorunla karşılaşmadım. Ailemin tekstil sektöründe oluşu, eğitim hayatımla beraber iş yerinde bulunarak deneyim edinmem ve kendi işimi kurma arzusu... abilerimden tamamen bağımsız hareket etme kendi ayaklarımın üzerinde durma isteğimden kaynaklı olarak kendi birikimim ve annemin altın desteği ile kendi iş yerimi kurdum. KOSGEB’den aldığım destek ile daha çok büyütme imkânı yakaladım. Ayrıca abimin firma bağlantıları da müşteri bulma noktasında sıkıntı

yaşatmadı. Şimdi işimin başındayım. 30 Kişiye sağladığım istihdama 150 kişiyle devam ediyorum. Başardığımı görünce kendimle gurur duydum. Sonra dönüp kendime dedim ki bir kadın isterse her şeyi başarır. Yeter ki istesin. **Evet bir kadın girişimci oldum!** Bu beni çok mutlu etti. Ondan önce kendine diyorsun ki Sen; 150 kişiye istihdam sağlıyorsun bu beni çok mutlu ve motive ediyor. Abime her zaman şunu söylüyorum; **‘Biz başkalarını kaldırarak yükseliyoruz’ farkındamısın**” (Katılımcı 2, Tekstil).

İş yeri kurma aşamasında karşılaşılan sorunlara dair bulgular;

Bu bölümde, kadın girişimcilerin iş yeri kurma aşamasında karşılattıkları sorunlarla yer verilmiştir. Kadın girişimciler, iş kurma sürecinde ağırlıklı olarak; “güvenilir tedarikçi bulma” “sermaye yetersizliği”, “hammadde tedarikinde zorlanma”, “uygun bir atölye bulma güçlüğü” ve “tek başına olma korkusu” gibi zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, kadın girişimcilerin iş kurma aşamasında en çok karşılaştıkları sorunları şöyle ifade ettiler;

Katılımcı10: İlk aşamada nereden başlayacağımı bilmiyordum. Herkes iş yeri kurma ile ilgili ayrı bir şey söylüyordu. Vergi levhan olmazsa ilk gün iş yerin kapatılır. Makinen olmazsa maliye vergi levhası vermez. Hammadde yetişmez önden istetmen lazım. Makineciler borç makine vermeyeceğini belirtiyordu. Bir karmaşıklık vardı. Bir süre uyuyamadım. Heyecanlıydım... İnanılmaz bir heyecan vardı içimde. İş yeri kurmaya karar verir vermez iyice araştırma yapmak gerekiyormuş kimseyi dinlemeden. Ben de kimseyi dinlemeden araştırmalarımı yaptım, muhasebelerle görüşüp biriyle anlaştım. Bana yol gösterdi (Katılımcı10, Tekstil).

Katılımcı 8: İş yerimi kurma noktasında parasız olmak beni çok etkilemişti. Bütçene göre bir atölye bulmaya çalışıyorsun. Düşük maliyetli atölyeler de genellikle bodrum katında oluyordu iş yerinin bodrum katında olması bir kadın için sıkıntılıydı. İlk açtığım iş yerinin güvenilir ve güzel olmasını istiyordum. Param olsa çok güzel, büyük ve güvenilir bir atölye tutacaktım. Bu beni etkiledi. Makinecilerle sıkıntılar yaşadım, resmi evraklar nedir bilmiyordum, daha önce hiç görmemiştim. Muhasebeden yardım alarak ilerledim. (Katılımcı 8,)

İş yeri kurulduktan sonra karşılaşılan sorunlara dair bulgular;

Bu bölümde, kadın girişimcilerin iş yerlerini kurduktan sonra karşılaştığı sorunlara yer verilmiştir. Kadın girişimciler, işlerini sürdürme sürecinde sıklıkla “piyasada kalma çabası”, “personel yetersizliği”, “hammadde tedarikinde güçlük”, “belli dönemlerde yaşanan piyasa durgunluğu”, “toplum baskısı”, “erkek müşterilerin

kadınlar yerine erkek muhatap tercih” etmesi”, “sermaye yetersizliği”, “işin tüm süreçleriyle tek başına ilgilenme zorunluluğu”, “müşteri bulma”, “ürünleri tanıtmak”, “kadınların arkasında bir erkek figürü arama algısı” gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

“Katılımcının bir kesiti; Bütün her şeyinizi açtığınız yere adapte etmek zorundasınız. Bütün vaktimi açtığım yere ayırdığım için kendime ayırdığım bir zaman dilimi olmuyor. Her şey ile kendim ilgilenmeye çalışıyorum. Toplumun üzerimdeki baskısı çok fazlaydı, personelim olmadığı için sıkıntı yaşıyordum. Resmi bir iş çıktığından dükkânı kapatıp çıkıyordum. Bu da işlerin aksamasına neden oluyordu” (Katılımcı:5, Terzi).

İş yerimi baskı sektörü üzerine kurdum, çalıştırdığım personeller ağırlıklı olarak erkek personellerdi. Yaşım küçük olduğu için ve ekstra kadın olduğum için İlk personel istihdamında erkek personellerin işe alımında; “benden başka bir erkek yetkiliyi de görmek istemeleri” beni çok üzmüştü...Ayrıca hammadde için görüşme yaptığım firmaların bir kısmı beni görmezden gelmesi çok can sıkıcıydı. Şimdi sektörde kendimi kabul ettirdim. “Bu sektörün kadın girişimci görmeye ihtiyacı var” (1.Katılımcı; Baskı).

Genel olarak kadınların karşılaştığı sorunlara baktığımızda birkaç başlık altında toplayabiliriz;

Toplumsal Algı ve Cinsiyet Temelli Engeller; Kadınların **arkasında bir erkek figürü arama algısı** ve **erkek müşterilerin kadınlar yerine erkek muhatap tercih etmesi**, iş dünyasında toplumsal cinsiyet kalıplarının hala etkili olduğunu göstermektedir. Kadınların, liderlik yetkinliklerine rağmen, cinsiyetleri nedeniyle yeterince ciddiye alınmamaları, iş süreçlerinde özgüven kaybına ve iş ilişkilerinde zorlanmalarına yol açmaktadır. Bu algılar, kadınların iş yaşamında eşit fırsatlar elde etmelerini ve etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini güçleştirir.

Finansal Zorluklar ve Sermaye Eksikliği; Sermaye sıkıntısı ve hammadde almada zorlanma gibi finansal sorunlar, kadın girişimcilerin en yaygın karşılaştıkları engeller arasında yer alır. İşin kurulum aşamasında ihtiyaç duyulan sermaye ihtiyacı genellikle devam eden iş faaliyetlerinde de bir zorluk oluşturmaya devam etmektedir. Hammadde ve diğer malzeme alımlarındaki finansal zorluklar, kadın girişimcilerin kar marjlarını düşürerek sürdürülebilirliklerini tehlikeye atmaktadır.

Pazarda Rekabet Etme ve Müşteri Bulma Güçlükleri; Kadın girişimciler, **müşteri bulmak, ürünlerini piyasada tanıtmak ve piyasada kalma çabaları** gibi

sorunlarla karşı karşıyadır. Kadınların çoğu küçük veya orta ölçekli işletmeler kurduğundan, geniş çapta pazarlama yapma olanakları sınırlı kalmaktadır. Rekabetin yoğun olduğu pazarlarda, markalarını tanıtmak için ek kaynak veya uzman desteği olmadan, kadın girişimciler için müşteri bulmak ve sadık bir müşteri kitlesi oluşturmak zorlayıcı bir süreç haline gelebilir.

Operasyonel Zorluklar ve Yalnız Çalışma Sorunu; Her şeyle tek başına ilgilenmek ve personel yetersizliği sorunları, kadın girişimcilerin iş yükünü artırarak verimliliği düşürebilmektedir. Küçük ölçekli işletmelerde, kadın girişimciler çoğunlukla tüm iş süreçlerini tek başlarına yönetmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, hem işin günlük operasyonlarında aksamaya yol açabilir hem de kadınların zamanla tükenmişlik hissetmesine neden olabilir.

Ekonomik Durgunluk ve Hammadde Fiyatlarının Artışı; Kadın girişimcilerin belirli dönemlerde **piyasa durgunluğu** ile mücadele etmesi ve **hammadde tedarikinde zorlanması**, mevcut ekonomik koşulların işletmeler üzerindeki baskısını artırmaktadır. Piyasa koşulları kötüleştiğinde, küçük ve orta ölçekli işletmeler gelir kaybı yaşayabilir ve bu durum sermaye yetersizliği sorununu daha da derinleştirebilir. Ayrıca, ekonomik kriz dönemlerinde hammadde fiyatlarının artışı, kar marjlarını daraltarak işin sürdürülebilirliğini zorlaştırır.

4.3.6. Sektörel bilgi ve eğitim durumu

Bu bölümde kadınların iş yeri kurmadan önce eğitim alıp almadıkları yönündeki görüşme sonuçlarına yer verilmiştir. Kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerde birçok kadının dikiş makinesi alarak küçük yaşlardan itibaren evde dikim yaparak öğrenim sürecine başladıkları anlaşılmıştır. Bir kısım kadın girişimci, maddi yetersizliklerden dolayı tekstil atölyesinde çalışarak mesleki bilgi ve becerilerini geliştirdiklerini ifade etmiştir. Bazı girişimciler ise ailelerinin sektörde faaliyet göstermesi nedeniyle bu işi ailelerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcı 4; “Abimin tekstil sektörü ile ilgili küçük bir dükkânı vardı. Evimiz semt olarak okula uzak olduğu için her gün çıkışta daha yakın olan iş yerine giderdim. İş yerinde uzun zaman geçirirdim. Geçirdiğim bu zaman doğrultusunda abime çok fazla yardımcı olurdum. Bir işin ucundan tutmak gibi.. ben de işi öğrenmek istiyordum. Her okul çıkışında iş yerine uğradığım için daha çok sevmeye başlamıştım. Her gün git gel

yaptığımdan işin ustası olmuştum. Genç yaşta elimde olan bu yeteneği kendim için değerlendirmek istedim”. (Katılımcı 4, Tekstil)

Katılımcı 6: “Eşimin Tekstil sektöründe ustabaşı olması ve bana daima sektörü öğretme isteği.. Evimize bir dikiş makinesi alarak bana her gün eğitim vermeye başladı. Benim sürekli kendi işimi kurma hayalim ve eşimin kendi ayaklarım üzerimde durmamı sağlama isteği.. Çocuklarıma güzel bir gelecek sunma isteği üzerine bana kendi bulunduğu sektörünü öğretti. Eşim en büyük destekçim. Her konuda çok büyük desteği oldu. Bana dikiş makinesinde dikimi öğrettikten sonra çevreye dikim yapmaya başlayıp iş yerimi kurdum. Şimdi Batman da büyük bir atölyeye sahibim (Katılımcı 6, Tekstil).

Katılımcı 1: Ben normalde sağlık sektöründeydim. Üniversiteyi tamamladıktan sonra atanma durumunun zor oluşu ve iş bulamamam kendi iş yerimi açmaya itti. Akrabalarımın baskı sektöründe oluşu ve yaz tatillerinde abimin baskı atölyesinde çalışma durumumdan kaynaklı iş yerimi kurmadan önce işe bütünüyle hakimdim. İş yerimi kurduğumda hiç zorlanmadım. Okuldan aldığım bir eğitim olmadı baskı ile ilgili... (Katılımcı1, Baskı)

Kadın girişimcilerin büyük bir kısmının evde dikiş yaparak ya da aileden gelen sektörel bilgiyle mesleki beceri kazandığını ifade etmeleri, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların eğitim süreçlerini büyük ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir. Ev içinde öğrenilen dikim gibi faaliyetler, kadınların geleneksel olarak “kadına uygun işler” olarak görülen alanlarda uzmanlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, kadınların mesleki becerilerinin çoğunlukla evle ilişkilendirilen sektörlerde gelişmesine neden olmakta ve onların eğitim süreçlerini toplumsal cinsiyet kalıplarına sıkıştırmaktadır. Bu durum aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının kadınların kariyer seçeneklerini sınırlandığını göstermektedir.

Kadınların mesleki becerilerini ailelerinden öğrenmeleri, geleneksel aile yapısının kadınların mesleki gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu, kadınların genellikle aile işletmelerine bağımlı hale geldiğini ve farklı sektörlerde özgün deneyimler kazanmalarının sınırlı kaldığını ifade edtmektedir. Bununla birlikte, aileden öğrenilen mesleki beceriler, toplumsal cinsiyet rollerinin aile içinde nesiller boyunca aktarılmasını pekiştirmektedir.

4.3.7. İşletmenin gelişimi ve istihdam

Bu bölümde, kadın girişimcilerin sağladıkları istihdama ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Görüşmelerde, kadın girişimciler istihdam rakamlarının sabit olmadığını her geçen gün daha fazla kişiye istihdam sağladıklarını ifade etmişlerdir. Sağlanan istihdam rakamları, işletmenin faaliyet alanına ve ölçeğine göre değişiklik göstermektedir. Küçük çaplı işletmelerde (terzi, ev tekstili gibi) genellikle 1-2 personel istihdam edilirken, daha büyük ölçekli işletmelerde (tekstil sektörü) gibi 20 ile 150 arasında personel istihdam edilmektedir.

Katılımcıların sağladığı istihdam rakamları şu şekildedir:

- **Katılımcı 1:** Baskı sektöründe 23 personel.
- **Katılımcı 2:** Tekstil sektöründe 10 personel.
- **Katılımcı 3:** Kozmetik sektöründe 5 personel.
- **Katılımcı 4:** Ev tekstili sektöründe 2 personel.
- **Katılımcı 5:** Terzi sektöründe 1 personel.
- **Katılımcı 6:** Ev tekstili sektöründe 1 personel.
- **Katılımcı 7:** Tekstil sektöründe 20 personel.
- **Katılımcı 8:** Karton bardak imalatı sektöründe 3 personel.
- **Katılımcı 9:** Tekstil imalatında 30 personel.
- **Katılımcı 10:** Tekstil sektöründe 150 personel.

Bu veriler, kadın girişimcilerin yalnızca kendi ekonomik bağımsızlıklarını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bulundukları sektörlerde istihdam yaratarak toplumsal kalkınmaya da katkıda bulunduklarını göstermektedir.

İş yeri kuruluşundan bugüne nasıl ilerlediklerine dair bulgulara yer verilmiştir;

Bu başlık altında, kadın girişimcilerin iş yeri kuruluşundan bugüne kadar nasıl bir ilerleme kaydettikleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Mülakat yapılan kadın girişimciler, başlangıç aşamasında büyük zorluklarla karşılaştıklarını, ancak zamanla müşteri bulma ve sektörde yer edinme konularında daha rahat hareket etmeye başladıklarını ifade etmişlerdir. İş yeri kurma sürecinin ilk aşamalarında bilgi eksiklikleri nedeniyle bazı aksaklıklar yaşadıklarını, ancak kurduktan sonra sektörle dair daha fazla bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

Bu süreç, girişimcilerin sektöre adım atmalarının ardından daha fazla deneyim kazandıkça işlerini büyütme ve başarılı bir şekilde sürdürebilmelerine olanak tanımıştır. Başlangıçta yaşanan zorluklar, girişimcilerin sektöre yönelik bilgi ve deneyim kazandıkça yerini daha güvenli bir işletme yönetimine bırakmıştır.

.... İlk iş yerimi kurmaya karar verdiğimde sadece eşim destek vermişti. Biraz biriktirdiğim altınlarımla atıldım işe. Atölye kiraladım. Babamın bir marketi vardı,

rafları marketten getirdim. Makinelerim çok eksikti. KOSGEB'e başvuru yaptım ve makinelerimi tamamladım. Çevreden gelen müşterilerle başladım işe. Şimdi seri üretime geçerek iş yapıyorum. Sektörde biraz daha tanınır hale geldim. Ürünlerim çok beğenildiği için ürünlerime talep arttı. Şimdi sipariş yetiştiremiyorum. Yardımcı olarak da bir personel istihdam ettim (.Katılımcı 5, Tekstil).

...İş yeri kuruluşunda OSB den hazır bir atölye kiraladım. Küçük yaşlarda babamın vefat etmesinden kaynaklı kendi ayaklarım üzerinde durmayı öğrendik. Ailem varlıklıydı. Abimin ve amcamın baskı sektöründe olması, geçmişte onların yanında çalışmış olmamdan dolayı sektöre yabancı değildim. Bir iş yeri nasıl kurulur. Müşteri bağlantıları nasıl yapılır, bunların hiçbirinde zorlanmadım. Sadece kadın olduğum için personel alımlarında ve müşteri görüşmelerinde hep bir erkeğe ihtiyaç duydum. Personellerim yaşça büyük olduğu için ve erkek olduğu için bir kadını umursamıyordu. Şimdi; Bütün makinelerimi aldım, 23 personel ile yoluma devam ediyorum (Katılımcı 1,Baskı).

Kadın girişimcilerin mevcut sorunlarına dair bulgulara yer verilmiştir;

Bu başlık altında, kadın girişimcilerin mevcut sorunları ile ilgili bulgulara değinilmiştir

Görüşmelerde, kadın girişimcilerin mevcut sorunları şu başlıklar altında toplanmıştır:

İş alamama: Kadın girişimciler, sektördeki rekabet ve müşteri portföyü oluşturmadaki zorluklar nedeniyle iş alamama sorunuyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Kira yüksekliği: İş yeri maliyetlerini artıran yüksek kira bedelleri, girişimciler için önemli bir yük oluşturmaktadır.

Toplum baskısının devam etmesi: Kadın girişimciler, sektördeki yerlerini sağlamlaştırmalarına rağmen, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan baskıların hala var olduğunu belirtmişlerdir.

Eksikliklerin tamamlanmaması: İş yerlerinin ihtiyaç duyduğu altyapı ve donanım eksiklikleri, işletme faaliyetlerini verimli bir şekilde sürdürmelerini zorlaştırmaktadır.

Makine eksikliği ve gelen taleplere yetişememe: Yetersiz makine parkuru ve personel eksikliği nedeniyle, artan taleplere yanıt vermekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Kumaş temininde güçlük: Özellikle tekstil sektöründe faaliyet gösteren girişimciler, hammaddeye erişimde yaşanan sıkıntıların iş süreçlerini olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir.

Bu bulgular, kadın girişimcilerin iş süreçlerini sürdürülebilir hale getirmek için finansal, lojistik ve toplumsal alanlarda çeşitli desteklere ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

Mevcut Sorunlar;

Kadın girişimcilerin mevcut sorunları, finansal, toplumsal ve operasyonel alanlarda yoğunlaşmaktadır. Sermaye ve krediye erişim zorlukları, iş yaşamındaki temel maliyetlerin karşılanmasını zorlaştırırken, toplumsal yargılar ve aile hayatıyla iş yaşamını dengeleme çabası, kadın girişimciler üzerinde psikolojik bir yük oluşturmaktadır. Devlet desteklerinin artırılması ve kadın girişimcilere özel destek programlarının geliştirilmesi, bu sorunların çözümünde önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca, çocuklu kadın girişimciler için kreş gibi sosyal desteklerin sağlanması, kadınların iş hayatındaki varlığını daha sürdürülebilir hale getirebilir.

.... Sorunlar asla bitmez bir sorun halledilir başka bir sorun ortaya çıkar. Mevcutta iş alamama korkusu, personel çalıştırıp personelin maaşını karşılayamama, hammadde alabilmek için kredi alma durumu ve borca girme bunlar mevcut sorunlarımız (Katılımcı1, Baskı)

....Sosyal hayatımın kısıtlanması, Çocuklarımla isteklerine yetişememe, onları ihmal etme duygunun vermiş olduğu vicdan rahatsızlığı, Çevrenin sürekli olumsuz yorumlarda bulunması; eşin çalışsın sen niye çalışıyorsun gibi söylemleri.. İş yetiştiremem korkusu, İş alamama korkusu, Hammadde bulamama.. vb. (Katılımcı 5,Terzi)

... Kırımın yüksek olması, Isınma problemi, çocuklarımla emanet edecek birilerini bulamama, çalışan kadınlara bir kreş sağlanmalı, devlet destekleri çok yetersiz, kadınlara ek destekler çıkarılmalı, ek olarak makine almak istiyorum fakat sermaye sıkıntısı ve kredi alamama sıkıntısı yaşıyorum (Katılımcı 7, Tekstil).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç ve Öneriler başlığı altında, çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sorunlara değinilmiş, bu sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

KOSGEB ilk kuruluşundan bugüne işletmelerin yapılarını göz önünde bulundurarak KOBİ'lere yardımcı olmak için faaliyetlerini yürütmektedir. Değişen ve gelişen dünya ekonomisi içinde ekonomide devletin göstermiş olduğu rol giderek azalma gösterirken, KOSGEB gibi kurumların girişimcilerle devlet desteklerini buluşturmaları bugünkü ekonomide çok fazla rağbet gören uygulamalardan olmuştur. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar da verilen bu tarz desteklere olan ilginin beklentilerini ve yoğunluğunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat, yapılan çalışmalar incelendiğinde verilen desteklerin sektörleri açısından farklılıklar gösterdiği görülmüştür. KOBİ'lerin uzun vadeli başarıları, kuruluş aşamasından itibaren gösterdikleri gelişim ve büyüme çabalarına dayanır. Aksi takdirde İşletmeler, kurulumlarının ardından kısa bir süre içinde faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalabilmektedirler. Devletin KOBİ'lere sağlamış olduğu desteklerin etkinliğinin artırılması, hem işletmelerin kurulma ve büyüme oranlarını yükseltecek hem de ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Yapılan bu çalışmada Batman ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin KOSGEB desteklerinden yararlanma durumları araştırılmıştır. Araştırma mülakat yöntemi ile yapılmış olup çalışmanın sonucunda; KOSGEB desteklerinin ihtiyaca göre tekrardan güncellenmesi, girişimcileri desteklerle ilgili bilgilendirme noktasında eğitimlerin verilmesi, gerektiği ortaya çıkmaktadır. Mülakata katılan kadın girişimcilerin büyük çoğunluğu kısa dönem için ödemelerinin karşılanması noktasında memnuniyetlerini belirtmiştir. Ancak verilen desteklerin yetersiz olduğunu, kadın girişimciliği için sağlanan desteklerin çok yetersiz olduğunu, KOSGEB başvuruları proje üzerinden yapıldığı için teknolojik bilgi ve birikimi olmayan kadın girişimcilerin problem yaşadığı görülmüştür.

Kadın girişimciler özellikle küçük sermayelerle piyasaya girdiğinden ve çevrenin çok fazla desteğinin olmamasından kaynaklı KOSGEB destekleri onlar için büyük önem arz etmektedir. İşletme faaliyetlerinin devamlılığı, desteklerin kullanımı için takip sisteminin daha etkin olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle işletmesini geliştirme ve büyütme amacıyla olan firmalarda da verilen desteklerin gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat, yeterli yönlendirme ve denetim sağlanamadığı takdirde,

başarısız işletmelerin hem işletme düzeyinde hem de genel ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı açıktır. Bu nedenle, KOSGEB destekleri ve diğer devlet yardımlarıyla ilgili destek türü ve tutarları yeniden değerlendirilerek, yeni girişimciler ile mevcut girişimciler arasında kaynak dağılımı konusunda yeni uygulamalar geliştirilmelidir.

Ayrıca, desteklerin kullanım koşulları iyileştirilerek, uygulama ve denetim süreçlerinin titizlikle yürütülmesi ve danışmanlık hizmetlerinin belirli bir süre boyunca zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

KOSGEB, 2019 yılı faaliyetleri kapsamında girişimcilik destek programlarında bir revizyona gitmiştir. Yeni girişimcilere özel geleneksel ve ileri girişimcilik destek programı, eski girişimcilere de kapasitelerini arttırma noktasında ayrı destekler sunulmaktadır. Bununla beraber, ihracat yapan firmalara yönelik yeni pazarlar ve fuarlarla ilgili destekler sunulmaktadır. Bu, cari açığın azaltılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. KOSGEB faaliyetlerini revize ederken, değişen piyasa koşullarını ve KOBİ'lerin ihtiyaçlarını dikkatle izlemelidir.

Yapılan mülakatın sonucunda analizlerinin yorumu üzerine kadın girişimcilerin genellikle çok küçük sermayelerle iş yeri kurdukları, genellikle küçük ve mikro ölçekli işletme olarak kaldıkları, çok fazla istihdam sağlayamadıkları görülmüştür. Bunun da kalkınmaya olumlu anlamda çok büyük etkisinin ve katkısının olmadığı anlaşılmıştır. Yapılan mülakat ile kadın girişimcilerin bölgesel kalkınmaya olan katkılarını ifade ettikleri görüşmelerden yalnızca şu bulgular elde edilmiştir:

- Bölgenin tekstil ihtiyacını karşılayarak çevre illere yönelimi engellemişlerdir.
- İstihdam sağlayarak kadınları iş hayatına kazandırmışlardır.
- Kadın girişimciliğine örnek teşkil ederek yeni girişimciler için motivasyon kaynağı olmuşlardır.
- Kaybolmaya yüz tutmuş el işçiliklerini yeniden canlandırarak artan talepleri karşılamışlardır.

Kadın girişimciler, faaliyetleri ile bölge ekonomisine çok az katkılarını bulunmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda ifade edilebilecek bazı önerileri şöyle sıralayabiliriz;

- KOSGEB destek limitinin yetersiz olduğu, kadın girişimciler özelinde ‘‘KADIN GİRİŞİMCİ Destek Programı’’ başlığı açılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, V., Yumuşak ipek, H.,D (2015). *Günümüzde Girişimcilik Trendini Yükselten Güçler, içinde Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular, (eds.Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven), Siyahinci Akademi Yayınları, İstanbul.*
- Arıcan Kaygusuz, N. ve Genç, K. Y. (2022). *Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Süreci Üzerindeki Etkisi: Türkiye’deki Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(20).*
- Akyar, D. Sarıkaya, R. (2020). *Türkiye’deki Girişimcilik Kavramına Yönelik Eğitim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40(3), 981.*
- Artuğ, M. Y. (2020). *Girişimcilik, Girişimcilik Eğilimi ve Sosyal Çevre Desteği İlişkisi: Kastamonu Araştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.*
- Audretsch, B.D. (2003). *Entrepreneurship A Survey of the Literature. Belgium: European Communities,*
- Aydın, E. (2020). *Girişimcilik Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin, Girişimci Kişilik Özellikleri ve Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki; Batı Karadeniz Bölge Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. Doktora Tezi. Karabük Üniversitesi.*
- Alp, G. T. Aksoy, B. (2019). *Kadın Girişimciliği ve Sosyal Sermaye: Nitel Bir Araştırma. Women Entrepreneurship And Social Capital: A Qualitative Research’’, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(27).*
- Arslan, F. (2015). *Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliği; Bitlis Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Bölgesel Kalkınma İktisadı.*
- Açar, A. (2023). *Diyarbakır Ergani İlçesindeki Girişimci Kadınların İşletmelerini Kurarken ve Kurduktan Sonra Karşılaştıkları Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Munzur Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.*
- Alaeddinoğlu, F. (2010). *Batman şehri, fonksiyonel özellikleri ve başlıca sorunları. Doğu Coğrafya Dergisi, 15(24).*
- Akkaya, Y. (2018). *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: Türkiye Örneği’’ Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Aksoy, L. (2023). *Bir Yerel Kalkınma Örneği Olarak Sason Çileği Yetiştiriciliği. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

- Alaeddinoğlu, F. (2010). *Batman şehri, fonksiyonel özellikleri ve başlıca sorunları*. Doğu Coğrafya Dergisi, 15(24).
- Alphan, H. H. K. (2021). *Bölgesel Kalkınmada Belediyeler ve Kalkınma Ajanslarının Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı,
- Bakay, M. E. Müftüoğlu, M. Nalbantoğlu, A. Çoçan, E. (2020). *Kırsal Kesimlerdeki Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Bir Araştırma: Manisa-Demirci Örneği*. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 15, 2.
- Baranoğlu, M. T. (2018), *Batman KOSGEB Kadın Girişimciliği Profiline Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Bayraktar, K. (2023). *Türkiye’de Kadın Girişimciliğin Tarihçesi ve 1990’larda Kadın Girişimciliğini Artırmaya Yönelik Yapılan Düzenlemeler*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Tarihi Bilim Dalı.
- Bozkurt, O. Ç. (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler*. (1.baskı). Detay Yayınları.
- Bowen, D. D. ve Hısrıç, R. D.; (1986), “*The Female Entrepreneur: A Career Development Perspective*”. The Academy of Management Review. Vol 11. Iss 2,
- Can, Y., Karataş, A. (2007). *Yerel ekonomilerde kalkınmanın itici gücü olarak kadın*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.
- Çakır, H. (2023). *Yerel Kalkınmada Somut Kültürel Miras Varlıkları: Eskişehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Çarkçı, A. (2007). *Yerel Kalkınmada Kobi’lerin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı.
- Çatı, K. (2016). *Girişimcilik ve İnovasyon Eğitimi*. (1.basım). Nobel Akademi Yayınları.
- Çelik, T. (2021). *Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Etkisi: Çorum İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Çetin Karabat, B., Sönmez, Ö. A. (2012). *Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Rolü*. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi. 1(2).
- Çizikci, R. E. (2022). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

- BY Şafak Çivici. (2007). *Türkiye’de Kadın Girişimci – 2007 Durum Raporu*. Kayseri
- Demir. E. (2016). *Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajanslarının Rolü: Daka Örneği*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Denli, İ. (2013). *Bölgesel Kalkınmada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü Açısından Dika ve Geka Örneklerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 15.
- Durmaz, G. (2019). *Bölgesel Kalkınma ve Çukurova Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Durmaz, G. (2019). *Bölgesel Kalkınma ve Çukurova Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Durukan, L. (2021). *Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Desteklenmesinde KOSGEB’in Rolü*. Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 7(1), 17-37.
- Erdemci, G. B. (2021). *Siirt’te Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Bölgesel Kalkınma İktisadi Bilim Dalı.
- Erdemir, T. (2018). *Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliğini Etkileyen Engeller ve Fırsatlar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göküş, M. Özdemiray, S. M. Göksel, Z. S. (2013). *Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Güleç, S. (2011). *Kadın Girişimciliği-Karaman Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültekin, E. (2018). *Kadın Girişimciliği, Kadın Girişimciliğinin Önündeki Engeller ve Gelişmeler; Türkiye Örneği*. Kto Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Gümüş, A. (2024). *Ağrı İlindeki Kadın ve Genç Girişimcilerin Kurdukları İşletmelerle İlgili Nitel Bir Araştırma*. Sosyal Bilimler Dergisi.
- Güneş, M. O. (2023). *Yatırım Teşvik Uygulamalarının Yerel/Bölgesel Kalkınmaya Katkıları: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve Kalkınma Ajansları Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haşit, G. Necati, Ç. Gönüllüoğlu, S. Arı, M. Turan, B. (2020). *KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin Analiz Edilmesi*. Sakarya İktisat Dergisi, Cilt (9)4.
- Hisrich D R ve Peters M P, (2002). *Entrepreneurship, Fifth Edition, McGraw-Hill Higher Education, USA*.

- İlgar, S. (2023). *Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Serhat Kalkınma Ajansı ve Gündümlü Proje Destekleri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- İlter, B. (2008). *Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği* Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaçar, M. E. (2019). *Bölgesel Kalkınmada Turizm: Tral'de Bölgesel Kalkınma Politikaları Açısından Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı.
- Karayılan, D., (2019). *Kuruluş Aşamasında Girişimcilik Türlerinde Sermaye Önceliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Gaziantep İli Örneği*. Doktora Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. 10-14.
- Kaygın, E. & Güven, B. (2015). *Girişimcilik: Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular*. Siyah İnci Akademi. İstanbul.
- Kekeva, E. (2021). *Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Kalkınmayı Etkileyen İktisadi ve Sosyal Faktörlerin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Keskin, N. (2020). *İşletme Tarihi'nde Bir Araştırma Alanı Olarak Girişimcilik Kavramı: Kökenleri, Evrimi, Kültür ve Değerler Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Değerlendirme*. Adam Academy Journal of Social Sciences, 10(2),
- Keskin, S. (2014). *Türkiye'de kadın girişimcilerin durumu*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 9(1).
- Keskin, S. (2013). *Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin İstihdam Yaratmadaki Rolü*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Kılıç, S. (2020). *Kosgeb Girişimcilik Eğitimlerinin, Girişimci Adaylarının Girişimcilik Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Programı.
- Kıratoğlu, E. (2015). *Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajanslarının Önemi: Karacadağ Kalkınma Ajansı*. Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.
- Kırçicek, Ö. B. (2021). *Kadın Girişimciliği: Motivasyon Faktörleri Üzerine Bir Araştırma*. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 12 (24).
- Kocacık, F.V. & Gökkaya, V.B. (2005). *Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları*. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(1).
- Koç, F. (2015). *Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Çalışmalarına Bir Örnek: Doğu Anadolu Projesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

- Köse, Z. (2014). *Turizmde Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliği Beypazarı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı.
- Kutlu, Ö. (2006). *Türkiye’de Kadın Girişimciliği*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Genel İşletmecilik Bilim Dalı.
- Kutlutürk, D. S. (2022). *Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapısı ve Bölgesel Kalkınmaya Etkileri*. Doktora Tezi. T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı.
- Memiş, H. Paksoy, H. M. ve Paksoy, S. (2007). *Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin önemi: GAP bölgesinde bir araştırma*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 2(2).
- Mesci, Z. Mesci, M. Karagöz, A. Özgenç, C. (2018). *Kadın Girişimcilerin Bölgesel Kalkınmada Rolü: Akçakoca İlçesi Örneği*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21(39).
- Mungan, S. (2013). *Kadın Girişimcilik Değerleri ile Kadın Girişimcilik Algısı Arasındaki İlişkide Girişimcilik Eğitimlerinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.
- Nayır, D. Z. (2008). *İş ve Ailesi Arasındaki Kadın: Tekstil ve Bilgi işlem Girişimcilerinin Rol Çatışmasına Getirdikleri Çözüm Stratejileri*. Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 8, Sayı 2: 631-650.
- Noyan Yalman, İ. & Gündoğdu, Ö. (2014). *Kadın girişimciliği ve bölgesel kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) bölgesinde uygulama*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 9(1).
- OECD (2019), Strengthening SMEs and Entrepreneurship for Productivity and Inclusive Growth: OECD 2018 Ministerial Conference on SMEs, OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c19b6f97-en>.
- Okur, U. (2017). *Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Ağrı İlinin İktisadi*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Omak, A. (2021). *Yerel Kalkınmada Spor Tesisleri Hesarek Kayak Tesisi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oğuztimur, S. & Şeçkin, E. (2018). *Bölgesel Gelişmede Bir Araç Olarak Girişimcilik: İl Bazında Girişimcilik Ekosisteminin Ölçümü*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1)-78.
- Önce, A. Marangoz, M. & Erboy, C. (2014). *Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Girişimciliğin Rolü ve Önemi. O. Sarı (Ed.). International Conference On Eurasian Economies: 1-3 Temmuz 2014- Macedonia: Bildiriler (862-872). Macedonia: Beykent University*
- Özar, Ş. Dadak, M. T. & Keklik, H. T. (2005). *GAP Bölgesinde Kadın Girişimciliği*. GİDEM Yayınları, S.13, Ankara.

- Özdemir, H. (2020). *Kadın Girişimciliğinin Ekonomik Kalkınma Yönünden Önemi ve Kadın Girişimciliğinin Önündeki Engeller*. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Özgündüz, F. (2016). *Trc2 Bölgesi Açısından Bölgesel/Yerel Kalkınma: Mevcut Durum Analizi, Sorunlar ve Çözüm İçin Öneriler*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Özkara, G. (2012). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Özkaya, G. (2020). *Kadın Girişimcilerin Girişimci Olma Nedenleri ve Girişimcilik Algılarının Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: İzmir İlinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- Özkul, İ. G. (2020). *Kadın Girişimciliğini Destekleyen Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadın Girişimciliğine Etkisinin İstanbul İli İçin İncelenmesi*. Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı.
- Özyılmaz A. M. (2016). *Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Paksu, A. (2014). *Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etki Sırası, İpekyolu Kalkınma Ajansı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Perktaş, E. (2014). *Bölgesel Kalkınma Özelinde Girişimciliğin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.
- Savaskan, A. G. (2017). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Kimlik Bileşenlerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Savrul, B. K. (2012), *Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye*, Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Sevinç, A. & Eren, T. (2016). *Bölgesel Kalkınma ve Girişimcilik: Ahiler Kalkınma Ajansı Örneği*. Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi. 2(1).
- Soysal, A. (2010). *Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 65(1).
- Solmaztürk A. B.&Hırlak B. (2022). *Girişimcilikte Güncel Yaklaşımlar*. (1.Baskı). Eğitim Yayınevi. İstanbul.

- Sönmez, M. (2017). *Girişimciliğin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Şanlıurfa Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.
- Sündük, İ. (2018). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı.
- Şahin, E. (2006). *Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı.
- Şayan, S. (2016). *Bölgesel Kalkınmada Üniversitelerin Katkısı: Kafkas Üniversitesi Öğrencilerinin Harcamaları Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Şenöz, Ş. A. (2018). *Hizmet Üretiminde Kadın Girişimciliğinin Yeri ve Çorum İli Üzerinde Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Tahtalı, Ö. G. D. F. A., ve Gökdemir, L. (2018) *Kadın Girişimciliğinin Özellikleri ve Kadın Girişimciliği Etkileyen Nedenler: Malatya İlinde Bir Araştırma*. 4.Uluslararası Girişimcilik, İstihdam ve Kariyer Kongresi.
- Taşçı, N. B. (2018). *Bölgesel Kalkınmada Girişimcilik Kültürünün Rolü: Tokat İlinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Tefek, A. (2023). *Aile Yapısının Girişimcilik Eğilimi ve Girişimcilik Niyetine Etkisi*, Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Temir, S. (2019). *Bölgesel Kalkınmada Yatırım Teşviklerinin Rolü: 6. Bölge İlleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Bölgesel Kalkınma İktisadı Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Tokaç, S. (2024). *Sürdürülebilir Yerel Kalkınmada Yeşil Şehirlerin Rolü: Türkiye Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Tokaç, S. (2024). *Sürdürülebilir Yerel Kalkınmada Yeşil Şehirlerin Rolü: Türkiye Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Toksoy, M. D. & Arslan İ. K. (2017). *Türkiye’de Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi.
- Tulan, D. & Türko, E. S. (2018). *Kadın Girişimciliği: Erzurum İlinde Bir Uygulama*. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 3(1).

- Ünal, G. (2022). *Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Tr41 Bölgesi*, Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünal, T. (2022). *Türkiye’de Kadın Girişimciliği, Süreçleri ve İstihdama Etkisi (Elâzığ İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Munzur Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Üstün E. (2022). *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Erzurum İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Unvan, A. Y. (2018). *Ekonomi Bilimlerinde Güncel Akademik Çalışmalar*. Gece Kitaplığı. Ankara
- Yaşar, F. (2017). *Düzce İlinde Kadın Girişimcilik Profiline Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Anabilim Dalı.
- Yıldız, O. (2014). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Rekabet Gücünün Arttırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü: Geka Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Yüksekbilgili, Z. (2017). *Kadın Girişimcilik: Türkiye’de Kadınları Girişimci Olmaya Yönelten Sebepler*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi. 20-22 Nisan. İstanbul.